

**DONA I LITERATURA EN ELS ANYS TRENTA:
LA NARRATIVA DE LES ESCRIPTORES CATALANES
FINS A LA GUERRA CIVIL**

Neus Real Mercadal

Tesi doctoral dirigida pel Dr. Jordi Castellanos i Vila

Departament de Filologia Catalana
Facultat de Lletres
Universitat Autònoma de Barcelona
Octubre 2003

3.4. L'AMPLI RESSÒ DE L'ECLOSIÓ NOVEL·LÍSTICA FEMENINA (1933-1935)

El 1933 havia d'iniciar-se amb la recepció de dues novel·les d'autora: *Sóc una dona honrada?* i *Al marge*.⁴³⁷ Cap d'aquestes, tanmateix, no va tenir una acollida remarcable en termes quantitativus o qualitativus. La coincidència amb una etapa d'efervescència preelectoral, cosa que solia centralitzar les preferències de l'atenció mediàtica, en sembla la causa més immediata. La consulta de la premsa desclou la prioritització de la política, aquell any, per partida doble: ja molt clarament en els primers mesos, amb vista a les eleccions municipals de l'abril, i sobretot a partir de l'estiu, per la preparació dels comicis generals a la tardor, amb el consegüent trasllat a segon terme de la resta de qüestions. El fet que les informacions escadusseres i els pocs comentaris es localitzin amb posterioritat a la celebració dels dos esdeveniments —durant el mes de Sant Jordi (en relació directa amb la celebració del Dia del Llibre) i a partir del novembre— ratifica l'explicació. Hi va haver, és clar, factors concrets que es van sumar a aquesta conjuntura global.

Sóc una dona honrada? va passar pràcticament desapercibuda perquè era l'*opera prima* d'una personalitat culturalment inèdita i, a més, presentava una idiosincràsia que no semblava correspondre's en absolut amb els nous camins narratius. Adscribible a la tradició de la novel·la de províncies, prenia el vell tema de l'adulteri com a nucli argumental i el desenvolupava en un format tan rebregat com el dietari.⁴³⁸ S'allunyava per tant (almenys aparentment) dels interessos de tots els sectors culturals que n'haurien pogut parlar, tant dels més oberts —aquells que veien en la novel·la de Barcelona la via d'accés més directe a la modernitat— com dels més conservadors, per als quals la "immoralitat" de la narració havia de suposar un greu problema.⁴³⁹ El fet que en aquests instants només en sortissin dues ressenyes, la brevetat d'ambdós textos i l'abast reduït d'una de les plataformes periodístiques indiquen la lògica indiferència

---

⁴³⁷ A diferència de la resta de llibres rodoredians, la repercussió crítica dels quals és considerada en la tercera part, el cas de *Sóc una dona honrada?* s'inclou en aquest apartat perquè el van afectar unes circumstàncies que decanten més la balança cap al context general que no pas vers la trajectòria particular de l'escriptora.

⁴³⁸ V. III.2.1, per a la consideració temàtica i formal de l'obra.

⁴³⁹ Això darrer va quedar ben clar quan dos anys més tard, sense poder prescindir de parar atenció a les entregues següents de Rodoreda, es van referir retrospectivament a l'obra (v., per exemple, l'opinió d'un redactor de la revista *Flama* que es reproduïx a III.3.2.4).

resultant.⁴⁴⁰ El comentari del crític més prestigiats ratifica que l'obra (fruit d'unes intencions estimables, però defectuosa en el resultat) no va produir cap gran efecte.⁴⁴¹

El llibre d'Arquimbau, una mica posterior (cosa que ja devia afavorir-lo), era signat, en canvi, per una escriptora ben coneguda, i s'adeia més, d'entrada, amb els canals novel·lístics moderns: ambientat en la Barcelona del període, relatava la història d'una noia filla dels nous temps, amb una ètica més "ciutadana". S'entén, així, que comptés amb una atenció inicial superior. *La Humanitat* n'anunciava la imminent sortida al carrer el 5 d'abril de 1933.⁴⁴² Com a novetat editorial, el títol va aparèixer també en algunes notes propagandístiques del diari de Lluís Companys, amb vista a la Diada del Llibre (i més endavant) i al costat d'altres obres (entre les quals, val a dir-ho, la de Rodoreda).⁴⁴³ *L'Opinió* i *Mirador* van informar sobre *Al marge*, encara, en diversos moments al maig i al juny.

Malgrat que l'autora, com a intel·lectual compromesa d'esquerres, compartia la voluntat d'articular una societat i una cultura diferents sota el règim republicà, la seva novel·la presentava unes característiques que, considerades amb més profunditat, tampoc no acabaven de resultar satisfactòries (l'extensió reduïda, el psicologisme superficial, la poca qualitat literària, etc.). Potser per això, i a desgrat de la projecció

---

⁴⁴⁰ Només tinc constància que se'n fessin les dues recensions incloses a *Del que hom no pot fugir* sota la capçalera «Crítica de la novel·la: *Sóc una dona honrada?*», firmades respectivament per Pere Estrany [C. A. Jordana] a *L'Opinió* i per Joan Puig a *El Poble* de Sabadell. Força més endavant, el 8 d'abril de 1934, se'n va publicar una altra a *El Dia* de Palma de Mallorca (la localització de la qual dec a Isabel Graña); aquest comentari, però, ja s'inscrivía en tot un altre context, com ocorre amb les referències al títol en el marc de l'anàlisi dels volums rodoredians posteriors (v. III.3.2.1 i III.3.2.3).

⁴⁴¹ Si Joan Puig valorava sobretot la manca de prejudicis morals i el tractament antipatètic del tema de l'adulteri, cosa que el duia a entendre inadecuadament (en un elogi exagerat) que es trobava davant d'«un gènere literari gairebé inèdit a casa nostra» (Joan Puig, «Crítica de la novel·la: *Sóc una dona honrada?*», A: *Del que hom no pot fugir*, de Mercè Rodoreda (Barcelona: Edicions Clarisme, 1934) [199]), el col·laborador de *L'Opinió* en destacava la desimboltura i la gràcia tot lamentant la seva mala compaginació amb la construcció dels personatges, per a ell faltats de vida: «L'interrogant que planteja la protagonista de *Sóc una dona honrada?* (Barcelona: Llibreria Catalònia) és desenrotllat per la senyoreta Rodoreda amb una gran desimboltura. Les explicacions alternades que ens donen els dos protagonistes flueixen bé i amb una gràcia massa sovint malmesa per una cruel brutalitat. És bonic de sentir aquesta escriptora parlar d'un "apotecari apaïsat", o explicar l'anècdota d'en Peret i la dona grassa, o uns escrúpols de primera comunió, per exemple. El mal és que pocs autors saben combinar una desimboltura com la de la senyoreta Rodoreda amb la recerca de vitalitat per a llurs personatges. Els d'aquesta escriptora no ens fan pas la impressió de contradir la vida, però tampoc no ens deixen la sensació profunda d'ésser vida ells mateixos» (Pere Estrany [C. A. Jordana], «Crítica de la novel·la: *Sóc una dona honrada?*», A: *op. cit.* [197-198]).

⁴⁴² V. «Els Llibres. Notes. Una novel·la de Rosa Maria Arquimbau», *LH*, 5-IV-1933.

⁴⁴³ El text rodoredià, qualificat de «novel·la d'un desvergonyiment gracios» («La Diada del Llibre. Notes», *LH*, 21-IV-1933), constava igualment en les llistes del mateix dia a *La Publicitat*, en aquest cas com a «novel·la àgil i despreocupada».

pública d'Arquimbau, la difusió posterior a la propaganda va ser igual de minsa que en el cas de *Sóc una dona honrada?*. Tancada l'etapa dels anuncis, en va sortir un sol comentari, breu i sense massa interès.⁴⁴⁴

Entre finals d'any i l'octubre de 1934, per contrast, els textos d'autora que van editar-se havien de comptar amb una acollida crítica de primer ordre. La resposta a l'estrena novel·lística de Murià fou l'avantsala del que es preparava, en una modificació del ressò d'aquesta producció que resulta molt suggeridora des de la perspectiva d'un fet més general: la polèmica que va afectar la novel·la la tardor de 1933, amb els efectes que va tenir. Si aquesta discussió pública havia de marcar un centre d'interès molt destacat en el món de les lletres, l'arribada del dia de les eleccions i, sobretot, els seus resultats havien de carregar-lo d'un sentit inobliterable.

3.4.1. La polèmica entorn del gènere dins del marc polític de les eleccions generals

Amb motiu de l'edició de *Madrid*, de Josep Pla, l'1 d'octubre de 1933 Ramon Esquerra feia les següents declaracions des d'*El Matí*: «encara que no sigui una novel·la, que hi manqui una acció, és un llibre enormement interessant, com tots els de l'autor. Tenint en compte les seves qualitats d'escriptor —el seu “temperament” d'escriptor, que digué Carles Riba—, caldria que se'ns mostrés aviat sota l'aspecte novel·lístic. Potser seria ell el novel·lista que esperem».⁴⁴⁵ L'al·ludit es va afanyar a replicar tot expressant una posició taxativa:

---

⁴⁴⁴ *La Veu de Catalunya* va publicar aquesta nota: «Rosa M. Arquimbau, amb aquesta novel·la, no pretén altra cosa que presenta-nos un paisatge modern, banal moltes vegades, però sempre delicat i àgil. L'acció és poc impetuosa, més aviat quotidiana, sense gaires alts i baixos. Sembla talment el dietari d'una noia vulgar, amb algunes incidències amoroses vulgars també. L'autora no ha aprofundit en els tipus que basteixen aquesta acció. Es dedica a explicar incidències de la seva vida com en una mena de reportatge. / Pel nostre gust, els millors fragments de la novel·la els constitueixen aquells de colors més atrevides, si bé per la poca extensió d'*Al Marge* i per la seva acció un xic massa blanca aquests fragments no són sinó petites espurnes. Rosa M. Arquimbau ha volgut a estones, dir algunes coses que esparveressin la gent, i aquí es nota una ingenuïtat femenina» (P., «Rosa Maria Arquimbau. *Al Marge*, novel·la; Edicions Balagué, 1933», *LVC*, 18-VI-1933). El destacat elogiós de l'atreviment és, tenint en compte la tribuna de què es tractava, l'única cosa que crida l'atenció (un element que la identificació de l'autoria tal vegada permetria resituar). Després d'això, no va aparèixer cap recensió pròpiament dita del volum fins al cap de sis mesos (s'hi remetrà una mica més endavant, doncs, per mantenir el criteri cronològic de les explicacions).

⁴⁴⁵ Ramon Esquerra, «*Madrid*, un llibre de J. Pla», *EM*, 1-X-1933.

Un senyor a qui no conec —Ramon Esquerra— escriu al *Mati* una crítica, que agraeixo, del meu llibre *Madrid. L'esdeveniment de la República*. I diu aquest senyor que un servidor podria ésser el novel·lista que el país espera... Mare de Déu! El novel·lista que el país espera i resulta que a mi les novel·les no m'interessen gens.

Cal dir-ho una vegada més? Jo escric el que em sembla, de la manera que em sembla i allà on em sembla. Mai no em passa pel cap de llegir o d'escriure cap novel·la. El que m'interessa és la història, viure la història, ésser fins on em sigui possible, a dins de la història. Entre els amors d'un barber i els sentiments d'un fogainer de tren i la política de Cambó o la d'Azaña, em quedo, com a interès humà, amb això darrer. El que queda és la història, el document històric. La gairebé totalitat de les novel·les que surten avui —i algunes em semblen transcendents i definitives— dintre de poc ningú no sabrà on han anat a parar. [...] La qüestió és escriure sobre coses que tinguin un interès humà. I el drama de la nostra literatura és encara aquest: que la producció no té en general cap interès. És escassa i produeix un enorme avorriment. Si pogués donar un consell, diria: escriptors, no sigueu llaunes i ensopits!⁴⁴⁶

L'endemà, un article de Manuel Brunet acabava d'encendre la foguera del debat amb la declaració d'una aversió general per aquesta modalitat narrativa en contrast amb la defensa d'altres «recursos literaris».⁴⁴⁷ Les respostes de diversos autors no es van fer esperar. Carles Soldevila va manifestar el seu desacord amb Pla, va recollir la interrelació entre biografia i novel·la que estava determinant en part l'evolució del gènere i va advocar pels seus valors; Esquerra va atacar frontalment tant les posicions de Pla com les de Brunet i féu una crida a l'escriptura d'obres; Manuel de Montoliu també va desacreditar els arguments dels dos detractors, malgrat que va admetre la crisi novel·lística des de la seva visió moral; Rafael Tasis es va enfrontar amb els plantejaments de Brunet i va afirmar la necessitat peremptòria de novel·les —i de totes menes— per guanyar el mercat, potenciar la lectura, assolir la normalització literària i universalitzar la producció catalana per la via del ciutadanisme; Maurici Serrahima va reprendre la qüestió del públic i va reclamar el retorn a l'objectiu primordial de la diversió dels lectors; etc.⁴⁴⁸

El fet que la discussió coincidís amb l'edició de *Joana Mas*, anunciada a *La Humanitat*, *La Veu de Catalunya*, *l'Avui* i *La Publicitat*, a principis de novembre, en

---

⁴⁴⁶ Josep Pla, «La història i la novel·la», *LVV*, 16-X-1933 (un article la localització del qual dec a Teresa Iribarren, igual que la dels que se citen a continuació). Per a la comprensió d'aquesta actitud i, en general, de la relació de l'autor amb el gènere novel·lístic, v. Castellanos 2002a.

⁴⁴⁷ Manuel Brunet, «Novel·les», *LVV*, 17-X-1933.

⁴⁴⁸ V. respectivament Carles Soldevila, «¿Novel·la o biografia, què més té?», *LP*, 18-X-1933; Ramon Esquerra, «Defensa de la novel·la», *EM*, 22-X-1933; M. de Montoliu, «Sobre la novel·la», *LVC*, 25-X-1933; Rafael Tasis i Marca, «La misèria del llibre català. Ens calen moltes novel·les catalanes», *LP*, 2-XI-1933, i Maurici Serrahima, «Més sobre la novel·la», *EM*, 4-XI-1933. Per a una anàlisi de la polèmica com a il·lustració de les qüestions que, en el fons, s'estaven plantejant (il·luminadores de la problemàtica del sistema literari català del moment), v. Balaguer 1996c: 19-26.

termes tan significatius com «bella obra» d'una «escriptora moderníssima»,⁴⁴⁹ en va beneficiar l'abast receptiu. Fou una altra escriptora qui va llançar el tret de sortida dels comentaris: Mercè Rodoreda. El dia 25 d'aquell mateix mes, la col·laboradora de *Clarisme* va prendre el títol com a pretext per posicionar-se en la polèmica i exposar una inquietud ben definida amb relació a la producció d'autora:

Hi ha pocs valors femenins. Cal esmentar sempre, amb respecte i admiració, els noms d'una Víctor Català, d'una Carme Karr, posem per cas; però, per què no escriuen! Poques novel·les amb signatura femenina hi ha actualment. I poques novel·les podem esmentar com a tals. Cal parlar, és ben cert, de *Teresa o la vida amorosa d'una dona*, de Carme Monturiol, i ajuntar, a aquesta, el nom de Maria Teresa Vernet, de la qual aviat podrem llegir *Final i preludi*, editada per la "Proa". Després d'aquests noms, què? Per ara un altre: Anna Murià.

Joana Mas no és res transcendental. Però aquí, a Catalunya, en aquests moments, *Joana Mas* és la novel·la d'una novel·lista que ens mancava; i, per la dignitat amb què és escrita, i perquè és novel·la de les que es fan llegir, ens cal lloar-la; no perquè creguem afavorir ningú, sinó perquè s'ho mereix.

Si, com sospitem, és un primer llibre, ens cal estar esperançats amb aquesta xicota que tan bé comença, que tan d'encert demostra i que, a través d'un estil orfe de guarniments literaris, net i clar, fa tantes d'observacions i mou, amb tanta de traça, els seus personatges.⁴⁵⁰

La valoració de la redactora tenia directament a veure amb un dels eixos clau del debat —la qüestió del públic en el context dels dos anys i escaig de règim polític nou— i amb la percepció del potencial que, en aquest sentit, tindria la novel·lística femenina autòctona. Això explica, parcialment, el fet que Rodoreda no només s'hi dedicés en persona, sinó que seguís de prop les aportacions prosístiques de les dones i les ressenyés des del periòdic juvenil on col·laborava, en una clara estratègia de promoció en què, com a mínim circumstancialment, els interessos culturals conflüen amb els individuals per la seva condició de lletraferida.⁴⁵¹ Amb referència als primers, gràcies a ella i a un nombre considerable d'altres veus crítiques els productes de les noves escriptores van viure un *boom* evident el 1934, que responia sobretot, però no únicament, a l'eclosió narrativa que van protagonitzar (cal fer memòria que, entre finals de 1933 i finals de 1934, en van aparèixer set títols). L'estímul a la realitat creativa que començava a prendre cos estava farcit de significacions. Una d'aquestes, la que Rodoreda plantejava

⁴⁴⁹ «La vida cultural. Llibres d'actualitat», *LVC*, 7-XI-1933.

⁴⁵⁰ M. R. G. [Mercè Rodoreda], «*Joana Mas*, per Anna Murià», *CL*, n. 6 (25-XI-1933), 2; per a una ubicació general i sumària d'aquest text amb relació a l'activitat novel·lística de Murià en el període, v. Real 1998c: 49. Com que la resta de ressenyes de l'obra es van publicar durant el 1934 (v. II.3.4.2), aquesta és l'única que s'inclou aquí.

⁴⁵¹ La consideració més extensa d'aquests aspectes i de la significació concreta de la recensió dins de la trajectòria rodolediana es du a terme a III.3.1.3 i III.3.1.5.2.3.

indirectament, l'havien formulada abans, respecte de la situació de crisi que afectava el camp literariocultural (per bé que sense cap referència explícita a les autores o a la literatura femenina), Josep Pla i Rafael Tasis, entre altres.⁴⁵²

El 23 d'octubre, Pla assegurava que, a causa de l'estat candent de la política i del decantament subsegüent cap a la lectura de diaris, «la gent s'ha girat d'esquena a l'activitat literària normal i, pràcticament, un dels pitjors negocis que pot fer avui un escriptor català és escriure un llibre».⁴⁵³ L'autor es preguntava quina seria la reacció de «l'opinió catalana davant del marasme intel·lectual i editorial que regna» i oferia una via d'actuació respecte de la situació: «Després de les eleccions, la gent es prendrà un respir que potser durarà més temps del que ens pensem. *Llavors serà l'hora de tornar la literatura a la jerarquia que li correspon.* Jo almenys ho crec així».⁴⁵⁴

Pocs dies abans dels comicis, Tasis responia a un article de J. Armengol i Molins (el qual havia subscrit la demanda de novel·les del primer, atribuint les causes de la poca producció a la dedicació política dels autors, a la minsa lluita per la professionalització i a les dificultats editorials, lligades a la pobresa d'estímul) amb una matisació de les afirmacions amb què s'havia posicionat en la discussió. Ara, emfasitzava l'efectivitat del Premi Joan Crexells —potenciador de les vendes i de la creació literària— malgrat estar d'acord amb la falta d'altres plataformes institucionals; negava el problema dels editors, que a parer seu no dubtarien a llançar autors nous que poguessin atreure el públic, i, en detectar el factor principal de l'estat de coses en «la manca de cultura bàsica del nostre poble», suggeria el foment, la popularització, la propaganda i la difusió editorials i crítiques del llibre mentre la generació educada en català no pogués garantir l'estatus professional dels escriptors.⁴⁵⁵ La proposta va prendre forma ben aviat. La sèrie titulada «Novel·listes catalans», que l'autor va

---

⁴⁵² També n'havia parlat, per exemple, Octavi Saltor. A mitjan octubre, en un article amb un títol ben significatiu, el col·laborador d'*El Dia* de Terrassa comentava la represa de la vida tardorenca en l'àmbit teatral, cinematogràfic, polític, etc. per contrast amb el món del llibre; segons ell, les editorials es retenien argumentant la falta de resposta del públic, cosa que generava un moviment paral·lel respecte dels autors, «cada vegada més tímids o menys intensos en la cobejança del premi Crexells», per la qual cosa feia una crida a la valentia de tots plegats des de la convicció de la necessitat de redimir el llibre català de la misèria que vivia: «El patriotisme i la intel·ligència civil de tots hi és compromesa!», acabava afirmant (Octavi Saltor, «Vindicació de la novel·la», *ED*, 13-X-1933).

⁴⁵³ Josep Pla, «La gent no llegeix res», *LVV*, 23-X-1933.

⁴⁵⁴ *Ibid.*; la cursiva és meua.

⁴⁵⁵ Rafael Tasis, «Problemes del llibre català. Novel·listes, editors i mecenes», *LP*, 16-XI-1933. V. també J. Armengol i Molins, «Hom no escriu novel·les», *LP*, 12-XI-1933.

publicar a *La Publicitat* i posteriorment fou recollida a *Una visió de conjunt de la novel·la catalana*, és un bon exemple tant de la implicació directa de Tasis en qualitat de crític com del moviment general que es va articular.

Passats uns quinze dies des de la jornada electoral, i amb motiu de l'edició de quatre volums d'Els Nostres Clàssics, Enric Puigdomènech signava un comentari periodístic on, més enllà de la visió política personal que formulava amb agressivitat, consignava allò que s'havia reiniciat:

Tots els qui segueixen atentament les accions i reaccions de la vida catalana s'hauran adonat d'aquest fenomen: la coincidència de la represa de l'ofensiva antinacional dels vicaris del sindicalisme llibertari, que acull en les seves organitzacions els més indesitjables dels metecs, paral·lela a l'ofensiva antinacional del ferrovialisme inadaptat i dels "blancs" alfonsins afemellats amb la represa del fervor patriota dels catalans lleials a la causa sagrada de Catalunya. Aquesta coincidència és palesa àdhuc en aquelles activitats espirituals menys perceptibles per la massa vel·leïtosa. Així, mentre la grolleria, la incivilitat i la barbàrie exòtica intenten ensenyorir-se de la ciutat, heus ací com de l'estat de patriotes formats en l'època heroica del Catalanisme i educats en les disciplines civils que instaurà l'insubstituït Prat de la Riba, és represa o, si us plau més, continuada, l'ampla, la generosa ofensiva cultural, que és una de les motivacions fonamentals del moviment català.

D'aquesta ofensiva en poc temps n'hem vist exemples magnífics: diaris nous en català, revistes, llibres, cursos, conferències, tot un conjunt d'activitats que no tenen encara llur expressió política adequada, però que, lentament, fervorosament, heroicament, preparen l'hora de la Revolució Catalanista al·ludida temps enrera per J. V. Foix en aquestes planes. [...]

No sabríem amagar que la nostra emoció patriòtica és molt més forta en adonar-nos que l'esperit de continuïtat és encara present en els millors que no en conèixer els resultats d'unes eleccions; que preferim una conquesta a favor del català, per petita que sigui, a un vot; un llibre en català a un conseller municipal que no sigui en tots els seus actes públics un soldat de la nostra revolució. [...]

Només un patriota, català nacional, pot comprendre el que representa per a la causa de la llibertat i de la grandesa de Catalunya la tasca dura d'aquests altres patriotes, catalans nacionals, que, a l'hora mateixa que la multitud inconscient i els polítics hàbils juguen a una cosa tan indefinible com és a "blancs" i a "negres", treballen, incansables, per la causa de l'esperit, que és la que ha de redimir-nos a tots. Aquests editors, aquests erudits, aquests escriptors que, allunyats del brogit estèril, i per damunt de la pugna fratricida entre estats d'un mateix exèrcit, editen, treballen i estudien per Catalunya, per la causa de la seva cultura i per l'esplendor i expandiment de la nostra llengua gloriosa, assenyalen la presència de la Pàtria amb un fervor que forçosament desarmarà, a no trigar, el botifler pervers i el bàrbar inadaptat.

[...] Els editors, els erudits, àdhuc l'impressor que han fet possible aquesta victòria; els subscriptors d'aquestes edicions de l'Editorial Barcino (*Els Nostres Clàssics*, *Enciclopèdia Catalunya*, etc., etc.), de la F. B. M. [Fundació Bernat Metge], de la F. B. C. [Fundació Bíblica Catalana], etc., a l'hora que els ciutadans distrets s'apunyeguen per raons inconsistents, ells edificuen, construeixen. Aixequem de nou la bandera del Catalanisme històric: CONSTRUIR [...].⁴⁵⁶

⁴⁵⁶ Enric Puigdomènech, «Els nostres clàssics». Simultàniament han aparegut quatre grans llibres catalans», *LP*, 5-XII-1933; el darrer mot apareix amb majúscules a l'original.

La voluntat de resoldre la crisi i d'enfrontar el panorama polític advers que iniciava el Bienni Negre contextualitzen diverses iniciatives que es van dur a terme el 1934; per exemple, editorials. Entre aquestes, ressalta la materialització, a la primavera, dels Quaderns Literaris, els quals foren valorats, un any més tard, en uns termes tan diàfans com aquests: «Una tasca de reconquesta cultural».⁴⁵⁷ Són significatives, en aquest mateix sentit, la periodització que va establir Ventura Plana en la presentació d'una entrevista al seu director i l'explicació que Janés i Olivé li va proporcionar de la gènesi del projecte:

Els esdeveniments polítics han col·locat Catalunya dins d'un parèntesi. És en els parèntesis, en els moments que la lluita i la discussió polítiques viuen interdits, quan hom cerca preferentment el caliu reconfortant de les lectures literàries. Així les nostres lletres conegueren unes anyades d'activitat: les compreses dins del parèntesi 1923-1930. La vinguda de la República, amb tot el capgirell que comporta un canvi de règim, abassegà totes les atencions i els llibres de literatura es quedaren als calaixos. Ara, doncs, com deïem, s'ha iniciat un parèntesi i si hom esguarda el paisatge de les nostres activitats editorials s'adona amb complaença de l'èxit que han assolit els "Quaderns Literaris" que es publiquen cada dijous sota la direcció de Josep Janés i Oliver.

El seu caràcter eminentment popular, assequible a totes les disponibilitats, amb una presentació gens desproveïda de bon gust i amb un rigorós criteri de selecció d'autors i traductors, ha fet els "Quaderns Literaris" simpàtics i els ha donat l'èxit que mereixien.

Per tal de conèixer en detall les característiques interiors dels "Quaderns", hem parlat amb el seu director [...].

— Quan, degut a les dificultats econòmiques —ens diu l'autor de *Tu*—, va deixar de sortir el diari del vespre *Avui*, que, com sabeu, dirigia, vaig pensar en la creació del que després havien d'ésser els "Quaderns Literaris". Creia que en aquelles hores de reconstrucció, de recolzament i de noble lluita, calia oferir al poble català possibilitats de fer-se una cultura, donar-li mitjans per a la formació de l'esperit. [...] La meua màxima satisfacció era aconseguir que el públic que es nodria de lectures de qualitats nul·les o obertament negatives, amb els mateixos mitjans pogués proveir-se de les obres mestres de la nostra literatura i de totes les literatures del món. Hi havia un gran mitjà per ajudar-nos a reeixir en aquest propòsit: donar a la publicació una presentació suggestiva i fer-la interessant pels títols, pels autors i pels traductors. De si hem reeixit o no en aquest sentit, els trenta títols publicats en donen fe.⁴⁵⁸

A desgrat que, en parlar del «parèntesi» que s'havia iniciat, Plana es referia sobretot a les conseqüències dels fets d'Octubre, és obvi que les eleccions generals de l'any anterior i els seus resultats havien marcat un gir; ho indicava l'assimilació, per part de l'editor, del moment de desaparició del diari *Avui* (publicat entre el 14 d'octubre i el 15 de desembre de 1933) a les «hores de reconstrucció, de recolzament i de noble

⁴⁵⁷ V. Janot Puig, «Una tasca de reconquesta cultural», *DE*, n. 27 (20-IV-1935), 6.

⁴⁵⁸ Ventura Plana, «Una obra digna de lloança. Conversa amb el director dels "Quaderns Literaris" el poeta Janés i Olivé», *LR*, n. 273 (5-XI-1934), 4.

lluïta». Domènec Guansé, a finals de gener de 1934, va publicar un text amb un títol prou denotatiu d'aquesta percepció —«Represa de les activitats espirituals»—, on feia unes afirmacions molt clares en el mateix sentit:

De l'aprovació de l'Estatut ençà semblava que les activitats espirituals de Catalunya s'havien deturat. Això no solament esvaïa moltes il·lusions, ans permetia d'afirmar als nostres enemics que el somni de l'Autonomia catalana fracassava. Aquest descens de les activitats espirituals, més que altra cosa, potser significava un moment de dispersió de l'ànima de Catalunya davant de tantes coses noves com hi ha per emprendre, davant de tants camins com s'obren a les nostres ambicions. Era com un moment de dubte abans de posar les mans en l'argila tendra del cos de la Catalunya alliberada. Així ara veiem com a poc a poc, aquelles activitats espirituals són repeses o bé com en són preparades les bases d'una manera més sòlida.

[...] [L]es obres susceptibles d'arribar al gran públic comencen de tenir un major ressò. Ens manca, però, sobretot, l'hàbit d'adquirir llibres.

Però hom s'adona avui de la necessitat de conquistar aquest públic. Així, en lloc de cedir davant de la indiferència d'aquests darrers temps, veiem que *hom es prepara a intensificar la producció, a donar com qui diu la gran batalla.* [...] ⁴⁵⁹

Entre les armes d'aquesta «gran batalla», el crític esmentava «una publicació que oferirà una novel·la completa cada setmana a un preu moderadíssim»; és a dir, els futurs Quaderns Literaris.

En la conversa amb Ventura Plana, les declaracions de Janés i Olivé sobre els objectius de la col·lecció i sobre els recursos despleats amb relació al públic, així mateix, remetien directament —per la referència a les «lectures de qualitats nul·les o obertament negatives» que es volien substituir— a les consumidoros. Això enllaça amb el fet que l'estimació i la promoció crítica de la producció femenina en prosa, possibilitada pels fruits efectius que estava donant en aquell moment, majoritàriament (i significativament) a través de l'edició a Proa i als Quaderns Literaris, fos una altra de les dimensions de l'esforç general. Després de la victòria dretana en els primers comicis en què les dones van poder votar (una victòria de la qual diversos sectors els van atribuir, segons la perspectiva, el mèrit o la culpa), l'intent de captar, d'ampliar i de conduir per determinats camins el mercat que representaven adquiria un sentit ideològic més clar que mai: aquell que reforçava la lògica cultural i comercial dels anys vint (esdevinguda temporalment subsidiària, a causa de l'eufòria i de les urgències polítiques, en els primers temps de l'etapa republicana i del període de transició que l'havia precedida) i que s'inscrivia a la perfecció en el fenomen general de reimpuls del llibre. Mitjançant l'estímul del consum femení (per afinitat), i també del masculí (tant

---

⁴⁵⁹ Domènec Guansé, «La Catalunya autònoma. Represa de les activitats espirituals», *LR*, n. 214 (22-I-1934), 5; la cursiva és meua.

per consciència i interès en la cultura com per curiositat respecte de la nova condició de la dona i de les seves expressions), la producció de les autores, encara que no fos l'única que podia dur-ho a terme, era especialment adequada per treballar-hi a favor.

Dins d'aquest ordre de consideracions, el Premi Joan Crexells de 1933 es podria entendre, almenys en part, com un dels vectors inicials del diagrama que aniria prenent un perfil més definit a partir de 1934. Aquelles declaracions segons les quals Soldevila era «el més llegit dels nostres novel·listes. El novel·lista, sobretot, de les dones i, en general, del públic de sensibilitat més delicada. El nostre novel·lista de moda», van aparèixer a la premsa, precisament, el gener d'aquell any, poc després que *Valentina* s'endugués el guardó.⁴⁶⁰ Descomptant la innegable qualitat de l'obra, la decisió del jurat apunta, certament, vers la funció de reconeixença i de consagració que, al costat del descobriment de nous escriptors, va caracteritzar el premi. També suggereix, tanmateix, una clara consciència de l'ajut que aquest podia significar en la millora de la situació de crisi.⁴⁶¹ Seleccionar ara l'autor de *Fanny* —el qual, a banda de les garanties artístiques, s'havia demostrat comercialment efectiu en bona mesura gràcies al seu èxit entre les dones— connota un dels possibles sentits de la tria, sobretot tenint en compte dos fets. El primer, que *Eva*, la novel·la anterior de Soldevila, no havia estat premiada però, en canvi, sembla que va canalitzar una primera inflexió en la volguda reacció del públic a finals de 1931; el segon, la poca atenció que, a causa del bullit polític circumstancial, estava rebent el veredicta imminent.⁴⁶²

Valorada com una altra variació de la literaturització de la noia dels nous temps amb interès psicològic i social,⁴⁶³ l'obra de 1933 englobava tant aquella «absoluta modernitat» que es buscava en l'àmbit de les manifestacions literarioculturals com les possibilitats d'atreure el públic, en un moment difícil per al mercat, mitjançant la ficcionalització del tema de l'adolescència femenina —un reclam especialment idoni per al sector consumidor que s'hi podia emmirallar (la sortida comercial que havien

---

⁴⁶⁰ «Llibres d'actualitat. *Fanny. Eva. Valentina*», *LVC*, 2-I-1934. V. 1.2.3, per al fons de veritat que, prescindint dels previsible fins propagandístics, tenia l'expressió.

⁴⁶¹ Una formulació explícita d'aquest aspecte es troba, per exemple, a «Les Lletres. Els Premis Crexells i Folguera», *MI*, n. 256 (28-XII-1933), 6.

⁴⁶² V. respectivament «Vida Literària. Autors, llibres, projectes», *LVC*, 9-X-1931 [vespre] (on es declarava que *Eva* havia començat a trencar el glaç després del marasme de lectura que s'acabava de viure), i J. M. Francès, «I el Premi Crexells?», *LH*, 19-XII-1933 (en què l'autor es preguntava què estava passant amb el concurs a causa del fet que no en tenia cap notícia).

tingut les novel·les anteriors de l'escriptor o de Maria Teresa Vernet prou que ho evidenciava). Des d'aquest punt de vista, i tenint en compte la representativitat del Premi Joan Crexells respecte de la dinàmica cultural del període, no resultaria forassenyat veure en *Valentina* una mena de pont: la transició objectiva entre l'interès per la novel·la ciutadana (i, doncs, per la novel·la moderna) significat en la distinció de *Vida privada* l'any anterior, d'una banda, i la promoció estratègica de la novel·la femenina (una de les dimensions destacades de la contemporaneïtat, la qual, a més, era clau en el mercat corresponent) que la selecció de Vernet havia de canalitzar el març de 1935, de l'altra. En especial, perquè l'any 1934 va comportar unes diferències quantitatives i, sobretot, qualitatives que expliquen, si més no en part —i des de la perspectiva del que havia estat la novel·lística de les noves autores d'ençà de la represa del gènere a mitjan anys vint—, el fet que *Les algues roges* s'endugués el premi. La concessió del guardó a la novel·la no hauria estat, així, sinó la cirera del pastís enforat els mesos anteriors.

3.4.2. El boom de 1934

Si a partir del novembre de 1933 la producció prosística de les escriptores —i, en concret, la narrativa— va esdevenir un dels temes principals de l'actualitat cultural, segurament no fou tant per la vàlua intrínseca dels productes (que, en alguns casos, també) com per l'aportació que significaven des d'una doble perspectiva externa: la de l'àmbit productiu i la de l'operativitat cultural. Sigui com sigui, el volum periodístic que van generar les obres de les noves autores des de l'aparició d'*Al marge* fins a finals de 1934 va ser considerable, especialment entre el gener i l'octubre; l'ajornament del veredict del Premi Joan Crexells havia d'estendre'l, encara, fins a la primera meitat de 1935. El quadre següent proporciona la llista —dividida en quatre blocs cronològics, per raons culturals, polítiques o de calendari— dels textos informatius i valoratius respecte d'aquestes escriptores que van aparèixer fins al moment del veredict; hi segueix una taula amb els càlculs que faciliten la comprensió de les dades.⁴⁶⁴

---

⁴⁶³ V. Domènec Guansé, «Un novel·lista. *Valentina*, de Carles Soldevila (Llibreria Catalònia)», *LP*, 12-XII-1933.

⁴⁶⁴ L'objectiu és visualitzar ràpidament la quantitat de tinta que les obres van fer córrer en els periòdics d'on he obtingut el material bàsic de la tesi (*El Dia* de Palma de Mallorca —on només tinc constància que

**ANUNCIS, NOTÍCIES, COMENTARIS I RESSENYES DE LES OBRES DE LES AUTORES
(1-IV-1933 / 30-III-1935)**

	Data	Periòdic	Tipus de text	Obra/es tractada/es
1	5-IV-33	<i>La Humanitat</i>	Nota propagandística	<i>Al marge</i>
2	21-IV-33	<i>La Humanitat</i>	Nota propagandística	<i>Al marge - La dona dels ulls que parlaven</i>
3	21-IV-33	<i>La Humanitat</i>	Nota propagandística	<i>Al marge - Sóc una dona honorada?</i>
4	21-IV-33	<i>La Publicitat</i>	Nota propagandística	<i>Sóc una dona honorada?</i>
5	22-IV-33	<i>La Publicitat</i>	Nota propagandística	<i>La dona dels ulls que parlaven - Al marge</i>
6	9-V-33	<i>L'Opinió</i>	Nota propagandística	<i>Al marge</i>
7	11-V-33	<i>La Humanitat</i>	Nota propagandística	<i>Al marge</i>
8	1-VI-33	<i>Mirador</i>	Nota propagandística	<i>Al marge</i>
9	14-VI-33	<i>L'Opinió</i>	Nota propagandística	<i>Al marge</i>
10	18-VI-33	<i>La Veu de Catalunya</i>	Nota propagandística	<i>Al marge</i>

11	4-XI-33	<i>La Humanitat</i>	Nota propagandística	<i>Joana Mas</i>
12	7-XI-33	<i>La Veu de Catalunya</i>	Nota propagandística	<i>Joana Mas</i>
13	8-XI-33	<i>La Publicitat</i>	Nota propagandística	<i>Joana Mas</i>
14	9-XI-33	<i>Avui</i>	Nota propagandística	<i>Joana Mas</i>
15	9-XI-33	<i>La Publicitat</i>	Nota propagandística	<i>Joana Mas</i>
16	14-XI-33	<i>La Veu de Catalunya</i>	Nota propagandística	<i>Joana Mas</i>
17	25-XI-33	Clarisme	Ressenya	Joana Mas
18	1-XII-33	<i>La Humanitat</i>	Nota propagandística	<i>Al marge</i>
19	3-XII-33	<i>Diari de Sabadell</i>	Nota propagandística	<i>Joana Mas</i>
20	10-XII-33	La Humanitat	Ressenya	Al marge
21	16-XII-33	<i>Diari de Sabadell</i>	Nota propagandística	<i>l'inal i prelude</i>
22	29-XII-33	<i>La Veu de Catalunya</i>	Nota propagandística	<i>Joana Mas</i>

es ressenyessin *Islas de ensueño*, de Bertrana, el 30-IV-1933, i *Sóc una dona honorada?*, de Rodoreda, el 8-IV-1934—, no hi apareix perquè és una publicació de la qual no dispo d'un buidatge sistemàtic). D'aquí la numeració general, malgrat la divisió en subperíodes (de l'1 d'abril a l'1 d'octubre de 1933, data d'inici de la polèmica oberta amb el comentari de Ramon Esquerra; de l'1 de novembre al 31 de desembre, fi de l'any; de l'1 de gener al 6 d'octubre de 1934, dia de la proclamació de l'Estat Català, i del 7 d'octubre de 1934 al 30 de març de 1935, quan es féu públic el veredict del Premi Joan Crexells, el ressò del qual s'ha reservat per a II.3.4.2.2). En benefici de la fidelitat als fets, he incorporat les fonts relatives als títols novel·lístics i contístics i a totes les obres en prosa (i, per tant, també a l'assaig); per distingir-los, he usat el color amb els primers. A banda de la data i del lloc de publicació (significatius dels moments i de les plataformes que hi van dedicar més atenció), m'ha semblat d'interès diferenciar el tipus de text: «Anunci lot de llibres» correspon a allò que els mots indiquen; «Nota propagandística» enclou tot el material que, a fi d'informar i promoure les vendes, va des d'anuncis pròpiament dits fins a textos molt breus però amb un cert contingut; «Comentari» fa referència als articles no concentrats en una sola obra, i «Ressenya», al gènere crític prou conegut. He destacat les dues darreres modalitats (amb negreta en les obres narratives i amb versaleta en els altres casos) per poder destriar, sense dificultats, allò que és important de debò per a l'estudi de les autores i dels títols —un conjunt al qual s'afegirien les entrevistes, enquestes, etc., no incloses perquè són una altra mena de fonts—; per això, així mateix, el volum de notes propagandístiques és només aproximat (se n'han inclòs com a mínim una de cada data i de cada llibre): el conjunt exacte encara hauria dilatat més la llista sense aportar dades rellevants.

En la taula es consignen, amb la mateixa divisió cronològica, el nombre complet d'entrades (amb el percentatge corresponent sobre el total absolut de cent trenta-dues i amb la mitjana mensual a què equival) i la xifra relativa que hi representen els articles rellevants (només, doncs, els comentaris i les ressenyes), els quals es presenten, també, amb el càlcul proporcional sobre el total parcial de quaranta-set i amb la mitjana mensual en qüestió.

23	5-I-34	<i>La Humanitat</i>	Nota propagandística	<i>Joana Mas</i>
24	5-I-34	<i>Diari de Sabadell</i>	Ressenya	<i>Final i preludi</i>
25	10-I-34	<i>La Humanitat</i>	Nota propagandística	<i>Final i preludi</i>
26	12-I-34	<i>La Publicitat</i>	Nota propagandística	<i>Final i preludi</i>
27	13-I-34	<i>La Publicitat</i>	Nota propagandística	<i>L'etern femení</i>
28	18-I-34	<i>La Humanitat</i>	Nota propagandística	<i>L'etern femení</i>
29	19-I-34	<i>La Campana de Gràcia</i>	Anunci lot de llibres	<i>La dona dels ulls que parlaven</i>
30	21-I-34	<i>La Humanitat</i>	Comentari	<i>Peikea</i>
31	23-I-34	<i>La Veu de Catalunya</i>	Nota propagandística	<i>L'etern femení</i>
32	24-I-34	<i>La Publicitat</i>	Ressenya	<i>Final i preludi</i>
33	25-I-34	<i>Mirador</i>	Ressenya	<i>Final i preludi</i>
34	2-II-34	<i>La Humanitat</i>	Ressenya	<i>Joana Mas</i>
35	4-II-34	<i>La Humanitat</i>	Ressenya	<i>Final i preludi</i>
36	6-II-34	<i>L'Opinió</i>	Nota propagandística	<i>L'etern femení</i>
37	7-II-34	<i>La Veu de Catalunya</i>	Ressenya	<i>Joana Mas - Final i preludi</i>
38	8-II-34	<i>Diari de Sabadell</i>	Nota propagandística	<i>L'etern femení</i>
39	16-II-34	<i>La Publicitat</i>	Nota propagandística	<i>L'etern femení</i>
40	17-II-34	<i>La Veu de Catalunya</i>	Nota propagandística	<i>L'etern femení</i>
41	21-II-34	<i>La Publicitat</i>	Nota propagandística	<i>L'etern femení</i>
42	22-II-34	<i>El Dia (Terrassa)</i>	Ressenya	<i>Final i preludi</i>
43	24-II-34	<i>L'Opinió</i>	Nota propagandística	<i>L'etern femení</i>
44	28-II-34	<i>La Veu de Catalunya</i>	Nota propagandística	<i>L'etern femení</i>
45	3-III-34	<i>La Publicitat</i>	Anunci lot de llibres	<i>La dona dels ulls que parlaven - Al marge</i>
46	5-III-34	<i>La Rambla</i>	Ressenya	<i>Final i preludi</i>
47	6-III-34	<i>La Publicitat</i>	Comentari	[Narrativa de Vernet]
48	8-III-34	<i>La Veu de Catalunya</i>	Nota propagandística	<i>L'etern femení</i>
49	10-III-34	<i>La Publicitat</i>	Nota propagandística	<i>L'etern femení</i>
50	10-III-34	<i>La Veu de Catalunya</i>	Nota propagandística	<i>L'etern femení</i>
51	10-III-34	<i>Clarisme</i>	Ressenya	<i>Final i preludi</i>
52	16-III-34	<i>La Humanitat</i>	Nota propagandística	<i>Del que hom no pot fugir</i>
53	16-III-34	<i>La Veu de Catalunya</i>	Nota propagandística	<i>Del que hom no pot fugir</i>
54	18-III-34	<i>La Humanitat</i>	Nota propagandística	<i>Peikea</i>
55	18-III-34	<i>La Humanitat</i>	RESSENYA	<i>L'etern femení</i>
56	21-III-34	<i>La Veu de Catalunya</i>	Nota propagandística	<i>L'etern femení</i>
57	25-III-34	<i>La Humanitat</i>	Nota propagandística	<i>L'etern femení</i>
58	28-III-34	<i>La Publicitat</i>	RESSENYA	<i>L'etern femení</i>
59	29-III-34	<i>L'Opinió</i>	Nota propagandística	<i>Del que hom no pot fugir - Peikea</i>
60	31-III-34	<i>Clarisme</i>	RESSENYA	<i>L'etern femení</i>
61	1-IV-34	<i>El Mati</i>	Ressenya	<i>Final i preludi</i>
62	4-IV-34	<i>La Humanitat</i>	Nota propagandística	<i>L'etern femení</i>
63	10-IV-34	<i>La Veu de Catalunya</i>	Nota propagandística	<i>Història d'una noia i vint braçalets</i>
64	14-IV-34	<i>La Publicitat</i>	Nota propagandística	<i>La revolució moral</i>
65	15-IV-34	<i>La Veu de Catalunya</i>	Nota propagandística	<i>Història d'una noia i vint braçalets</i>
66	15-IV-34	<i>La Publicitat</i>	Nota propagandística	<i>Peikea</i>
67	16-IV-34	<i>La Rambla</i>	Ressenya	<i>Història d'una noia i vint braçalets</i>
68	20-IV-34	<i>La Veu de Catalunya</i>	Nota propagandística	<i>La revolució moral - Història d'una noia i vint braçalets</i>
69	20-IV-34	<i>L'Opinió</i>	Nota propagandística	<i>La revolució moral</i>
70	20-IV-34	<i>La Humanitat</i>	Nota propagandística	<i>La revolució moral</i>
71	20-IV-34	<i>La Publicitat</i>	Nota propagandística	<i>La revolució moral</i>
72	21-IV-34	<i>La Veu de Catalunya</i>	Nota propagandística	<i>Peikea</i>
73	22-IV-34	<i>La Veu de Catalunya</i>	Nota propagandística	<i>L'etern femení</i>
74	22-IV-34	<i>L'Opinió</i>	Nota propagandística	<i>Del que hom no pot fugir</i>
75	22-IV-34	<i>La Publicitat</i>	Nota propagandística	<i>Del que hom no pot fugir</i>
76	22-IV-34	<i>La Humanitat</i>	Nota propagandística	<i>La revolució moral - L'etern femení - Història d'una noia i vint braçalets - Peikea</i>
77	1-V-34	<i>La Humanitat</i>	Ressenya	<i>Història d'una noia i vint braçalets</i>
78	1-V-34	<i>L'Opinió</i>	Nota propagandística	<i>La revolució moral</i>
79	6-V-34	<i>La Humanitat</i>	RESSENYA	<i>La revolució moral</i>

80	10-V-34	<i>Mirador</i>	Nota propagandística	<i>Peikea</i>
81	10-V-34	La Humanitat	Ressenya	<i>Del que hom no pot fugir</i>
82	11-V-34	<i>El Dia (Terrassa)</i>	Ressenya	<i>Del que hom no pot fugir</i>
83	12-V-34	<i>Clarisme</i>	Ressenya	<i>Història d'una noia i vint braçalets</i>
84	12-V-34	<i>Clarisme</i>	Ressenya	<i>Peikea</i>
85	12-V-34	<i>Clarisme</i>	RESSENYA	<i>La revolució moral</i>
86	12-V-34	<i>Clarisme</i>	Ressenya	<i>Del que hom no pot fugir</i>
87	17-V-34	<i>La Publicitat</i>	Nota propagandística	<i>Del que hom no pot fugir</i>
88	18-V-34	La Veu de Catalunya	Ressenya	<i>Final i preludi</i>
89	20-V-34	<i>La Veu de Catalunya</i>	RESSENYA	<i>L'etern femení</i>
90	23-V-34	<i>La Publicitat</i>	Nota propagandística	<i>Del que hom no pot fugir</i>
91	28-V-34	<i>La Rambla</i>	RESSENYA	<i>La revolució moral</i>
92	3-VI-34	<i>L'Opinió</i>	COMENTARI/RESSENYA	<i>La revolució moral</i>
93	7-VI-34	<i>Bondat-Bonté</i>	Nota propagandística	<i>La revolució moral - L'etern femení - Peikea</i>
94	15-VII-34	<i>La Humanitat</i>	Nota propagandística	<i>Peikea</i>
95	19-VII-34	<i>L'Opinió</i>	Comentari/ressenya	<i>Peikea</i>
96	20-VII-34	<i>L'Opinió</i>	Comentari/ressenya	<i>Història d'una noia i vint braçalets</i>
97	11-VIII-34	<i>L'Opinió</i>	Comentari/ressenya	<i>Joana Mas</i>
98	26-VIII-34	La Humanitat	Ressenya	<i>Peikea</i>
99	8-IX-34	<i>L'Opinió</i>	Nota propagandística	<i>Un dia de la vida d'un home</i>
100	9-IX-34	<i>La Humanitat</i>	Nota propagandística	<i>Història d'una noia i vint braçalets</i>
101	12-IX-34	La Publicitat	Ressenya	<i>Peikea</i>
102	13-IX-34	<i>Mirador</i>	Anunci lot de llibres	<i>Peikea - Al marge</i>
103	14-IX-34	<i>L'Opinió</i>	Comentari / ressenya	<i>Final i preludi</i>
104	23-IX-34	<i>La Humanitat</i>	Nota propagandística	<i>La revolució moral</i>
105	23-IX-34	La Humanitat	Ressenya	<i>Història d'una noia i vint braçalets</i>
106	2-X-34	<i>La Publicitat</i>	Nota propagandística	<i>Un dia de la vida d'un home</i>
107	4-X-34	<i>La Humanitat</i>	Nota propagandística	<i>Un dia de la vida d'un home</i>
108	5-X-34	<i>La Publicitat</i>	Anunci lot de llibres	<i>Peikea</i>

109	6-XI-34	<i>La Publicitat</i>	Nota propagandística	<i>Un dia de la vida d'un home</i>
110	9-XI-34	<i>Flama</i>	Nota propagandística	<i>Un dia de la vida d'un home</i>
111	18-XI-34	<i>La Humanitat</i>	Nota propagandística	<i>Del que hom no pot fugir</i>
112	18-XI-34	<i>La Humanitat</i>	RESSENYA	<i>La revolució moral</i>
113	24-XI-34	<i>Mirador</i>	Ressenya	<i>Un dia de la vida d'un home</i>
114	9-XII-34	La Veu de Catalunya	Ressenya	<i>Del que hom no pot fugir</i>
115	13-XII-34	<i>Diari de Sabadell</i>	Ressenya	<i>Un dia de la vida d'un home</i>
116	14-XII-34	<i>La Humanitat</i>	Ressenya	<i>Peikea</i>
117	14-XII-34	<i>La Humanitat</i>	Nota propagandística	<i>Del que hom no pot fugir</i>
118	21-XII-34	<i>Mirador (LP)</i>	Nota propagandística	<i>Les algues roges</i>
119	22-XII-34	<i>Flama</i>	Nota propagandística	<i>Les algues roges</i>
120	23-XII-34	<i>La Humanitat</i>	Nota propagandística	<i>Les algues roges</i>
121	25-XII-34	La Humanitat	Ressenya	<i>Del que hom no pot fugir</i>
122	17-I-35	<i>Mirador</i>	Ressenya	<i>Les algues roges</i>
123	20-I-35	<i>El Matí</i>	Nota propagandística	<i>Les algues roges</i>
124	29-I-35	<i>La Humanitat</i>	Nota propagandística	<i>L'illa perduda</i>
125	10-II-35	La Veu de Catalunya	Ressenya	<i>Un dia de la vida d'un home</i>
126	14-II-35	<i>La Publicitat</i>	Nota propagandística	<i>Les algues roges</i>
127	22-II-35	La Publicitat	Ressenya	<i>Les algues roges</i>
128	22-II-35	<i>La Publicitat</i>	Nota propagandística	<i>Un poeta i dues dones</i>
129	3-III-35	La Humanitat	Ressenya	<i>Les algues roges</i>
130	10-III-35	<i>La Humanitat</i>	Nota propagandística	<i>Un poeta i dues dones</i>
131	13-III-35	<i>La Publicitat</i>	Nota propagandística	<i>Un poeta i dues dones</i>
132	17-III-35	La Veu de Catalunya	Nota propagandística	<i>Les algues roges</i>

PERÍODE	ENTRADES	PERCENTATGE	MITJANA	ARTICLES	PERCENTATGE	MITJANA
1-IV/30-X-33 (7 mesos)	10	07,60%	1,43/mes	0	00,0%	0,00/mes
1-XI/31-XII-33 (2 mesos)	12	09,90%	6,00/mes	2	04,5%	1,00/mes
1-I/6-X-34 (9,25 mesos)	86	62,70%	9,30/mes	35	74,5%	3,80/mes
7-X/30-III-35 (5,75 mesos)	24	19,80%	4,17/mes	10	21,0%	1,73/mes
IV-33/III-35 (24 mesos)	132	100%		47	100%	

S'observen, d'entrada, tres fenòmens interessants. En primer lloc, un increment considerable de les notícies entre el novembre i el desembre de 1933, ja que la mitjana dels set mesos que van d'abril a octubre es multiplica per més de quatre en un període que n'abasta dos. En segon lloc, un altre augment important entre el gener de 1934 i els fets d'Octubre, fracció temporal en què, a banda de la continuïtat en progressió ascendent, destaca un detall que caldrà interpretar: malgrat el parèntesi estival, del 12 de maig al 6 d'octubre apareixen més del vint-i-cinc per cent (el 27,6%, per ser exactes) del total absolut d'articles rellevants. En tercer lloc, finalment, una certa disminució en el darrer trimestre de l'any (més en general que no pas amb relació a les ressenyes i als comentaris extensos), que experimenta una incipient recuperació entre el desembre i principis de 1935.

Si l'últim aspecte és atribuïble, globalment, als esdeveniments polítics i als seus efectes, amb el contrabanç de la injecció de la campanya nadalenca, l'inicial se situa, òbviament, sobre el rerefons de la incidència anual d'aquesta. També, però, es relaciona amb el debat de la tardor de 1933 entorn de la novel·la. Les conseqüències de la polèmica, en intersecció amb l'eclosió editorial de la prosa femenina, amb els factors diversos que expliquen l'interès en la literatura produïda per les noves autores i amb la intervenció específica d'algunes personalitats de la intel·lectualitat catalana (més enllà dels moments àlgids en publicitat i en vendes que solien suposar Reis i la Diada del Llibre), remetent a allò que va tenir lloc el 1934 i que cal anar desgranant a partir del seguiment concret dels textos periodístics.

Després de la recensió de *Joana Mas* publicada per Rodoreda, va sortir la primera ressenya pròpiament dita d'*Al marge*. El fet que s'incidís sobretot en el sexe de l'escriptora i en el seu potencial novel·lístic condueix a l'ordre de consideracions no diacròniques al qual s'han fet repetides al·lusions (cosa que estalvia d'insistir-hi):

Rosa Maria Arquimbau s'ha fet ràpidament una personalitat literària. Ben mereixeda, per cert.

Un petit recull de contes, *La dona dels ulls que parlaven*, publicat temps ha, féu que fixéssim la nostra atenció en aquesta jove escriptora. Eren uns contes escrits en un estil aspre, amarg, que no semblaven sortits de la ploma d'una dona. Tenien, a més a més, una altra virtut: no eren vulgars, tenien personalitat.

Ara, Rosa Maria Arquimbau ens dóna la seva primera novel·la: *Al Marge*. No és una novel·la, sinó el que els francesos anomenen "nouvelle", o sia un conte llarg. Maria Rosa Arquimbau pot escriure una novel·la de més envergadura.

En *Al Marge* hi ha aquell estil nerviós i un xic descordat dels primers contes d'aquesta escriptora. Hi ha, però, més domini de l'ofici. *Al Marge* és un pas endavant en la carrera literària de Rosa Maria Arquimbau.⁴⁶⁵

Crida més l'atenció, per contra, la cronologia, perquè aquest comentari va publicar-se el desembre de 1933 (abans de Nadal i amb posterioritat a la discussió novel·lística). El seu retard respecte del moment d'aparició de l'obra s'explica perquè va ser al compàs de l'edició de sis novel·les —*Joana Mas, Final i preludi, Història d'una noia i vint braçalets, Del que hom no pot fugir, Un dia de la vida d'un home i Les algues roges*—, més un volum de contes (*Peikea, princesa canibal*) i dos llibres en prosa no inscrits en el gènere (*L'etern femení i La revolució moral*), que van proliferar els textos crítics.

Paral·lelament a les informacions i a l'article de Rodoreda sobre l'estrena novel·lística de Murià, és a dir, al novembre, i per tant abans de la ressenya d'*Al marge*, s'anunciava la imminent publicació de *Final i preludi*.⁴⁶⁶ Al desembre mateix, una nota de *Diari de Sabadell* afirmava el «fort temperament d'escriptora» de Vernet, a la qual situava «a la davantera de les dones catalanes que es dediquen al conreu literari»; el llibre, segons el rotatiu, «refermarà novament el prestigi literari de la traductora de *Nocturn*, de Frank Swinnerton, i el nostre públic li acollirà la darrera novel·la amb la mateixa simpatia que va prendre les seves altres obres».⁴⁶⁷ A banda de la referència al fet que l'autora era un nom capdavanter de la literatura de dones en català (un mèrit no atribuït únicament a la seva persona),⁴⁶⁸ l'esment del succés de la producció vernetiana

---

⁴⁶⁵ [Alpha,] «*Al Marge*, novel·la de Rosa Maria Arquimbau. Barcelona», *LH*, 10-XII-1933; Alpha signava la secció.

⁴⁶⁶ V. «Llibres. Novel·la catalana», *DS*, 12-XI-1933, i «Les Lletres. Activitat de "Proa"», *AV*, 26-XI-1933.

⁴⁶⁷ «Llibres. *Final i preludi*», *DS*, 16-XII-1933.

⁴⁶⁸ L'aspecte també va ser subratllat respecte de Llucietà Canyà el mes següent, a *La Humanitat*, en l'anunci de la imminent posada a la venda del seu assaig. Canyà, «prou coneguda en els cercles literaris de casa nostra» i la tasca de la qual «ha estat sempre seguida amb el més viu interès», hi era descrita com «una de les valors més sòlides amb què compta l'element femení a Catalunya» («Les Lletres. *L'etern femení*», *LH*, 18-I-1934).

entre els lectors no resultava gratuït. Ni en termes estrictes de mercat ni, tampoc, d'influència, en especial a causa de les característiques de la novel·la en qüestió.

Aquest darrer component havia de centralitzar la ressenya que en sortiria, al diari sabadellenc mateix, el 5 de gener de 1934. Joan Puig, havent afirmat que, per les seves qualitats d'escriptora, Vernet era una «digna representant de l'element femení dins de la literatura catalana», escrivia:

Final i preludi planteja un simple problema. Però aquest problema abasta tot un món moral, aferrissadament domèstic —que en les mans de l'autora pren una profunditat insospitada— i que en l'hora present, de desequilibri econòmic des del punt de vista familiar, de confusió entre la manera d'entendre la vida i de suportar-la segons la pressió de les circumstàncies, és tot un encert en evocar-lo i demostra la visió actual que té de les coses l'autora d'*Eulàlia*.

Una de les virtuts essencials de totes les novel·les és que dramatitzen un moment o una època. [...] Maria Teresa Vernet, ha pres un moment actual del concepte femení per a reduir-lo a una lluita d'interessos en contra la bondat i la noblesa dels sentiments. En aquest cas, si la novel·la realitza una funció crítica, en *Final i preludi* hi ha una crítica severa de certs prejudicis femenins, sense, és clar, totalitzar-los. [...]

Generositat i egoisme, podria ésser el lema d'aquesta novel·la. La generositat masculina i l'egoisme femení, imputable a una cultura deficient, que no coneix o que desvirtua, el sentit humà de la vida. Podríem dir que es posa en pugna el sentit pràctic de la dona contra la qualitat sentimental de l'home, generada per un invisible procés idealista, pel qual veu, dels problemes que li cal resoldre, aquell punt de dignitat que el subleva si es pretén pervertir-lo, i el converteixen en màrtir o heroi. (També aquest aspecte masculí, cal prendre'l en relació al tipus del protagonista). I per resultat, l'home pren aquest sentit gairebé cavalleresc de la vida, perquè és el responsable davant la societat i de la seva consciència, dels actes que executa, de les accions que empara. Per contrast, més aviat real que fictici, la dona dissimula aquest sentit de responsabilitat, el negligeix, si les conveniències li ho aconsellen.⁴⁶⁹

Per bé que en un sentit una mica diferent i tot fent extensiu l'últim element al conjunt de les lletres catalanes, el sexe femení i la reducció de mires que s'hi solia identificar eren els eixos bàsics del comentari que Josep M. Francès va publicar, al cap d'una quinzena —amb motiu de la lectura de *Peikea* al taller de l'escultor Sastre—, positiu justament per contraposició: «Esplèndida aportació la que Aurora Bertrana fa a la literatura catalana, una miqueta anèmica fins avui per l'obsessió d'enxiquir-ne les percepcions i limitar-ne els horitzons. Les nostres lletres no poden simbolitzar-se amb una noia encotillada fins el mentó, damunt la carn pàl·lida i esllanguida, refractària a les besades de l'aire i del sol. / Augurem a aquesta bella col·lecció de contes exòtics un èxit trepidant i definitiu, que s'imposarà a les incomprensions de la miòpia tan estesa i triomfarà [...]».⁴⁷⁰

⁴⁶⁹ J. P. [Joan Puig], «*Final i preludi* novel·la, per M.ª Teresa Vernet», *DS*, 5-I-1934.

⁴⁷⁰ J. M. Francès, «Tast suculent», *LH*, 21-I-1934.

El tema havia de reaparèixer, novament a propòsit de *Final i preludi*, en la recensió que Rafael Tasis féu de la novel·la a *Mirador* vers finals de mes. A diferència de l'article que Guansé havia firmat el dia abans a *La Publicitat*, concentrat en les falles tècniques de la construcció novel·lística vernetiana,⁴⁷¹ Tasis contraposava les mancances narratives a l'encert resultant del contrapunt entre Raimond i Agnès, i sobretot de la definició d'aquesta:

[...] [L']advocat està promès; una promesa molt bella, amorosa i plena de distinció, que sentirà revoltar-se el seu sentit pràctic de la vida davant dels quixotismes de l'home idealista. L'acarament d'aquestes dues concepcions del món i del deures morals, amb la ruptura consegüent, dóna la seva força més autèntica a la novel·la de M. Teresa Vernet.

L'excessiva dispersió de l'acció de la trama fins a les dues terceres parts de l'obra perjudica una mica el seu interès, que la justesa psicològica d'aquell caràcter femení referma en les darreres planes. És molt interessant que hagi estat precisament una dona qui hagi sabut veure aquest aspecte conservador i realista de l'ànima femenina, tan estès a casa nostra i que fa la força més viva de la família a Catalunya.⁴⁷²

L'òptima configuració d'un personatge femení amb referents reals en la societat del moment va ser, també, un dels arguments per a l'apreciació favorable de *Joana Mas* el 2 de febrer (una setmana després) a *La Humanitat*. Josep M. Francès agafava una altra vegada la ploma per parlar d'una escriptora, i en termes tan elogiosos com els que havia dedicat a Bertrana. Les primeres frases del seu comentari en són una bona prova, que torna a indicar la importància del sexe en les estimacions:

Poques vegades pot dir-se amb més justícia que aquesta, que la primera novel·la d'un autor és més que una bella esperança, una esponerosa realitat. I quan l'autor és autora, la sensació se'ns fa més agradable, per quan no és gaire freqüent, entre nosaltres, trobar dones intel·ligents, capaces d'escometre amb èxit la difícil tasca de crear una novel·la que, tot i essent la primera, tingui qualitats definitives.

Anna Murià és jove, joveníssima i modesta, excessivament modesta. No és d'aquelles damiselles infatuades que s'escolten en parlar, i la seva notable producció periodístico-literària, que enorgulleix molta gent, no li fa perdre un bri d'aquella senzillesa natural que és el més valuós dels seus atractius.⁴⁷³

El fet que la qualitat literària de *Joana Mas* no avaluï un entusiasme tan taxatiu apunta cap als interessos literarioculturals i sociopolítics que subjeien en la recepció de

---

⁴⁷¹ V. Domènec Guansé, «*Final i preludi* de Maria Teresa Vernet (Biblioteca A Tot Vent)», *LP*, 24-I-1934.

⁴⁷² Rafael Tasis i Marca, «Jeroni Moragues, *Rubèn* (Llibreria Catalònia). — Maria Teresa Vernet, *Final i preludi* (Edicions Proa)», *MI*, n. 260 (25-I-1934), 6.

⁴⁷³ J. M.ª Francès, «*Joana Mas*, novel·la, per Anna Murià. Llibreria Catalònia. Any 1933», *LH*, 2-II-1934. La lloança de l'autor, a banda de fonamentar-se en els personatges, es basava en l'estructuració de la

les obres de les autores. Al cap de dos dies, Agustí Esclasans n'evidenciava implícitament una part en ressenyar *Final i preludi*. Havent assegurat l'evidència de la progressió literària de Vernet i les bones perspectives de futur generades pels seus dons narratius, declarava:

[...] Confesso la meua manca d'interès per la literatura femenina [...]. Crec, he cregut sempre, que la sensibilitat de les dones que escriuen s'entreté massa sovint en els petits detalls delicats, sense ésser mai prou forta ni prou hàbil per a copsar les grans complicacions psicològiques. A Catalunya, sobretot, ens toca patir, ja fa temps, un nucli de literatura femenina sense suc ni bruc. Per aquest costat, estem mal equipats. Salvaríem el cas de l'Aurora Bertrana dels *Paradisos oceànics*, en els quals la narració catalana s'aclareix amb una llum genesiàca que sembla creada de fresc. Després d'ella, ve naturalment Maria Teresa Vernet, amb la seva juvenesa i la seva força creadora. [...] Llegim les seves novel·les amb un gran interès; i seguim esperant que, quan la vida intuïtiva se li converteixi en vida viscuda, patida i superada, ens forni la novel·la definitiva, per a la qual ella és l'única autotessa catalana literàriament dotada i documentada com cal. Preferim parlar-li així, perquè confiem molt en ella, i ens sabria greu que una galanteria mal entesa la coaccionés en aquest petit món fictici, i una miqueta femeninament càndid, en el qual encara es mou. Lloarem, en canvi, sense cap mena de reserves, la netedat correctíssima del seu estil i la perfecta naturalitat intel·lectual de la seva manera de narrar. Maria Teresa Vernet demostra, en tots els seus escrits, un tracte constant amb els llibres i una coneixença normal dels grans autors.⁴⁷⁴

A pesar que, com s'ha vist a propòsit d'*Eulàlia*, l'autor concebia la literatura femenina com un complement de la masculina (i no la valorava, per tant, de manera autònoma), el còmput quantitatiu i la idiosincràsia predominant de la narrativa de les escriptores anteriors donava suport a la seva posició i aporta un angle de visió inobliterable per comprendre la resposta crítica que van obtenir els productes de nova aparició: el "suc" que aportaven a les lletres catalanes, interessant, entre altres coses, per la pluralitat de sabors que el començava a caracteritzar. Una altra recensió de *Joana Mas*, que contrapuntejava la novel·la amb *Final i preludi* tres jorns després del comentari esclasià, ho posa de manifest des d'una òrbita ideològica prou diferent — la de *La Veu de Catalunya*— per evidenciar el sentit cultural de tot plegat:

Hi ha en les novel·les el camí de la frivolitat epidèrmica, no mancada, però, d'interès humà i d'amenitat narrativa, i el camí de la profunditat analítica, no faltada tampoc d'un encès virtuosisme líric. En ambdós procediments, són indiferents els temes. Hom pot encetar novel·les blanques en la primera ruta. Hom pot també penetrar en els viarany més profunds del realisme dins la segona. Tot és qüestió del temperament de l'escriptor.

En aquests darrers temps, dues escriptores catalanes ens han marcat ben explícitament aquesta doble trajectòria: Maria Teresa Vernet, en *Final i preludi*,

---

trama, en el llenguatge franc i elegant de la novel·la, en la descripció de l'ambient de Barcelona i de Carcassona i en l'interès de la lectura.

⁴⁷⁴ A. Esclasans, «*Final i preludi*», *LH*, 4-II-1934.

assaja, una vegada més, les siluetes psicològiques i enfoca el problema de la comprensió amorosa davant la vida, amb aquella netedat emotiva que fa tan específicament seu l'estil d'aquesta autora. Anna Murià, en la novel·la que comentem, ens fa assistir planerament, àgilment, a un cas normal d'una noia moderna, que madura i centra la seva superficialitat quan la reiteració del presentiment maternal es produeix ja en ella, sota l'ombra amarga de la vida.

Joana Mas és un llibre escrit amb facilitat, sense preocupacions, sense cercar-hi refinaments. La mateixa tècnica, el mateix llenguatge, donen la impressió que ha estat pensat i redactat d'una manera immediata i simple. Però aquest volum d'Anna Murià no és tampoc un reportatge episòdic tan sols, a la manera d'altres narracions catalanes que ens hem avesat a veure classificades hiperbòlicament per llurs autors com a novel·les. Figures com les d'Enric i Lola, per exemple, més i tot que les dels mateixos protagonistes, ofereixen tot d'una un gruix anímic i un original verisme humà, que revelen en la nostra escriptora una visió prompta a copsar els perfils dramàtics i que és llàstima que no hagi estat més ben esmerçada en les seves pàgines.

Aquest guany d'intensitat humana i una major contenció en certs matisos i expressions deliberadament incontrolats, podrien contribuir a equilibrar les innegables condicions narratives d'Anna Murià en produccions futures.⁴⁷⁵

L'èmfasi en els procediments narratius, ja fos per destacar-ne les fites o bé els defectes, va constituir, en canvi, l'aspecte essencial de les dues ressenyes de l'obra vernetiana que van sortir el 5 de març i l'1 d'abril, respectivament signades per Cecili Gasòliba a *La Rambla* i per Maurici Serrahima a *El Matí*.⁴⁷⁶ *Final i preludi* sola, en realitat, va generar més d'una desena de comentaris —una extensió receptiva comprensible considerant la trajectòria de Maria Teresa Vernet—. Dues dades més confirmen la importància de l'escriptora en la novel·lística femenina de preguerra: l'una, que Rafael Tasis va dedicar-li un dels primers articles de la sèrie «Novel·listes catalans» (el del 6 de març),⁴⁷⁷ l'únic del conjunt focalitzat en una autora jove (l'altra narradora de la qual va parlar fou, naturalment, Caterina Albert); l'altra, que Vernet va acaparar el protagonisme essencial de l'atenció crítica del primer trimestre de 1934.

En això darrer, hi va influir, és clar, el fet que la seva novel·la hagués sortit a finals de 1933, abans que la majoria de productes femenins del període, com fan evident les circumstàncies que van envoltar la valoració publicada a *Clarisme*.⁴⁷⁸ El panorama

---

⁴⁷⁵ S. [Octavi Saltor], «*Joana Mas*, per Anna Murià. Llibreria Catalònia», *LVC*, 7-II-1934; he deduït l'autoria a partir de la inicial, la qualitat de col·laborador del rotatiu barceloní de Saltor i les similituds entre aquest text i la ressenya de *Final i preludi* que va publicar quinze dies després al diari terrassenc on també escrivia (v. Octavi Saltor, «L'espiritualisme de la novel·la», *ED*, 22-II-1934).

⁴⁷⁶ V. Cecili Gasòliba, «Lletres femenines. *Final i preludi*. Per Maria Teresa Vernet. Edicions "Proa"», *LR*, n. 220 (5-III-1934), 5, i Maurici Serrahima, «La darrera novel·la de Maria Teresa Vernet», *EM*, 1-IV-1934.

⁴⁷⁷ V. Rafel Tasis i Marca, «Novel·listes catalans. Maria Teresa Vernet», *LP*, 6-III-1934. Aquest és el text que, justament, incidia en la manca de base de la tòpica assimilació de la literatura femenina a la feblesa edulcorada (v. II.3.3 per a la citació específica).

⁴⁷⁸ V. III.3.1.5.2.3.

s'havia d'ampliar aviat —al mateix mes de març— amb la posada a la venda de *Peikea*, de *Del que hom no pot fugir* i d'*Història d'una noia i vint braçalets* (als quals caldria afegir *L'etern femení* i *La revolució moral*), novetats editorials amb vista a la Diada del Llibre al costat del relat vernetià i d'un nombre considerable de volums d'escriptors.

En iniciar-se el ressò crític de *L'etern femení*,⁴⁷⁹ i simultàniament a la notícia de la imminent aparició del recull de contes d'Aurora Bertrana —de qui es deia «que ha sabut donar a la nostra literatura un matís completament nou i personal»—,⁴⁸⁰ va començar a sonar un altre títol d'autora: *Del que hom no pot fugir*.⁴⁸¹ Poc abans del Dia del Llibre, s'hi afegia *Història d'una noia i vint braçalets*, captivadora «per la gràcia i la sensibilitat amb què estan descrites les situacions» i, prou explícitament, «per ésser desenrotllada a Barcelona i aportar un nou puntal a la novel·la urbana».⁴⁸² Arquimbau, contràriament a Rodoreda, que hauria d'esperar una mica, fou immediatament objecte d'atenció a *La Rambla*. L'article en qüestió explicitava la circumstància que estaven apareixent dones novel·listes, i d'una naturalesa molt concreta que delimitava una inflexió en la història de les lletres catalanes:

Si la literatura no deu a la dona creacions genials, si no li deu la creació de caràcters de gran envergadura, en canvi a tot arreu i en tots els períodes la seva influència assenyala un augment del bon gust, un afinament de la sensibilitat, una major civilitat en l'expressió, de vegades, àdhuc desviant-se una tendència al preciosisme.

A Catalunya, on aquestes qualitats menors o secundàries tanta falta ens fan, no s'ha esdevingut així, a desgrat de dues o tres poetesses femenines, realment delicades, però d'escassa o nul·la influència literària. Paradoxalment, la representant femenina més prestigiosa de la literatura catalana encarna, amb una audàcia i una força sorprenents, les qualitats tingudes per més virils. Hom sent, naturalment, per aquesta representant egrègia, tota l'admiració que es mereix. Però sens dubte el seu exemple —i l'exemple de tots aquells que la segueixen— ha influït a què en la nostra novel·lística predominessin els temes rurals, les passions violentes, l'exaltació i la força, més que la delicadesa, la gràcia, els temes de ciutat, els idil·lis candis o subtilment perversos...

Estem, però, en un moment dolç, d'evolució, marcat precisament per l'aparició de novel·listes femenins, tals com Maria Teresa Vernet, Anna Murià, Teresa Rodera

⁴⁷⁹ V. I.3.2.5.2.

⁴⁸⁰ «Parada de llibres. D'imminent publicació. *Peikea, princesa canibal*, per aurora Bertrana», *LH*, 18-III-1934; van sortir-ne reclams similars a *L'Opinió*, el 29 de març, a *La Publicitat*, el 15 d'abril, o a *La Veu*, el 21 del mateix mes. El dia abans de Sant Jordi, la propaganda que es feia dels relats era la següent: aquesta «valuosa aportació a tot l'escrit i filmat dels mars del Sud [...] mereixerà les preferència dels nostres "gourmets" de la literatura exòtica» («Demà, se celebrarà la Diada del Llibre», *LH*, 22-IV-1934).

⁴⁸¹ V., entre altres, «Les Lletres», *LH*, 16-III-1934. A finals de mes, *L'Opinió* donava notícia, conjuntament, de la novel·la de Rodoreda i dels contes de Bertrana; a propòsit d'aquesta darrera, s'afirmava: «Tots els admiradors de la famosa escriptora, que són molts, esperaran impacients l'aparició d'aquest llibre» («Les Lletres», *LO*, 29-III-1934).

⁴⁸² «Llibres d'actualitat. *Història d'una noia i vint braçalets*», *LVC*, 15-IV-1934.

i Rosa Maria Arquimbau, que sens dubte influeixen ja amb llurs produccions en la novel·la catalana i la fan esdevenir un producte d'una civilitat més refinada.

Així, ara, Maria Rosa Arquimbau acaba de publicar una *Història d'una noia i vint braçalets*, en la qual, amb una fantasia, una gràcia i una agilitat d'estil realment remarcable, ens narra l'ascensió d'una noia que a través de diverses aventures tèrboles —una per cada braçalet— acaba per trobar un marit respectable.

L'obra no té, doncs, cap transcendència. La mateixa protagonista té aquesta artificiositat de les nines de moda, artísticament tan treballades. Però la importància de l'obra radica precisament en la seva frivolitat amable, en la seva lleugeresa seductora, que la fan tan supèrflua, però tan agradable també com un perfum, una cigarreta, o un cocktail: és a dir, un producte molt característic i refinat de la nostra època.⁴⁸³

Més enllà de la ideologia genèrica subjacent i dels tòpics relatius a Víctor Català, que operaven sobre el rerefons de la recurrent —i sovint superficial— contraposició entre camp i ciutat, el text és interessant perquè testimonia diverses coses importants. A banda del fet constatable que estaven sorgint noves autores que escrivien una certa mena de narracions, ressalta el triple èmfasi en la influència del gènere novel·lístic, en la seva vinculació directa a una determinada modernitat i, implícitament, en l'atractiu que aquesta podia tenir per al públic.

Els dos darrers aspectes constitueixen el nucli del comentari que el llibre d'Arquimbau va merèixer a *La Humanitat* l'1 de maig, on també es desplegava, no gens casualment, la terminologia que venia definint la jove narrativa femenina; destaca, en especial, la repetida comparació amb el còctel, un dels símbols dels temps moderns:

Quan aquesta jove escriptora va donar a les premses el seu primer llibre, *La noia dels ulls que parlaven*, tots vàrem convenir que ens trobàvem davant d'un cas excepcional. Una noia jove i bonica, ens brindava un aplec de narracions plenes de desimboltura, frescor, escrites sense subjecció a cap prejudici i pigmentades amb una graciosa ironia que tirava al dret, amb displicència no afectada.

Aquell llibre era prometedor d'altres de més gran envergadura. Les condicions d'observadora de la senyoreta Arquimbau, l'agilitat insuperable de la seva ploma —bregada en el "potin" periodístic—, la seva joventut i el seu sentit de l'estètica, ens permetien esperar-ne coses definitives. [...]

Fa poc va aparèixer la seva novel·la *Al marge*, de la qual, oportunament ens ocupàrem. Avui, llença aquesta originalíssima narració *Història d'una noia i vint braçalets*, que confirma, encara més, les nostres belles esperances. [...]

La divertida història de Cri-cri —abreviatura alegre i arbitrària de Cristina— ens fa passar una bella estona. La gentil autora hi aboca pel broc gros el seu acticisme [?] i ens ofereix un seguit de miniatures amables i un xic llibertines com les que decoraven les capses de rapè dels nostres besavis. La caricatura de costums, ambients i situacions és justa i a estones pujada de color. Mai, però, no arriba a la barroeria ni al descaro. I encara que costi de creure, l'entrellat ameníssim de la farsa, no deixa de tenir un objectiu moral.

⁴⁸³ Oriol Martí, «Literatura femenina. Un llibre de Rosa Maria Arquimbau», *LR*, n. 226 (16-IV-1934), 5. «Teresa Rodera» no és sinó una confusió nominal amb referència a Mercè Rodoreda (v. III.3.2.1, nota 238).

Història d'una noia i vint braçalets, té el bon bevent d'un cocktail, que ens refresca la boca i no arriba a marejar-nos. [...] ⁴⁸⁴

Una modernitat paral·lela (ideològica, en aquest cas) explica l'òptima rebuda que es va dispensar a l'opuscle *La revolució moral*, presentat per *La Humanitat* com a obra d'una «figura destacadíssima dintre l'element femení d'Esquerra» destinada a causar sensació «pel seu caire atrevidíssim». ⁴⁸⁵ Igual que amb els productes de les altres autores, per bé que amb concrecions diferents, l'autoria femenina se sumava a l'aire renovador que es va afirmar que aportava el llibret. ⁴⁸⁶ Més significativament encara, en una de les ressenyes es van equiparar la franquesa i el coratge que Murià hi demostrava amb la manca d'hipocresia que ja havia caracteritzat la seva novel·la: «Coneixíem de temps, d'aquesta jove escriptora, de forta personalitat de periodista i conferenciant. En l'acabament de l'any proppassat amb *Joana Mas* vàrem conèixer-la com a novel·lista. I ja aleshores, ens sorprengué, gratament, la decisió i la valentia de l'autora, davant la fidelitat als prejudicis que acusen molts catalans i catalanes autors de novel·les. Anna Murià, novel·lista, és tan ponderada en la forma com atrevida en el fons. Un fons humà, viscut, palpitant, que ens deixa entreveure una ànima de dona, noble i generosa, que sap redreçar-se contra tots els fariseïsmes». ⁴⁸⁷

La recurrència de l'assimilació entre les noves narradores i la contemporaneïtat va tornar a manifestar-se ben aviat a propòsit de *Del que hom no pot fugir*. Agustí Esclasans n'encetava la recensió (la primera que en va sortir) amb unes reflexions que, al marge d'enllaçar amb les que havia fet el febrer en relació amb *Final i preludi*, són rellevants, un cop més, per comprendre l'interès en la producció femenina del moment:

Apassionats com som d'una renovació literària total dels nostres escriptors joves, desitgem amb tota l'ànima l'aparició d'uns quants noms femenins que ens permetin de creure en la normalitat humana i vital de la narració passada per sensibilitats finament vibratòries i autènticament de dona. La literatura catalana ha comptat sempre amb un contingut reduït d'autores, bones persones, però burgesament limitades, falsificadores de la veritable realitat insubornable. S'ha dit que amb bons

⁴⁸⁴ [Scaramouche,] «*Història d'una noia i vint braçalets*, per Rosa Maria Arquimbau», *LH*, 1-V-1934; Scaramouche signava la secció. El crític declarava, tanmateix, que l'escriptora es quedava a les portes d'una veritable novel·la, i li demanava que l'escrivís al més aviat possible.

⁴⁸⁵ «El Dia del Llibre. Llibres d'imminent publicació», *LH*, 20-IV-1934.

⁴⁸⁶ «La Festa del Llibre. *La revolució moral*», *LVC*, 20-IV-1934. Dos dies després, una altra nota el descrivia així: «petit pel seu volum, enorme pel seu contingut, serà la revelació d'enguany» («Demà, se celebrarà la Diada del Llibre», *LH*, 22-IV-1934). Per als trets essencials del text i per a una consideració més detallada de la seva recepció crítica, v. I.3.2.5.2.

⁴⁸⁷ [Scaramouche,] «*La revolució moral*, per Anna Murià. Llibreria Catalònia», *LH*, 6-V-1934; Scaramouche signava la secció.

sentiments es fan males novel·les. El que sabem de cert, però, és que la narració catalana s'ha mogut sempre dins un sector enxovat i resclosit, gairebé de col·legiales de convent de monges més o menys aplicades. No volem dir que entre nosaltres no hagi d'existir la novel·la blanca, burgesa i edificant. Volem dir que la vida vital no s'entén de raons ni de convencions; i que hi ha prou complicació en la quotidianitat humana per entretenir-se triant temes pulcres, per a convertir-los en novel·les *bledes* i en conflictes artificials i convencionalment morts. Hem tingut una Víctor Català, que només amb la seva *Solitud* ja obri un camí de força creadorament humana. Tenim avui una Aurora Bertrana que aireja, ella tota sola, la prosa i l'ètica aburgesada de la nostra narració moderna. I tenim també, tot just arribada al camp de la creació artística, una Mercè Rodoreda, prou original per a creure en ella i obrir-li un crèdit de confiança literària.⁴⁸⁸

L'estimació d'aquest nou to, modern, per la contribució que significava a la tradició literària femenina —i de retop a les lletres catalanes en general—, i l'atenció a les joves autores que se'n va derivar (per aquesta i per altres implicacions) van suposar un clar esbiaixament en els criteris valoratius, una certa sobrevaloració dels productes. El fenomen, que afectava igualment els nous narradors a causa de les particularitats de la història del gènere novel·lístic al nostre país, no va representar, no obstant això, una lloança cega i indiscriminada. Malgrat la inqüestionable promoció de què foren objecte les escriptores i les seves obres, a pesar de la retòrica habitual i dels elogis (de vegades inflats, però també merescuts atesos el nivell literari i els barems crítics de l'època), sempre se'n van assenyalar, amb més o menys encert i amb més o menys perspicàcia, les mancances i els problemes principals.

La ressenya de *Final i prelude* que va aparèixer a *La Veu* el 18 de maig n'és un bon exemple. Manuel de Montoliu hi valorava positivament la novel·la, entre altres coses per «les belles qualitats d'estil» i per «la gran vivacitat del diàleg que tan finament sap matisar tota la riquesa de reaccions anímiques dels personatges», alhora que en criticava (aquesta vegada sense arguments morals) la falta d'unitat i l'excés narratiu.⁴⁸⁹

---

⁴⁸⁸ A. Escalasans, «*Del que hom no pot fugir*», *LH*, 10-V-1934. Les seves valoracions específiques de la novel·la i del talent literari de l'autora s'han reservat per a III.3.2.1. Respecte del tema de la novel·la blanca, v. I.2.2.1.

⁴⁸⁹ «Alleugerit el llibre de les seves digressions, i l'acció, dels seus entreactes, evitades les repeticions dels mateixos estats d'ànima que allarguen sense necessitat els diàlegs, l'obra hauria pogut ésser reduïda a unes dues terceres parts de l'actual extensió i hauria guanyat indubtablement en intensitat» (Manuel de Montoliu, «Reflexos subjectius en la novel·la», *LVC*, 18-V-1934). Una mostra del fenomen laudatori amb relació a l'agència masculina es troba en la recensió d'*El teu secret*, de Benguerel, publicada al rotatiu dos dies després, que, a més, conté una referència significativa a Vernet: «Temperament extraordinari [...] el d'aquest escriptor jove, indubtablement, al costat de Maria Teresa Vernet, el de més rica densitat lírica i psicològica dels darrerament apareguts. I l'associació d'aquests dos noms no és arbitrària. L'autora de *Final i prelude* té una manera de veure els personatges i de plasticitzar les sensacions, que serveix un paral·lelisme remot amb la del novel·lista d'*El teu secret*. / Tanmateix, Benguerel té ja una personalitat tan acusada que supera les comparances» (O. S. [Octavi Saltor], «Xavier Benguerel. *El teu secret*. *Novel·la*. Edicions Proa. Biblioteca A tot vent. Badalona. 1934», *LVC*, 20-V-1934).

Són especialment interessants, en aquest sentit i en altres, les valoracions que van acollir *Clarisme* i *L'Opinió*, amb la rúbrica de dos personatges clau en el context de 1934: Mercè Rodoreda i C. A. Jordana.

3.4.2.1. *Les intervencions periodístiques de Mercè Rodoreda i de C. A. Jordana*

Com s'ha vist, Mercè Rodoreda havia pres la paraula en el debat de la tardor de 1933, tot donant suport a la crida de Rafael Tasis, per mitjà de la recensió d'una novel·la ben concreta: la d'Anna Murià.⁴⁹⁰ A partir d'aleshores i al llarg de l'any següent, una determinada consciència genèrica, literària i cultural, combinada amb els seus interessos individuals, va portar Rodoreda a jugar públicament diverses cartes, entre les quals la de la feminitat va ocupar un lloc important. La condició de dona, que, com va ocórrer d'una manera o d'una altra amb la resta d'autores, havia marcat la seva entrada al món de les lletres i del periodisme entre finals de 1932 i principis de 1933 (un fet evident en la presentació de *Sóc una dona honrada?* i en els primers articles que va publicar a la premsa), va esdevenir un dels eixos de l'activitat de l'escriptora.

El 16 de desembre de 1933, així, Rodoreda va entrevistar Maria Teresa Vernet a *Clarisme*. La circumstància que s'acabés d'editar *Final i preludi*, la imminent aparició de la qual l'autora de Sant Gervasi ja havia anunciat en la ressenya de *Joana Mas* al mes anterior, suggereix un seguiment de l'actualitat cultural femenina i una voluntat contributiva a la projecció del llibre i de la novel·lista que convé subratllar, perquè no responien a cap necessitat peremptòria. Vernet comptava amb un públic consolidat i amb l'estatus literari que li garantia una àmplia atenció crítica; la urgència de parlar-ne, per tant, era molt relativa. L'interès per ella en qualitat d'un dels pocs noms que integraven la nòmina de la narrativa d'autora, el qual la redactora del periòdic havia expressat només tres setmanes abans a propòsit de Murià, es verbalitzava ara, de manera nitida, al final de la conversa: Vernet constituïa, en mots de Rodoreda, «una de les primeres figures en la contemporània novel·la femenina; i de la joventut de la qual

---

⁴⁹⁰ Algunes de les consideracions que segueixen sumaritzen una sèrie d'aspectes analitzats amb deteniment en la tercera part, però dels quals no es podia prescindir, aquí, perquè transcendeixen el cas estricte de Rodoreda.

podem esperar més que molt». ⁴⁹¹ Aquesta era la justificació bàsica de l'entrevista, cosa que dota d'un perfil encara més definit, retrospectivament, la intervenció rodorediana en la discussió entorn del gènere: la promoció de la producció de les dones. Tenint en compte la idiosincràsia de la literatura que havia començat a publicar i les seves idees amb relació a la lectura i al consum de llibres en català, sembla clar que aquesta via se li presentava com una opció beneficiosa en termes tant personals com col·lectius.

És en aquest marc que cal contextualitzar una part important de la tasca que Mercè Rodoreda va desenvolupar en el període, sobretot des del setmanari de joventut. Al costat dels comentaris relatius al sexe femení en diferents àmbits (l'escriptura i la societat, bàsicament) que contenia la «Palestra» de 1933 sostinguda amb Delfi Dalmau a *Polèmica*, o de les ironies sobre els tòpics genèrics que van impregnar molts dels seus textos coetanis, l'autora va potenciar les virtualitats culturals de la feminitat en el mercat i en la creació, des de *Clarisme*, de manera directa i indirecta (és a dir, responsabilitzant-se'n ella mateixa o promovent-les a través d'altri). El fet que el 20 de gener de 1934 hi entrevistés Carles Soldevila, amb motiu del premi obtingut per *Valentina* (ressenyada al periòdic per Josep Espina el 3 de febrer), apunta —en aquella línia de reflexions sobre un dels possibles sentits del guardó— vers la primera direcció, la qual s'entrecreu amb la segona en un conjunt considerable de continguts de la tribuna periodística: les caricatures d'Aurora Bertrana i de Carme Montoriol del novembre anterior; la queixa rodorediana, a principis d'abril, per la poca resposta de les dones a la crida del setmanari per promocionar els joves talents; l'enquesta sobre la novel·la engegada en els mateixos moments i adreçada a diverses personalitats —entre les quals, Rosa Maria Arquimbau, Maria Teresa Vernet i Aurora Bertrana—; els intervisus que hi van aparèixer (per exemple a Llucietta Canyà, entrevistada per l'autora el 23 de juny), i, en especial, el seguiment crític de cadascuna de les novetats editorials femenines. Tot plegat, sobre el teló de fons de l'estímul a la producció novel·lística en estreta relació amb la preocupació positiva per la qüestió del públic.

Encara no feia tres mesos de l'entrevista a Vernet que *Final i prelude* era recensionada a la plataforma barcelonina. *L'etern femení* hi esdevenia objecte de comentari el 31 de març. El 12 de maig, una sola pàgina contenia les ressenyes d'*Història d'una noia i vint braçalets*, de Peikea, de *La revolució moral* i de *Del que*

---

⁴⁹¹ Mercè Rodoreda, «Parlant amb Maria Teresa Vernet», *CL*, n. 9 (16-XII-1933), 2.

hom no pot fugir.⁴⁹² En el darrer cas, aquestes recensions no eren les úniques que integraven l'espai, ja que n'hi apareixien de cinc títols més;⁴⁹³ no obstant això, l'agermanament de quatre obres d'autora en un mateix clos proporcionava una delimitació del factor sexual —un operatiu element diferenciador— que el feia evident i l'emfasitzava, des del punt de vista tant quantitatiu (el més immediat) com qualitatiu. La pàgina descloïa un cert equilibri numèric entre la producció femenina i la masculina que no corresponia a la realitat i que, per tant, tenia com a resultat un destacat dels productes dels nous valors femenins catalans mitjançant la diversitat cabalística i categòrica amb què s'hi presentaven. Es parlava alhora (i en aquests termes) d'una novel·la distreta, però banal i tímida en el seu pretès agosarament; d'un recull de contes exòtics, interessant i ben escrit, que representava una aportació a la literatura catalana; d'un assaig sobre una qüestió candent i polèmica, i d'un drama novel·lístic reeixit. Tots, publicats en poc temps.

L'aparició simultània de les quatre ressenyes (cal insistir-hi, de les ressenyes de totes les obres femenines que havien sortit en els mesos anteriors) no podia respondre a l'atzar, per més que s'hagi de comptar amb l'ocasió de la Diada del Llibre, celebrada poc abans. *Clarisme* sortia cada setmana, cosa que hauria permès la distribució dels comentaris en números diversos, fins i tot consecutius. La mà de Rodoreda havia de trobar-se al darrere de l'operació: els elogis, les crítiques i les demandes dirigides a les autores enllaçaven amb les posicions i amb els plantejaments culturals de l'escriptora, que aprofitava la tribuna periodística que tenia a l'abast per desplegar l'estratègia concreta de promoció.

El fet que conduís parcialment el periòdic en aquesta direcció responia, d'una banda, a la conjuntura cultural posterior a les eleccions de 1933, i, de l'altra, a la seva consciència de dona de lletres, de la qual resulten significatives les converses amb Vernet i Canyà. Més enllà de la circumstància puntual d'incloure-les entre els noms seleccionats per als entrevius de *Clarisme* (que foren molts més), el principi de la

---

⁴⁹² V. [Just d'Esvern,] «*Final i preludi*, de Maria Teresa Vernet», *CL*, n. 21 (10-III-1934), 2 —Just d'Esvern signava la secció—; Amadeu Jori i Rogés, «*L'etern femení* de Llucieta Canyà», *CL*, n. 24 (31-III-1934), 4; Just d'Esvern, «*Història d'una noia i vint braçalets* - Rosa Maria Arquimbau»; idem, «*Peikea; princesa canibal* - Aurora Bertrana», *CL*, n. 30 (12-V-1934), 4; M. R. [Mercè Rodoreda], «*La revolució moral* - Anna Murià», *CL*, n. 30 (12-V-1934), 4, i Maria Ballester, «*Del que hom no pot fugir*», *CL*, n. 30 (12-V-1934), 4.

⁴⁹³ S'hi comentaven també *Fanny*, de C. Soldevila; *Climent*, de C. Fages de Climent; *El teu secret*, de X. Benguerel; *Catalunya-Orient*, de F. Grau i Ros, i *La sala és plena*, de J. Roig i Raventós.

primera entrevista explicitava, de manera tangencial, una recerca de complicitat genèrica (sexual) que era ratificada en el començament de la segona:

Un dia, en una conversa amb una persona de força prestigi entre la premsa catalana, va venir a tomb i aquesta persona em va dir:

—Encara com no s'ajunten les dones que escriuen i *es preocupen d'establir entre elles una certa companyonia...* caldria fer-ne esment... què li sembla?...

—Què us puc dir si gairebé no en conec cap?

—Cap?

—Home... hi ha uns noms: Irene Polo, Anna Murià, Maria Teresa Gibert, Rosa M.ª Arquimbau...

El meu interlocutor tallà ràpid.

—I Llucieta Canyà? No la coneix?

[...]

—No... —Vaig respondre amb tota sinceritat.

—Ui, Llucieta Canyà! —digué fent brandar la mà amb energia per tal d'afermar la seva admiració—. Llucieta Canyà és de les millors que tenim...!⁴⁹⁴

Obrir l'interviu amb una referència indirecta als beneficis de la coordinació entre les escriptores, precisament el juny de 1934, representava una proposta virtual que reforçava les tàctiques que ja s'estaven desenvolupant (perquè si una cosa no hi va haver mai en el discurs rodoredià, com demostra la seva trajectòria completa, són elements gratuïts). Rodoreda contribuïa, així, als esforços d'impuls i de materialització que s'estaven duent a terme; i ho feia treballant en el seu camp d'acció prioritari: la cultura en l'accepció estricta del terme i, més concretament, la literatura. N'és indicatiu que, en lloc de comprometre's en les iniciatives que les intel·lectuals coetànies venien organitzant des de feia temps en les esferes socials i polítiques, focalitzés la seva tasca en l'àmbit del periodisme i de la novel·la. Sembla que no ho va fer solament des d'una opció individual. Diverses dades suggereixen que va implicar-hi un dels seus referents intel·lectuals bàsics, un escriptor amb qui compartia visions culturals, compromís literari i pràctiques narratives: C. A. Jordana.

Jordana, que feia anys que exercia com a crític, havia parlat molt escadusserament de la producció femenina. Les poques vegades que hi havia parat atenció ho havia fet, normalment, de manera lateral. L'agost de 1925 havia valorat de passada, i negativament a causa de la fadessa que destil·laven, les novel·les de Maria

---

⁴⁹⁴ Mercè Rodoreda, «Parlant amb Llucieta Canyà», *CL*, n. 36 (23-VI-1934), 1; la cursiva és meua. El desconeixement de la figura de Canyà esdevé sospitos pel contrast entre l'esfera política a què es vinculava la col·laboradora de *La Veu* i l'adscripció esquerrana de la resta de noms esmentats. A causa del ressò de la seva activitat i de la rellevància de la plataforma en què l'havia desenvolupada, costa de creure que Rodoreda no sabés res de la periodista; fa l'efecte que, més enllà de l'esperit d'anticapellera subjacent en el fet d'entrevistar-la, l'autora de *Sóc una dona honrada?* no deixava de jugar, en aquesta presentació, amb la seva ironia característica del període de preguerra (v. III.3).

Domènech.⁴⁹⁵ En diversos dels seus balanços sobre la història recent de la prosa catalana havia alabat Víctor Català.⁴⁹⁶ Pel que fa a les noves autores, s'havia limitat a ressenyar breument *Teresa o la vida amorosa d'una dona*, a comentar *Sóc una dona honrada?* i a lloar Irene Polo com a periodista.⁴⁹⁷ En el repàs de les novetats editorials que féu el 19 d'abril de 1934 per a *La Publicitat*, amb vista a la Diada del Llibre, no hi constava ni una de les produccions femenines.⁴⁹⁸ Després del maig d'aquest últim any, per contra, va dedicar un temps i va demostrar un interès més que considerables a les narradores joves. A partir del juny, i en poc més de tres mesos, va escriure cinc «Excursions literàries» centrades en Anna Murià (de la qual es va ocupar en dues ocasions), en Aurora Bertrana, en Rosa Maria Arquimbau i en Maria Teresa Vernet.⁴⁹⁹ El canvi és, si més no, curiós, i un nombre rellevant d'elements apunta vers la hipòtesi que la redactora de *Clarisme* hi va tenir alguna cosa a veure.

En primer lloc, ella fou la gran absent d'aquest conjunt d'articles. Jordana va parlar-hi de totes les novel·listes dels anys trenta menys de Montoriol (que ja feia dos anys que havia publicat la seva novel·la), de Lewi (la qual encara havia de trigar a editar *Un poeta i dues dones*) i de Rodoreda. La circumstància resulta estranya, perquè, a diferència de les dues primeres, l'escriptora de Sant Gervasi acaparava una actualitat similar a la de Murià, Bertrana, Arquimbau i Vernet. Igual que elles, acabava de donar un llibre al públic, i *Del que hom no pot fugir* podia generar, almenys, tant d'interès com les obres de la resta (la seva recepció ho demostra). Si el redactor de *L'Opinió* va

---

⁴⁹⁵ La suposada carta d'un autor desconegut que relatava les seves peripècies literàries en l'escriptura d'una novel·la, la qual servia al crític per manifestar-se didàcticament amb relació al gènere i a la tradició autòctona, contenia aquest fragment: «Esporgada i transformada [...] la novel·la, jo n'esperava la còpia fruit per endavant el gaudi que em pervindria de la nova lectura. Una nova decepció m'esperava. Només una novel·la de la senyora Domènech de Canyelles era capaç de donar-me un desengany tan gros. Ara la meua obra no era monstruosa, però tenia una fador embafadora» (C. A. Jordana, «Les aventures d'un escriptor a través d'una novel·la», *RC*, n. 14 (agost 1925), 123).

⁴⁹⁶ En proporcionen tres mostres, prou dilatades en el temps, ídem, «Balanz d'un quart de segle. Excursió de plaer pels camins de la prosa», *RE*, n. CCXXIV (16-I-1925), 19-26; A. Obiols [Joan Prat], «Parlant amb C. A. Jordana», *LN*, 7-III-1928, i C. A. Jordana, «El renaixement literari. Aplegament i separació dels prosistes», *LO*, 28-XI-1933.

⁴⁹⁷ V. II.3.3, notes 425 i 433, i I.3.2.4.1, nota 561.

⁴⁹⁸ V. Candi Brossa [C. A. Jordana], «S'acosta la Diada del Llibre. Els llibres que van sortint», *LP*, 19-IV-1934.

⁴⁹⁹ Caldria afegir-hi, des d'un punt de vista tangencial i en altres sentits (ja que, tot i que remetien a diverses escriptores, no ho feien de manera central o, si era així, es tractava d'autores estrangeres), els articles de la secció dedicats a Florence L. Barclay; a la traducció de *Dues o tres Gràcies*; a Bartomeu Rosselló-Pòrcel i Maria Verger, i a Dorothy L. Sayers (v. C. A. Jordana, «La popularitat», *LO*, 29-V-

comentar *La revolució moral*, *Peikea*, *Joana Mas*, *Història d'una noia i vint braçalets i Final i preludi* i, en el seu moment, ni que fos amb brevetat, havia recensonat *Teresa o la vida amorosa d'una dona* i *Sóc una dona honrada?*, per què no havia d'avaluar l'últim relat rodoredià? La desconeixença queda directament fora de lloc com a causa hipotètica; Jordana havia d'estar al corrent de l'aparició del volum, tant per motius laborals o interessos personals i pels efectes del ressò periodístic del llibre com pels contactes que tenia amb el periòdic de joventut. Aquests darrers expliquen, entre altres coses, que estigués al cas dels projectes immediats de l'autora: el 12 de juliol, en les «Notes i notícies» que seguien a la seva secció (previsiblement, doncs, sota la mateixa responsabilitat), s'afirmava que «ens consta positivament que la senyoreta Mercè Rodoreda donarà aviat noves proves de la seva activitat i la seva agitació literàries».⁵⁰⁰

La relació personal amb Rodoreda, encara que pugui semblar paradoxal, s'erigeix en la justificació més raonable de l'"oblit". El crític havia estat entrevistat per ella, el 25 de novembre de l'any anterior, i fou el primer dels escriptors a qui *Clarisme* va adreçar l'enquesta «Què enteneu que és o ha d'ésser una novel·la?». La seva resposta hi sortia el 7 d'abril, després d'haver aparegut en el diari esquerrà el 23 de març, amb aquesta presentació: «*Clarisme*, el setmanari que segueix les dinàmiques directrius marcades per Delfi Dalmau i Mercè Rodoreda en els nostres medis literaris, ha començat una nova enquesta. Decidits a saber què és una novel·la, els inquisidors ho pregunten d'una manera molt gentil als autors màxims (com ara jo) de la nostra literatura».⁵⁰¹ Els termes en què Jordana s'hi referia, com es pot veure, impliquen una positiva valoració de la tasca del periòdic, a la base de la qual reposava una coincidència de plantejaments culturals que era fruit, en bona part, de la sintonia particular amb l'escriptora.

Rodoreda va manifestar repetidament la seva admiració per Jordana i, és prou sabut, el va prendre com a model en molts sentits. Que es coneguessin, simpatitzessin i compartissin visions i pràctiques periodístiques i literàries fa pensar en l'establiment d'un vincle cordial; en el marc d'aquest vincle, seria ben possible que la jove redactora, a banda d'emmirallar-se en l'autor i fer-hi referència constantment, n'hagués canalitzat i

---

1934; ídem, «Aldous Huxley», *LO*, 1-VI-1934; ídem, «Versos», *LO*, 12-VII-1934, i ídem, «D. L. Sayers», *LO*, 23-VIII-1934).

⁵⁰⁰ «Les Lletres. Notes i notícies», *LO*, 12-VII-1934.

⁵⁰¹ C. A. Jordana, «Què és una novel·la?», *LO*, 23-III-1934.

potenciat l'interès per un fenomen amb possibilitats innegables en el context de la cultura catalana (cosa de la qual, d'altra banda, Jordana potser ja s'havia adonat, malgrat que el fet que hagués llegit els productes anteriors de les narradores —com els articles de 1934 demostren— i no n'hagués parlat massa, indica, com a mínim, que va relativitzar-les). Convençuda i defensora de la subsidiarietat del component sexual respecte del literariocultural estricte (un fet evident en tota la seva activitat d'aquests anys), Rodoreda podria haver persuadit el crític del caràcter estratègic de prioritzar-lo circumstancialment. Així ho indiquen la successió cronològica entre l'exemple més significatiu de l'operació de *Clarisme* (les ressenyes del número del 12 de maig) i el primer article del redactor de *L'Opinió*, aparegut el 3 de juny; la concurrència diacrònica parcial, més general, entre els textos de Jordana i la tàctica genèrica rodorediana (desplegada entre el novembre de 1933 i el juny de 1934), o la proximitat conceptual de diverses apreciacions, encara que calgui comptar, també, amb altres factors —com els polítics o els derivats de les exigències de la tribuna periodística (uns paràmetres probablement en joc, per exemple, amb relació a Aurora Bertrana).

Per una influència més que probable de Rodoreda, així, a partir de poc abans de l'estiu i fins al setembre (en un període relativament reduït, doncs), Jordana va dedicar comentaris significatius a quatre de les principals narradores del moment, cosa que va derivar en un destacat paral·lel al que s'havia dut a terme en el periòdic de joventut al mes de maig. El personatge s'afegia, d'aquesta manera, a totes aquelles veus que havien promocionat i estaven promocionant la nova literatura femenina, i en concret la narrativa. El fet que ho dugués a terme amb esperit crític i en l'instant en què ho va fer, precisament, referma el sentit històric de la maniobra més enllà dels previsibles atzars i circumstancialitats. Els valors ideològics, socials, culturals i literaris de l'aportació de Murià, Bertrana, Arquimbau i Vernet, per bé que al costat de la indicació de les falles de les seves obres, proporcionaven una imatge prou rica i diversa d'una producció que continuava sent quantitativament i qualitativament limitada, però que ja significava una contribució inobliterable a la normalitat i a la modernitat de la cultura nostrada i que podia ajudar a guanyar la difícil batalla del públic.

Jordana va obrir el foc de la sèrie amb motiu de l'homenatge organitzat en honor d'Anna Murià per *La revolució moral*, al qual s'afegia «empassant-me una oliva

espiritual farcida amb l'anxova de la llibertat de pensament». ⁵⁰² A la vista de la quantitat de temes d'interès que tocava l'opuscle —a criteri seu, tanmateix, amb insuficient profunditat (cosa que el conduïa a manifestar l'esperança en una futura extensió del treball)—, postulava les necessàries limitacions de la seva reflexió; tot seguit, escrivia:

M'avinc amb la revolucionària Anna gairebé sempre en l'atac, sobretot contra la hipocresia catòlica i, a part del papisme, contra el codi social, corrent entre la burgesia i encara (ai las!) entre molts no burgesos que n'han mamat els prejudicis. Cal agrair a l'autora de *La Revolució moral* que hagi cridat l'atenció d'una manera franca sobre la impracticabilitat de les doctrines de Jesús de Natzaret, sobre la qual especula tan desaprensivament el papisme. (Per la meua banda, no crec que la doctrina que es desprèn de l'Evangeli sigui, en general, impracticable en essència. Ho resulta perquè ningú no s'hi arriscarà si no està segur que també s'hi arriscaran els altres. Es tracta d'un atzucac com el de la Conferència del Desarmament).

En l'atac, Anna Murià té un to aspre molt simpàtic, molt viu. En els apuntaments de solució ja no és, al meu parer, tan afortunada. Del fet que hi ha més dones que homes, dedueix que hi ha d'haver poligàmia i monoàndria. Jo crec que això és reduir el nombre de solucions per falta d'imaginació matemàtica. Jo, d'aquell fet, en dedueixo que pot haver-hi poligàmia, poliàndria, monogàmia i monoàndria, per a tots els gustos: tot és qüestió de saber combinar els grups. També m'agradaria que, en la seva obra futura, Anna Murià tingués en compte que una cosa és el problema sexual i una altra el problema matrimonial.

Quant a la qüestió de la prostitució, que és el nucli i motiu d'aquesta obra, jo he proposat diverses vegades la "dignificació" de la prostitució, que fóra una manera de suprimir-ne les desgràcies. Però no tinc cap inconvenient a sumar-me a Anna Murià per demanar-ne l'abolició. ¿Que l'abolició crearia un problema? Evidentment. Però, ¿és que la prostitució no és un problema, i ben fastigós, i ben greu? Potser, suprimint aquest problema, aprendríem més de pressa a resoldre l'altre i començaríem la revolució dels costums que Anna Murià preconitza.

L'apreciació de l'obra era, potser per motius polítics, molt més benèvola que la de Rodoreda; hi coincidia, però, en la desaprovació de les respostes aportades als diferents problemes considerats. ⁵⁰³ Les similituds crítiques entre les recensions de *Clarisme* i els articles jordanians s'havien de repetir, encara que en altres direccions; a propòsit de *Peikea*, sobretot amb relació a la preocupació pels lectors. En aquest cas, les observacions de Jordana són interessants en diversos sentits que conflueixen en un: la línia seguida per l'autora de *Paradisos oceànics* en la seva trajectòria cultural.

El 19 de juliol, Jordana iniciava el text sobre el recull de narracions en uns termes rellevants amb referència a la producció bertraniana per introduir immediatament el tema del públic: «Amb la publicació de *Peikea, princesa caníbal* [...], Aurora Bertrana continua explotant amb prou gràcia la vinya d'exotisme que va adquirir durant

⁵⁰² Ídem, «Anna, o la revolució», *LO*, 3-VI-1934; la citació següent també hi pertany.

⁵⁰³ V. I.3.2.5.2.

la seva estada a les illes del Pacífic. Com *Paradisos oceànics*, *Peikea* és un llibre de lectura fàcil i agradable, bo per a les vacances malgrat la llangor tropical a què de vegades indueix». ⁵⁰⁴ La recomanació per al període estival suposava una promoció explícita de l'obra en clau directa de mercat (igual que s'havia fet al setmanari) i reforçava la que ja vehiculava el fet de dedicar-li atenció. El crític insistia en aquest aspecte al final, relacionant-lo directament amb l'estil de l'escriptora, com a contrapès —i contrapès important— als retrets del cos de l'article:

L'obra d'Aurora Bertrana té precedents massa il·lustres (Loti, Conrad, Tomlison, Maugham, entre altres) perquè no quedi a segon terme com a pura obra d'art. L'ambient, exacte o no, suggerit per aquests artistes, té una densitat i una vigoria que la nostra escriptora no pot aconseguir. Tanmateix el millor del recull de contes que "Peikea" encapçala és la part ambiental, i potser hauria estat preferible que la descripció d'escenes de la vida polinèsica hi hagués estat feta sense recórrer a un argument literari. L'estada de Levrier entre els Teïi, les activitats de Tepenniataea potser ens haurien fet més efecte si Aurora Bertrana no hagués intentat d'encastar-les a la trama d'un conte.

Alguna d'aquestes narracions, com, per exemple, "La camisa de Rivenak", és simplement un bon reportatge. N'hi ha d'altres, com la que dona nom al recull, que tenen una qualitat més profunda. Però totes, com he dit al principi, són de lectura agradable, en llur català llisquent i tot sovint afrancesat. ⁵⁰⁵

L'asseveració de la inferioritat del llibre respecte de la millor tradició del gènere en què s'inscrivía i el qüestionament de la tria de la modalitat narrativa en la nova entrega editorial de Bertrana matisaven els entusiasmes ditiràmics generats fins aleshores per la seva figura i pels seus escrits, però no n'ignoraven les qualitats literàries ni el potencial cultural. Jordana posava els punts (crítics) sobre les is (estètiques), alhora que feia visible algunes de les raons per les quals alguns intel·lectuals ben formats i informats com ell havien de mostrar un positiu interès en les materialitzacions sovint (podria afegir-se que lògicament) defectuoses o mediocres de la narrativa catalana de preguerra —fossin femenines o masculines—. El següent article sobre les autores resulta, des d'aquest punt de vista, cristal·lí.

Jordana empenia, l'endemà mateix, el tractament d'Arquimbau i de la seva producció. Una considerable dosi d'humor, impagable, acompanyava una sèrie d'afirmacions que, segons com, haurien pogut ferir susceptibilitats i que, en canvi, esdevenien prou inofensives:

---

⁵⁰⁴ C. A. Jordana, «Aurora Bertrana als mars del sud», *LO*, 19-VII-1934. Estalvio l'explicació sobre l'explotació de l'exotisme per part de l'autora (prou clara després de tot el que se n'ha dit al llarg de la tesi). Pel que fa a la sintonia amb la recensió de *Clarisme*, v. III.3.1.5.2.3.

⁵⁰⁵ *Ibid.*

Rosa Maria Arquimbau és una de les notes més decoratives dels nostres medis intel·lectuals. Adequadament estilitzada de vestits i estructura ha contribuït a l'ensinistrament cultural de més d'un poeta selvàtic i a l'envigoriment sentimental de més d'un periodista anèmic. (I no sabreu pas qui vull dir.) Totes aquestes bones obres s'han de reconèixer i lloar, a part del valor literari que puguin tenir les publicacions d'aquesta bella personalitat, a la qual desitjo de tot cor un retorn proper i vigorós al camp dels seus triomfs.

Les profundes reflexions que precedeixen m'han estat suggerides pel darrer llibre de Rosa Maria Arquimbau, on és narrada la història dels vint braçalets de Cristina, "que vol dir Cri-cri". Jo crec francament que la vàlua de la senyoreta Arquimbau és més social que literària; però el seu darrer llibre [...] té un to que s'adiu prou bé amb la qualitat "chic" de la seva aparença, que tots els qui l'admirem des d'una llunyania discreta ens complaem a reconèixer-li.

De la seva novel·la *Al marge* a la història dels braçalets de Cri-cri hi ha una gran distància en la bona direcció. El to frívol d'Anita Loos és decididament el que escau a Rosa Maria. L'únic que hem de lamentar en el seu darrer llibre és que encara no l'hagi sabut adoptar del tot. [...] Però, tanmateix, ja estem ben orientats i amb una mica d'aplicació aviat serem on anem. Aleshores podrem obrir un llibre de Maria Rosa Arquimbau amb la mateixa satisfacció indulgent amb què hom la veu alçar el braç per empolverar-se el nas o censurar-se els llavis.⁵⁰⁶

L'actitud condescendent del crític —parcialment neutralitzada pel to murri, d'altra banda habitual, que afectava el propi discurs i la seva mateixa persona— no invalida la lucidesa d'apreciar en la mesura justa, més enllà de la broma sobre els beneficis "educatius" d'Arquimbau entre l'element cultural masculí, la vàlua d'allò que l'autora representava, i podia representar millor encara, en el panorama del país. No es pot passar per alt, amb relació a aquests aspecte, que «C. A. Jordana era conscient de formar part d'una petita legió de "treballadors de la cultura" que, en els anys trenta, s'esforçaven per creure en la definitiva normalitat de les lletres catalanes i contribuïen activament a entronitzar-la, no només des de posicions més o menys privilegiades com a escriptors per a un públic selecte, sinó també, i sobretot, cobrint camps intermedis, més majoritaris. En la recerca d'un públic ampli per al català i, per tant, en la necessitat de servir-li uns productes adequats, trobem el sentit de moltes coses, des de la traducció digna de clàssics i moderns estrangers fins als manualets de divulgació gramatical per a la Barcino, passant, naturalment, per la producció de gèneres comercials o comercialitzables».⁵⁰⁷ La tasca crítica no n'era un cas a part, és clar; i en aquesta

⁵⁰⁶ Ídem, «Rosa Maria Arquimbau», *LO*, 20-VII-1934. En el setmanari on Rodoreda col·laborava, el comentari de la novel·la d'Arquimbau també va subratllar críticament el fet de no dur l'opció narrativa fins a les seves últimes conseqüències (v. III.3.1.5.2.3). Pel que fa a la imatge final que l'autor donava de l'escriptora, no resulta menystenible que inclogués característiques prototípiques de les noies modernes; com el maquillatge, les pioneres del qual van ser les *flappers*, les primeres joves "normals" (és a dir, no dedicades al món del teatre, les varietats, etc.) a fer-ne ús.

⁵⁰⁷ Campillo 1993: 5.

mateixa direcció cal entendre, almenys des d'una certa perspectiva, les lectures que l'autor féu de *Joana Mas*, l'11 d'agost, i de *Final i preludi*, el 14 de setembre.

A duet amb *La revolució moral* a desgrat d'haver-ne parlat a principis de juny (un aparellament significatiu des del punt de vista ideològic), les reflexions sobre el volum de Murià s'obrien amb un elogi de la combinació d'audàcia i de discreció —per la seva adequació i per la seva sinceritat, lluny d'un anhel estricte d'*épater*— que es concretava, de seguida, en el tema de la “mitjania” intencionada:

La discreció més gran de l'escriptora, tanmateix, no és en els detalls, sinó en el conjunt de la seva novel·la. En acabar la lectura de *Joana Mas* tenim la impressió que l'autora ha fet exactament el que es proposava. El to del llibre és volgudament apagat, perquè Anna Murià no ha volgut presentar-nos casos especials, sinó termes mitjans. Joana Mas és una “mitjana” de casades; Lola, de solteres que la corren; Canyelles i Mas de marits i negociants; Enric i Lluís, de minyons que comencen a recórrer els camins sexuals. El to del llibre és molt ben introduït pel monòleg d'un ex-pretendent de Joana, i no és pas alterat per la crida final del fill que ha de néixer, la qual és feta sense xipolleig ni melodrama.

La primera part de *Joana Mas* porta aquest títol: “Res d'extraordinari”. Així podríem resumir la impressió de l'obra, si hom no s'ho havia de prendre en un sentit pejoratiu per a la tasca de l'autora. Això no vol dir que la novel·la d'Anna Murià no tingui defectes. A part de petits pecats sense gaire importància, *Joana Mas* té el defecte de la seva virtut. [...] Per això no acaba de satisfer una obra com *Joana Mas*, que mostrant un bell talent ha de despertar tantes d'esperances.⁵⁰⁸

A pesar de no acabar de convèncer, doncs, l'obra cobria un “camp intermedi”, com l'autora de *Sóc una dona honrada?* havia assenyalat en afirmar que el text, sense ser res transcendental, es feia llegir. Aquesta qualitat i el vector quantitatiu de la producció vernetiana foren allò que Jordana (com mesos abans s'havia fet a *Clarisme*) va destacar a propòsit de l'escriptora nascuda el 1907 i de la seva novel·la de 1933:

Examinant la llista d'“obres de l'autora” que hi ha al davant [...], hom es fa càrrec de la tasca desenvolupada per aquesta distingida escriptora. Dos volums de poemes i sis de prosa entre novel·les i contes és un bon resultat dels seus anys d'activitat literària. Un altre bon resultat és la creació d'un públic molt addicte i molt nombrós segons totes les referències.

Després de llegir *Final i preludi* trobo aquesta adhesió ben comprensible. La senyoreta Vernet és una treballadora conscienciosa que domina el llenguatge, ha estudiat a fons molts aspectes de la vida familiar i ens els sap presentar amb exactitud i agudeses. Això sol ja havia de donar-li una gran quantitat de lectors. La seva especialització en casos femenins (però és clar que els homes ocupen llocs importants en les seves novel·les) i la manera intel·ligent com la porta havia de donar-li una gran quantitat de lectores, i aquestes són, segons les meves darreres notícies, el públic que decideix els èxits dels escriptors.⁵⁰⁹

⁵⁰⁸ C. A. Jordana, «*Joana Mas*», *LO*, 11-VIII-1934; constateu la semblança entre aquesta valoració i la que n'havia fet Rodoreda el novembre de 1933 (v. II.3.4.1).

⁵⁰⁹ Ídem, «*Maria Teresa Vernet*», *LO*, 14-IX-1934. La darrera afirmació ja havia estat citada a I.2.3 (ara, doncs, se'n proporciona la contextualització específica). En els paràgrafs següents, Jordana qüestionava

El fet que Jordana subratllés, d'entrada, tot això i els termes en què ho va fer se sumen a la situació particular de la cultura catalana del moment per apuntar que la distinció de *Les algues roges* en el Premi Joan Crexells d'aquell any no fou sinó una culminació de la dinàmica d'aparició i de reconeixement de la prosa literària femenina, fruit d'una comprensió nítida dels seus diversos sentits. Els esdeveniments polítics que van tenir lloc poc després d'aquesta "excursió literària" —els quals havien de suposar, entre moltes altres coses, i al costat de la certa regressió del procés protagonitzat per les narradores dels anys trenta i de l'ajornament de la concessió del guardó, la desaparició de la plataforma que havia acollit la secció— hi van donar, encara, una altra dimensió.

3.4.2.2. *Els mesos previs a la concessió del Premi Joan Crexells. La controvèrsia entorn del veredict*

A partir del juny de 1934, i exceptuant la que els va dedicar el col·laborador de *L'Opinió*, les escriptores van patir una evident minva d'atenció crítica. L'atenuació progressiva d'actualitat, l'habitual esgotament posterior al pic propagandístic i receptiu de la Diada del Llibre i la disminució d'activitat a l'estiu, en tots els ordres, es configuren com les causes més lògiques d'una inflexió que, en principi, hauria d'haver estat circumstancial. Tot just quan s'iniciava la represa del ritme normal, però, es van produir els fets d'Octubre.

Entre la publicació de l'article de Jordana sobre *La revolució moral* i el dia de la proclamació de l'Estat Català, van sortir només tres ressenyes de les obres d'autora —dues de *Peikea* i una d'*Història d'una noia i vint braçalets*—. El 26 d'agost, *La Humanitat* descrivia l'autora dels contes com a materialitzadora d'una modalitat inèdita en la literatura catalana: «l'exotisme. No un exotisme d'Agència Cook, propi per atreure turistes, sinó un exotisme humà, palpitant, emotiu, viscut i comprès. I aquest gènere literari, verge entre nosaltres, ha vingut a crear-lo, esponerosament, la ploma màgica d'Aurora Bertrana».⁵¹⁰ El sexe, una vegada més combinat amb una determinada ideologia, era una de les claus, segons l'articulista, de la capacitat de penetració

---

un component intern de l'obra, però la seva estimació acabava en termes positius amb referència a la construcció de la trama.

profunda en un món desconegut que, d'aquesta manera, es feia abastable i comprensible:

El misteri secular de les races oceàniques, d'ànima infantívola en aparença, però hermètica al coneixement europeu, no és més accessible a l'observació del blanc, que la selva tropical a l'objectiu fred de la Kodak. Però si l'observador és observadora i aquesta observadora, té un veritable cor de dona, obert, generós, ric de sentiments i d'afectes; i alhora viu despullada dels prejudicis i supersticions occidentals i sent un intens amor d'humanitat que la inclina a mirar-se el salvatge no pas com un ésser inferior, sinó com un ésser diferent, aleshores diríeu que s'esllavissa la resistència natural del medi. I el medi és comprès i l'indígena perd l'animalisme que s'esforcen a atribuir-li els escriptors superficials per devenir una deu inesgotable d'harmonies, de passions, de somnis, d'abrandaments o de deliquis.

Això ha sabut fer Aurora Bertrana. D'ací estant amb la màgia de la seva ploma, ens evoca i ens fa viure paisatges de meravella i ens revela psicologies desconcertants, incomprensibles sovint per al nostre encarcament aburguesat, però que en cap moment no ens semblen una invenció o una fantasia. És perquè, tot llegint, ens arriben al cor els batecs d'aquells cors primitius i heroics, que són vius i palpitants. I la llum radiant del dia tropical o la grandesa estel·lada de la nit polinèsica, ens colpeix l'ànima fent que la nostra vida gris d'homes "civilitzats", sotmesos a innumbrables tutel·les revoltants, econòmiques, socials o polítiques, ens sembli un exili voluntari.

[...] Fóra de desitjar que quan més aviat millor, Aurora Bertrana reincidentís. Creiem que ho farà. Els tresors incomparables que guarda la seva retina i recorda el seu cor, no ha de voler-los per ella sola. La vida, entre nosaltres, és monòtona i els seus contes hi posen un polsim d'immensitat que li agraiem tota la vida.⁵¹¹

Prescindint de la referència final al fet que es tractés d'un recull literari, aquestes consideracions podrien haver-se aplicat sense cap problema a *Paradisos oceànics*, situat fora de l'àmbit de la ficció estricta. La recensió que Domènec Guansé va fer de *Peikea* a mitjan mes següent també delatava l'estret lligam entre el volum de 1930 i els contes, en els quals el crític trobava «la mateixa frescor, els mateixos dots d'observació, un semblant sentiment poètic en interpretar aquella natura generosa, i un igual fervor, exaltat i panteístic davant dels costums lliures i primitius d'aquelles illes»; ara, tanmateix, «la sensualitat diluïda en tota la prosa, [...] un dels principals encisos d'aquell primer llibre, s'irrita més, es fa més densa i àdhuc es concreta amb singular vehemència en algunes escenes passionals del nou recull, descrites poèticament i amb un vigorós i vivaç realisme».⁵¹²

Aquest plantejament moral era, en la creació pròpiament narrativa que *Peikea* significava, el contrapunt contístic del liberalisme amb el qual s'havia associat l'autora des de finals dels anys vint. El tret ja havia tingut concrecions en les esferes

---

⁵¹⁰ Scaramouche, «*Peikea, princesa caníbal*, Aurora Bertrana. Col·lecció Balagué», *LH*, 26-VIII-1934.

⁵¹¹ *Ibid.*

⁵¹² Domènec Guansé, «*Peikea, princesa caníbal* (Col·lecció Balagué)», *LP*, 12-IX-1934.

sociocultural i política i, en aquells instants, es materialitzava novament en la vinculació de Bertrana a *Pamflet*, una publicació periòdica dirigida per Jaume Aiguader i Miró, subtitulada *Revista nacionalista i revolucionària*, que comptava «en la llista dels seus col·laboradors les màximes signatures de la nostra literatura liberal».⁵¹³

El mateix liberalisme, qualificat amb els termes gastronòmics que s'usaven sovint, havia de justificar l'elogi d'*Història d'una noia i vint braçalets*, des de *La Humanitat*, el 23 de setembre: «Hi ha en aquesta *Història d'una noia i vint braçalets* aquella gràcia un xic carregada de pebre i mostassa, aquell cinisme elegant [...]».⁵¹⁴

Tant la novel·la com el recull de contes bertranians (al costat d'*Al marge, Del que hom no pot fugir* i *La revolució moral*) foren objecte, paral·lelament, d'algunes notes propagandístiques entre mitjan juliol i principis d'octubre. Les notícies de l'edició d'una altra novel·la d'autora —*Un dia de la vida d'un home*, de Rodoreda, significativament anunciada a *L'Opinió* abans que en cap altre lloc— s'hi van afegir a partir del 8 de setembre. La jornada històrica d'un mes després, tanmateix, va forçar una aturada en l'activitat cultural fins al novembre. La restitució d'una certa calma i la proximitat del Nadal van vehicular, en els termes relatius que el context polític imposava, la represa de la dinàmica. L'obra rodorediana i l'aparició posterior de *Les algues roges* van tenir un pes clar, òbviament, en el renovat increment dels comentaris.

Les dues escriptores premiades en la història del Crexells, en l'ordre invers, van acaparar el protagonisme receptiu de la producció femenina en la frontissa cronològica de 1934-1935.⁵¹⁵ Als anuncis de les seves últimes entregues novel·lístiques es van afegir molt aviat les ressenyes. *Un dia de la vida d'un home* era comentada per Rafael Tasis a

⁵¹³ A. Esclasans, «*Pamflet*», *LH*, 24-VIII-1934. A pesar que la nòmina incloïa Bertrana, el buidatge de la tribuna no aporta textos signats per l'escriptora.

⁵¹⁴ [Alpha,] «*Història d'una noia i vint braçalets*, per Rosa Maria Arquimbau. Llibreria Catalònia. Barcelona. 3 pessetes», *LH*, 23-IX-1934; Alpha signava la secció. L'articulista, tot i que retreïa la rapidesa excessiva en l'escriptura de la novel·la (perquè derivava en una brevetat que reduïa el resultat a un simple esbós), afirmava que era la millor i la més reeixida producció d'Arquimbau.

⁵¹⁵ Només *La revolució moral* i *Peikea* foren simultàniament tema de recensions, i encara breus; concretament, a *La Ciutat* (el nom amb què va sortir temporalment *La Humanitat*, suspesa després dels esdeveniments) el 18 de novembre i el 14 de desembre (v. [Alpha,] «*La revolució moral*, per Anna Murià. Barcelona. 1 pesseta», *LH*, 18-XI-1934 —Alpha signava la secció—, parcialment citada a I.3.2.5.2, i ídem, «*Peikea, princesa caníbal*, per Aurora Bertrana. Col·lecció Balagué. Barcelona 4 ptes.», *LH*, 14-XII-1934). Pel que fa a les notes propagandístiques, solament n'he localitzat una del gener —aquella en la qual es consignava el rumor que dos reconeguts escriptors catalans enllestien una «autèntica narració d'aventures» (v. II.2.4.2, nota 315). Al febrer va començar a sonar el títol de la primera novel·la d'Elvira Augusta Lewi; com que la recepció va iniciar-se al mes d'abril, i per raons d'ordre expositiu, el cas de l'escriptora s'ha reservat per a II.3.5.

Mirador el 24 de novembre i per Francesc Trabal des de *Diari de Sabadell* el 13 de desembre, mentre que Octavi Saltor en parlaria a *La Veu de Catalunya* el 10 de febrer; *Del que hom no pot fugir* també va rebre atenció, finalment, a *La Veu* i a *La Ciutat (La Humanitat)*, en concret els dies 9 i 25 del darrer mes de l'any.⁵¹⁶ *Les algues roges*, de l'edició de la qual s'havia començat a informar poc abans de Nadal, fou recensionada en tres ocasions prèvies a l'obtenció del guardó: el 17 de gener des de *Mirador*, el 22 de febrer des de *La Publicitat* i el 3 de març des de *La Humanitat*.

La targeta de presentació de la narració vernetiana va variar considerablement segons la plataforma. Afirmacions com que contribuiria «a refermar la posició d'aquesta remarcable escriptora en el camp de les lletres catalanes»,⁵¹⁷ acollides a *La Ciutat (La Humanitat)* o a *La Publicitat*, van conviure amb els blasmes de tribunes com *El Matí* o *Flama*. Des d'aquests periòdics s'arribava a desaconsellar la lectura de la novel·la per la seva immoralitat: «Aquesta obra, per estar feta per una dona, és massa forta. Hi ho seria encara que estigués escrita per un home. Immoral tota ella, és d'aquests llibres que hom al seu sol anunci ha de refusar de llegir-lo».⁵¹⁸

A causa del motiu nuclear de *Les algues roges*, la qüestió del públic (un dels eixos principals de la recepció d'*Un dia de la vida d'un home*, en un paral·lelisme rellevant) sorgia en qualitat de concerniment greu per part dels sectors catòlics. Els altres, en canvi (i lògicament), el valoraven en termes oposats dins del mateix marc; Domènec Guansé, per exemple, entenia que «el tema expressa una de les inquietuds que torben i preocupen més la noia d'avui» i que, per tant, «és possible que les noies catalanes devorin aquest llibre que posa al roig viu un problema que les afecta tan profundament».⁵¹⁹ Aquesta diferència i, en especial, la resposta inicial de les

---

⁵¹⁶ V. III.3.2.1 i III.3.2.4.

⁵¹⁷ «Les Lletres. Activitats de les "Edicions Proa"», *LH*, 23-XII-1934.

⁵¹⁸ A. Jori i Roges, «*Les algues roges*, de Maria Teresa Vernet», *FL*, n. 147 (22-XII-1934), 2. La nota corresponent del rotatiu era molt semblant: «D'aquesta novel·la només podem dir que si fos escrita per un home la trobaríem reprobable, però essent escrita per una dona, l'hem de considerar una deplorable equivocació. El lector no hi pot aprendre res de bo» («Les Lletres. *Les algues roges*, novel·la de Maria Teresa Vernet», *EM*, 20-I-1935).

⁵¹⁹ Domènec Guansé, «*Les algues roges* de Maria Teresa Vernet (Biblioteca A Tot Vent)», *LP*, 22-II-1935. Cecili Gasòliba, tot i que manifestava l'opinió que l'autora no se'n sortia prou bé, demostrava una visió similar en escriure que el llibre era «un fruit cultivat amb el més modern instrumental de la terapèutica novel·lística i madurat per una investigació profunda en la idiosincràsia de l'adolescent contemporània, investigació que reïx com a síntesi a la plasmació de dos éssers, Isabel i Marina, dues creacions que podrien aportar a la novel·la catalana, fins ara tan mancada de tipus que visquin en la ment del lector una vegada tancat el llibre, dos personatges perfectes, en cas de poder existir la perfecció fora

publicacions adscrites al catolicisme —sobre el teló de fons de les lluites polítiques, de la pluralitat de posicions culturals, de la diversitat de models literaris i de la història del Premi Joan Crexells— van convertir la polèmica generada per la distinció del títol com el principal guardó de les lletres catalanes dels anys trenta en un fet inevitable més enllà de la seva recurrència.

Arribats al 30 de març de 1935, val la pena detenir-se, en primer lloc, en els possibles perquè del veredict de l'edició de 1934. Rafael Tasis, el qual va aplaudir la valentia de la novel·la, havia introduït el seu comentari amb una doble reflexió que enllaçava amb les que havia fet Jordana sobre l'escriptora i que, al costat de la qüestió del públic, és fonamental per comprendre les raons de la decisió del jurat:

Hi ha pocs dels nostres novel·listes —prou escassos en conjunt com són— que tinguin la constància i la vocació de Maria Teresa Vernet. La seva producció, sotmesa a la regularitat perfecta —un llibre cada any—, s'enriqueix sovint amb escapades profitoses a camps que l'autora d'*Eulàlia* no havia fressat encara. *Les algues roges* [...] és, evidentment, la més ambiciosa de les novel·les de Maria Teresa Vernet. Ambició artística en emprendre el tema, audàcia en agafar el personatge, tan viu i tan fisiològic, i fer-li viure, damunt les planes del llibre un experiment arriscat [...]. Potser perquè tenia plena consciència d'aquesta ambició, l'autora ha cridat en ajuda seva els protagonistes de dues de les seves obres anteriors que testimoniaven també aquesta audàcia, aquest afany de fressar nous camins i d'acabar-se amb psicologies complicades.⁵²⁰

La constància productiva, la modernitat —temàtica i de tractament— i l'interès social constituïen tres elements que, combinats i afegits al sexe de l'autora i a la correcció de la seva prosa, donaven com a resultat un innegable exponent de normalitat de la literatura catalana del moment. Aquests arguments haurien justificat a bastament, per si mateixos, la selecció de Vernet, però cal sumar-hi, encara, el factor del mercat, sobretot des de la perspectiva del pes provat que hi tenia el públic femení. Escollir una escriptora i fer-ho amb una obra com *Les algues roges* havia de ser un dels canals que ajudessin a fer «que la dona catalana, per regla general, enemiga del llibre, s'acostumi a llegir i es familiaritzi amb la literatura que ha de contribuir, poderosament, a la seva formació espiritual», vist que «les dones, gairebé totes, compren literatura frívola,

---

de la realitat humana» (G. [Cecili Gasòliba], «*Les algues roges*, per Maria Teresa Vernet.— Biblioteca "A Tot Vent". Edicions "Proa", LH, 3-III-1935).

⁵²⁰ Rafael Tasis i Marca, «J. Puig i Ferrer, *On són els pobres?*... (Edicions Proa). — Maria Teresa Vernet, *Les algues roges* (Id.)», MI, n. 309 (17-I-1935), 6.

especialment de caire romàntic».⁵²¹ És clar que hi hauria hagut la possibilitat de triar una de les obres de 1934 de Mercè Rodoreda o la de Francesca Casanovas, que també entraven a concurs; més enllà de les característiques específiques dels textos, però, cap de les dues autores no tenia l'èxit de Vernet entre les lectores ni comptava amb una trajectòria com la seva.

La composició del jurat és un segon aspecte a tenir en compte. Integrat per Prudenci Bertrana, Carles Soldevila, Miquel Llor, Josep M. Capdevila i Tomàs Roig i Llop, convé fixar-se en la significació d'aquestes cinc figures masculines amb referència a la qüestió de la producció i del consum femenins. Soldevila és, naturalment, la personalitat més remarcable en aquest sentit.

Davant les crítiques al veredict, l'autor de *Valentina* va ratificar-se en la decisió amb un article on afirmava que la novel·la de Vernet era «mereixedora de la suprema distinció»⁵²² i, no pas gratuïtament, incidia en el tema del públic. L'escriptor es referia als comentaris apassionats que el premi solia suscitar sobretot en els cercles literaris (ja que la polèmica no s'encomanava gaire, segons ell, a les altres esferes) i, també, al seu efecte en les vendes de les obres guanyadores. A parer seu, vist que la crisi del llibre ho era en especial de producció i que els volums amb interès tenien sortida en el mercat, això feia admetre un optimisme sòlid, recolzable en l'èxit comercial d'autors com Puig i Ferrer o Llor.

Tomàs Roig i Llop i Josep M. Capdevila (malgrat que el darrer dirigís el diari catòlic que va atacar la novel·la de Vernet) havien tingut un paper destacat en la promoció inicial d'algunes joves autores, com Maria Perpinyà i Concepció Casanova. Un cas similar representava Prudenci Bertrana, encara que qüestionés el procediment establert i es desmarqués de l'opció del tribunal, arribant a la defensa explícita d'una altra obra.⁵²³ No solament era el pare d'una escriptora amb la qual aviat publicaria una novel·la a quatre mans i a qui havia facilitat l'accés a *La Veu* en els anys vint, sinó que

---

⁵²¹ «La Diada del Llibre», *LVC*, 24-IV-1935. L'article elogiava la festa, en termes més generals, per la seva contribució «a excitar l'afició a llegir bon xic descurada en països com el nostre, de bon sol i clima temperat».

⁵²² Carles Soldevila, «A l'entorn del Premi Creixells. No cal descoratjar-se massa. Dos vots a Domènec Guansé», *LR*, n. 295 (8-IV-1935), 2.

⁵²³ V. Prudenci Bertrana, «Sobre el Premi Creixells», *LVC*, 2-IV-1935, on entre altres coses afirmava: «Amb tots els respectes a la persona i el talent i al mèrit positiu de la senyoreta Teresa Vernet i d'altres concursants no premiats (amics i companys benivolguts, les derrotes dels quals m'afligeixen), *Els camins de França* (sempre, ja se sap, segons el meu humil criteri) es destacaven netament, per damunt de tots».

havia manifestat (i havia de manifestar encara, en un futur immediat) la centralitat dels consumidors en el sistema literariocultural;⁵²⁴ havia col·laborat, il·luminadorament des de la mateixa perspectiva, a *Llegiu-me* (la revista de lectures per a dones publicada entre 1926 i 1928), i havia apreciat, per exemple, l'aportació teatral de Carme Montoriol. Miquel Llor, finalment, havia valorat molt positivament la novel·la de la dramaturga. Ell mateix, Soldevila i Roig i Llop, a més, havien estat entrevistats per Mercè Rodoreda a *Clarisme* i havien conreat la narrativa psicològica amb protagonisme femení —en els dos primers casos, amb èxit i amb celebritat gràcies al premi.

El capítol dedicat al guardó en les memòries de l'autor de *La noia de bronze* aporta elements complementaris de suport a aquestes dades. Per començar, la referència anecdòtica a l'èxit de *Laura a la ciutat dels sants* entre un determinat col·lectiu: «Sempre recordaré les contínues visites de les noies per conèixer personalment el seu autor, a la caça d'autògrafs, a les mateixes oficines municipals de Cultura de l'Ajuntament».⁵²⁵ En segon lloc, les reflexions sobre les edicions de 1933 i 1934:

Carles Soldevila, amb la seva novel·la *Valentina*, guanyà el premi el 1933, forma part de la trilogia d'estudis femenins amb *Eva* i *Fanny*. Encara que és una bona novel·la, potser una mica inferior a les altres dues novel·les per a un públic femení [...]. Ara que s'estilen les emissions radiofòniques i televisives en sèrie, jo penso que aquesta trilogia de Soldevila tindria un veritable èxit en tots els aspectes.

Maria Teresa Vernet el guanyà, l'any 1934, amb la seva obra *Les algues roges* (que els habituals rebentaires, fruita podrida del nostre país, la van intitular *Les anques roges*); és un bell estudi del procés psicològic d'una noia tímida que acaba per rebel·lar-se tràgicament.

Jo vaig ser del jurat qualificador [...] i la vaig votar ben de cor, per entendre que havia creat una novel·la de les que poden figurar a primer rengle entre les millors de la nostra literatura. [...]⁵²⁶

Sense entrar a discutir els mèrits literaris del llibre de Vernet, queda clar, a partir del fragment, que *Les algues roges* marcava una continuïtat evident amb la novel·la premiada l'any anterior, respecte tant de la temàtica (un fet que havia de repetir-se, el 1935, amb la distinció d'*Una dona s'atura en el camí*, d'Ernest Martínez Ferrando) com del públic constituït per les dones, el qual havia provat el seu interès en la narrativa protagonitzada per personatges de la seva condició genèrica amb l'acollida de *Laura*

⁵²⁴ Per a dues mostres prou allunyades en el temps i situades en contextos prou diferents, v. ídem, «Discurs presidencial dels Jocs Florals de Sant Martí», *Ofrena*, n. 2 (desembre 1916), 11 i 13 (en què la reflexió emmarcava la denúncia de l'oblit dels escriptors modernistes en general —també de la seva sort en particular— i la crítica al noucentisme), i ídem, «Per la difusió del llibre català», *LVC*, 28-VI-1936. Dec el primer article a Isabel Graña.

⁵²⁵ Roig i Llop 1978: 195.

(entre altres coses que les consideracions de Roig no recullen, per exemple el barcelonisme de les novel·les premiades a partir de 1932).

El factor sexual, doncs, havia de tenir incidència —més o menys, en un pla o un altre i al costat d'aspectes com la regularitat productiva de l'autora de *Final i preludi*— en la tria final de *Les algues roges* dins d'un conjunt on, a més, predominava la modalitat en què s'inscrivía el relat (la novel·la psicològica), per bé que en concrecions molt diverses.⁵²⁷ En demostren la importància, per damunt de qualsevol altra cosa, les respostes provocades pel triomf del text vernetià, les quals van configurar un debat que va cuejar fins al juliol de 1935 (i que encara havia de comptar amb algun recordatori puntual força temps després).⁵²⁸ Les dues actituds bàsiques que acompanyaven sempre aquesta mena d'esdeveniments, l'acord i el desacord, van tenir una de les seves justificacions en el fet que Vernet fos una autora —en femení—, i la primera en obtenir el guardó.

Una columna publicada al diari *L'Instant* prefigurava, a priori, el relleu i la càrrega social de la qüestió en les reaccions davant del veredict. Tot fent-se ressò de la carta d'una lectora que afirmava que estaria bé que dues dones s'enduguessin el Premi Ignasi Iglésias de teatre i el Premi Joan Crexells de novel·la (Montoriol i Rodoreda o Vernet respectivament), l'anònim redactor escrivia: «Cert, molt cert, de bonic en faria molt; però nosaltres, saben, no ens aixecaríem més per a cedir un seient del tramvia a

---

⁵²⁶ *Ibid.*: 196-197.

⁵²⁷ Els títols de les vint-i-sis obres que concorrien a la convocatòria eren els següents: *Rubèn*, de J. Moragues; *Un dia de la vida d'un home* i *Del que hom no pot fugir*, de M. Rodoreda; *Zodiàc*, d'A. Maseras; *Estampes*, de J. Pla Cargols; *Viatge als llims*, de J. Puig i Pujol; *Una altra mena d'amor*, de D. Dalmau Gener; *Sant Justí de Vallbona*, de J. Grua Cases; *Triomfar*, d'A. Piera; *El Sant del Riberal*, de F. Masferrer; *Presons obertes*, de J. Roig i Raventós; *Ninfes, altres dames i cavallers*, d'E. Saltes; *Cadenes*, de F. Casanovas; *Perot i l'estel*, d'A. Fuster Valldeperes; *Final i preludi* i *Les algues roges*, de M. T. Vernet; *Una nit*, de D. Guansé; *Voluntat d'ésser*, de J. Planes Mundet; *Camins de França*, de J. Puig i Ferrer; *Vida triomfal*, de J. Duc i Agulló; *La burgeseta*, de J. Navarro Costabella; *Els Mayas*, d'E. Girbal Jaume; *Camins de nit*, de S. Juan Arbó; *Entre dues onades*, de M. Roger Crosa; *Vals*, de F. Trabal; i *Records d'un isolat*, de V. Marinello. Les distingides en les rondes de votacions foren, de més a menys i en aquest ordre, *Una nit* (finalista), *Camins de França*, *Zodiàc*, *Camins de nit*, *Presons obertes*, *La burgeseta*, *Rubèn*, *Vida triomfal*, *Un dia de la vida d'un home*, *Perot i l'estel* i *Vals*.

⁵²⁸ A finals de març de 1936, Iu Pons saludava la concessió del Premi del Club dels Novel·listes a Sebastià Juan Arbó i comentava les edicions del Crexells de 1934 i 1935; a propòsit de la primera, en el marc de la seva convicció que «en un premi de les ambicions del "Premi Creixells" una novel·la que no porti el segell d'una gran novel·la, no pot ésser premiada», es manifestava en els termes següents: «En la carrera novel·lística de Maria Teresa Vernet, hem trobat obres com *Presó oberta* i *Eulàlia* que són una garantia en el camp de les nostres lletres: no obstant, *Les algues roges* no és una gran novel·la» (Iu Pons, «Un bon novel·lista», *ED*, 30-III-1936). En una ressenya molt positiva i elogiosa de *Vals*, el maig del mateix any Ramon Esquerria escrivia això: «*Vals* només obtingué un vot en la votació del Premi Creixells

una senyora».⁵²⁹ El comentari recull irònicament un dels tòpics més rebregats amb referència al feminisme,⁵³⁰ i il·lustra a la perfecció, de manera anecdòtica, la pervivència dels valors patriarcals al darrere de l'accés de les dones als espais fins aleshores exclusivament masculins i al darrere de l'aplaudiment als seus èxits. L'article que va aparèixer a *La Dona Catalana* un cop concedit el premi ho il·lumina en un altre sentit:

[...] [E]ns plau abans de tot comentari, fer remarcar que la personalitat de Maria Teresa Vernet es troba de ja fa anys assegurada amb l'èxit de les seves novel·les que molt sovint va donant a la llum pública. [...]

I com a comentari què direm?

Que al costat de Carme Monturiol, triomfadora aquest any del nostre teatre, no podiem desitjar més que el triomf de Maria Teresa Vernet al Premi Creixells, per dir-nos que el feminisme es troba d'enhorabona i que *ens sentim orgullosos d'ésser filles d'una terra que al costat de les dones humils lliurades fervorosament al culte únic de la llar, la intrepidesa d'aquestes altres dones eminentment intel·lectuals que saben posar-se dignament al nivell de les més prestigioses signatures masculines, és un títol més que honora i enlaira Catalunya.*

Sincerament felicitem a la senyoreta Vernet des d'aquestes pàgines, i agraïm al Jurat que hagi sabut fer-li la justícia deguda.⁵³¹

El fet que una revista com la de Bartomeu Bosch celebrés la victòria vernetiana, en aquest cas reconduint-la vers la línia que caracteritzava la publicació (el patriotisme més tradicional i conservador amb reminiscències folquitorresianes, el qual constituïa el rerefons del seu feminisme), no tenia res d'estrany. Com tampoc no sorprèn que Anna Maria Martínez Sagi, des de la secció «Món femení» de *La Rambla*, comencés emfasitzant el component sexual en parlar de l'esdeveniment: «Per primera vegada, el premi a la millor novel·la de l'any l'han adjudicat a una dona. Aquesta dona, escriptora intel·ligent i sensible, és Maria Teresa Vernet».⁵³² Dues plataformes específicament femenines per força havien de saludar amb alegria l'obtenció del Creixells per part de l'autora, ja que informaven constantment de qualsevol fita assolida pel sector en qüestió, les comentaven totes i sempre hi donaven la benvinguda.

---

de 1934 en la qual aquest fou atorgat a *Les algues roges*, de Maria Teresa Vernet» (Ramon Esquerra, «Una gran novel·la catalana», *LVC*, 1-V-1936).

⁵²⁹ «Les Arts i les Lletres. Esperit de sufragista», *LI*, 16-II-1935.

⁵³⁰ És a dir, la fi de la galanteria com a rèplica dels homes davant la igualtat de drets reclamada per les dones (i segons ells aconseguida), simbolitzada en el fet de no deixar-les seure com havien fet tradicionalment. A la premsa de l'època se'n troben nombrosos exemples (v., entre altres, Manuel Brunet, «Conversa al tramvia», *LN*, 29-X-1927, i Carles Soldevila, «[Inter nos]», *LR*, n. 120 (2-V-1932), 6).

⁵³¹ «Maria T. Vernet, guanyadora del Premi Creixells», *LDC*, n. 498 (19-IV-1935) [5]; la cursiva és meua. L'esment del triomf de Monturiol en el teatre es refereix a l'estrena de *L'huracà* (classificada en tercer lloc, recordem-ho, en el Premi Ignasi Iglésias de 1934).

⁵³² Anna M. Martínez-Sagi, «L'escriptora Maria Teresa Vernet, ha guanyat el premi Creixells», *LR*, n. 295 (8-IV-1935), 6.

Això no treu significació, però, a la circumstància que una escriptora s'hagués endut el premi. Les reaccions de les plomes masculines o de tribunes molt menys suspectes de parcialitat genèrica ho documenten. Joan Albert, per exemple, feia aquestes consideracions a *Després* abans de repassar l'obra poètica i narrativa de Vernet:

El fet d'haver guanyat el premi Creixells d'enguany, una dona, ens porta avui a ponderar les aportacions femenines en la literatura. Pel coneixement, moltes vegades més complet que nosaltres mateixos, que elles tenen de la vida i dels problemes sensuals, les dones han donat a les lletres obres verament interessants.

Una Georges Sand, una Staël, una Sevigné o una Desbordes-Valmore —per no esmentar d'altres— aconseguiren, en llurs diversos matissos, tanta fama com els millors literats coetanis d'aquelles escriptores, malgrat l'ambient desfavorable que alguna d'elles trobà en la crítica del seu temps.

A Catalunya, la devoció femenina envers les lletres, ha persistit des dels inicis del Renaixement fins ara. La Massanès, la Monserdà, la Albert assenyalen tres moments característics del Renaixement Català, al costat dels nostres millors autors renaixentistes. Més tard, la Carme Karr i sobretot l'excelsa Maria Antònia Salvà hi aporten llurs accents personalíssims. I, darrerament, Clementina Arderiu, Carme Monturiol, Maria-Teresa Vernet, Adela Trepà, Anna Maria de Saavedra... contribueixen a l'esplendor de les nostres lletres contemporànies. Clementina Arderiu pot posar-se al costat dels nostres millors poetes. La consagració que acaba de rebre la Vernet, la situa en un lloc albirable dins els nostres novel·listes, i aquesta consagració esdevé més remarcable, precisament pel to desdenyós amb què algun crític pedant ha volgut comentar la seva obra de novel·lista i de poeta.

Hem de constatar amb goig l'aportació intel·lectual femenina dins el nostre moviment literari. Algunes traduccions excel·lents d'obres mestres, incorporades al català, ho han estat per dones, precisament. Les traduccions d'Ovidi —de la Trepà i la Saavedra—; les traduccions de Mistral, de la Maria Antònia Salvà; les traduccions shakespearianes, de la Monturiol, delaten una devoció conscient i digna per les nostres lletres i per la cultura literària en general. Cal subratllar aquestes aportacions femenines amb la màxima joia, puix que són més meritòries i exigeixen més preparació, posem per exemple, que traduir quatre novel·les folletinesques del francès o del castellà.

La sensibilitat femenina excel·leix especialment en el camp de la lírica. Si seguim la història literària dels països cultes, veurem com l'aportació femenina en el camp de la lírica és remarcable. Modernament una comtessa de Noailles, una Joana de Ibarbouru, una Gabriela Mistral, una Alfonsina Storni, una Clementina Arderiu, són valors positives dins la lírica universal.

La intel·lectualitat femenina és, per tant, mereixedora d'especial reconeixença. I a Catalunya, on l'aportació femenina ha mantingut una tradició des del Renaixement fins avui, hem de celebrar amb doble motiu encara, que les dones vinguin a enriquir el camp de les lletres amb obres tan notables com les que algunes d'elles han llegat a la nostra literatura. Pensem, només, en les novel·les de Víctor Català —en aquella *Solitud* i *Caires vius*— i en els poemes, aquells deliciosos poemes de la Clementina Arderiu de *Cançons i elegies* i *L'Alta llibertat*.

Maria Teresa Vernet, la guanyadora del premi Creixells d'enguany, és un valor nou dins la nostra literatura.⁵³³

L'article és molt significatiu perquè, a més de recollir el *leitmotiv* recurrent de la superior penetració femenina, duia a terme una triple operació: equiparava amb la

⁵³³ Joan Albert, «Aportacions femenines. La guanyadora del premi Creixells», *DE*, n. 25 (6-IV-1935), 6.

masculina la importància de la tradició literariocultural constituïda per les dones catalanes; n'inflava el pes quantitatiu (els noms anotats semblen els exemples remarcables dins d'un gruix qualitatiu considerable), i la posava al mateix nivell de grans referents del moment com el francès o l'hispanoamericà. A partir dels mots d'Albert, algú que ignorés completament la història de la literatura produïda per les autores del nostre país en podria deduir un volum continuat, omnipresent i de gran rellevància, des del segle XIX fins als anys trenta, que correspon molt parcialment a la realitat i que, per tant, connota més aviat uns determinats anhels. La contraposició de literatura culta i literatura popular, concretada en l'àmbit de la traducció, remet així mateix, indirectament i sense mantenir l'espai de la producció, a la problemàtica del consum, la qual, juntament amb el destacat de la contribució creativa, proporciona el marc comprensiu de la declaració que «la intel·lectualitat femenina és [...] mereixedora d'especial reconeixença» —i doncs, de la celebració de la concessió del Crexells a Vernet.

Resulta igual d'interessant que, tot seguit, més que ressenyar *Les algues roges* (que d'altra banda confessava no haver llegit encara, cosa que potser explica una lloança tan vehement des d'una publicació com *Després*), Albert situés l'escriptora com un nou valor en el continuïum femení que establia, tot i trobar defectes a la seva producció (de la qual comentava la poesia, *Maria Dolors*, *Amor silenciosa*, *Eulàlia* i *El perill*). En aquest punt radicava, sobretot, el relleu del personatge, a qui es reconeixia la trajectòria com a signe de la normalitat que la literatura catalana anava adquirint i com a peça efectiva en el seu procés de consecució definitiva.

Les algues roges, una obra digna i valenta, treballada i ben escrita, culminava aquesta trajectòria, i tenia uns mèrits narratius concrets i una indiscutible rellevància extraliterària. A banda de la modernitat temàtica i de tractament i de la virtualitat educativa, la novel·la era un èxit comercial en potència, doblement garantit pel nom de Maria Teresa Vernet i per la Biblioteca A Tot Vent —una garantia que el premi havia d'incrementar (la segona edició era al mercat a l'estiu de 1935, només mig any després de la primera, ràpidament exhaurida)—. I això era important en uns moments en què el públic concentrava una de les preocupacions principals (si no la inquietud fonamental) dels intel·lectuals.

Podria adduir-se, és clar, que, si Vernet ja comptava amb un col·lectiu lector fidel i consolidat, la propaganda derivada del Crexells resultava innecessària. Carles

Soldevila, anys abans, havia fet unes declaracions sobre les particularitats del sistema literariocultural català que indiquen el contrari. Amb motiu del debat de 1929 entorn de la crisi del llibre, l'autor havia subscrit les afirmacions d'Estelrich sobre les dues raons que explicaven la situació: la crisi del caràcter, perquè exceptuant «la minoria limitadíssima de lectors de veritat, els altres són simples tastaolletes», i l'apoteosi dels inicis seguida de la manca de continuïtat vist que, a Catalunya, «ens sentim més inclinats a reconèixer el mèrit, sempre relatiu, dels que fan una primera obra, dels que posen una primera pedra, que el mèrit més real dels qui arriben a la cinquantena de volums o a la coronació del monument».⁵³⁴ En conseqüència amb aquesta comprensió, Soldevila assegurava la ineludibilitat de la difusió pública en uns termes més que suggeridors:

[...] [E] caliu intel·lectual necessita tota mena de ventalls per mantenir una flama abrindada i eixerida.

La nostra premsa [...] parla constantment i intensament de problemes de cultura. No són justos els que l'acusen d'inhibició... [...].

El que ocorre és que no essent, com no som, un poble normal, una literatura normal, ni un públic normal, la propaganda que és suficient a París o a Milà no ho és a Barcelona. L'apatia dels uns exigeix per la part dels altres la sobreabundància. En matèria de propaganda intel·lectual o cultural, la dosi que fa o que comença a fer efecte no és la dels adults ordinaris. És, i perdoneu la rudesia de l'expressió en gràcia al bon disegni, una dosi de cavall.⁵³⁵

No es pot oblidar, al mateix temps, que l'autora tenia solament vint-i-vuit anys. A desgrat de dur una dècada dedicada a les lletres, per tant, en un futur immediat podia madurar considerablement. Així es va destacar, per exemple, a *La Publicitat*: «Maria Teresa Vernet té ja una obra literària feta. La seva personalitat s'ha anat afermant sobretot en el camp de la novel·la. La seva juvenesa, encara, fa esperar noves superacions».⁵³⁶ La unanimitat d'aquesta percepció, però, no convertia el veredictes en admissible per a tothom.

Els arguments contraris a la decisió del jurat van bascular, essencialment, entre dues postures. L'una, fonamentada en criteris literaris, negava que *Les algues roges* es mereixés el premi com a millor novel·la de l'any. Aquest fou el cas d'un redactor de

---

⁵³⁴ C. S. [Carles Soldevila], «Dosi de cavall», *LP*, 4-VIII-1929.

⁵³⁵ *Ibid.*

⁵³⁶ «Les Lletres i les Arts. S'ha atorgat el Premi Creixells 1934 a *Les algues roges*, de Maria Teresa Vernet», *LP*, 31-III-1935.

Després que, amagat al darrere d'una inicial, considerava inacceptable la tria del títol vernetià com a obra representativa de la més exportable literatura catalana coetània:

[...] Sols volem donar a entendre el següent: que *Les Algues Roges*, novel·la força apreciable, es pot considerar mereixedora d'un premi de 5.000 pessetes i de més i tot, si es vol, però que per al "Premi Creixells", que qualifica la millor obra de la literatura catalana de l'any, es necessitava alguna cosa més. I fins en el cas de no haver-ne altra de millor —cosa que ens permetem dubtar— era preferible, pel bon nom de la nostra literatura, que s'hagués deixat desert, perquè *Les Algues Roges* no pot presentar-se mai com una de les nostres obres cabdals, i si així fos no es podria tenir gaire fe en el present de la literatura catalana.⁵³⁷

El posicionament, taxatiu, contemplava alhora, tanmateix, el valor de la narració, «remarcable des de molts punts de vista i que és, sens dubte, una de les més reeixides de les publicades durant l'any».⁵³⁸ No es tractava, doncs, de menystenir *Les algues roges* ni el periple creatiu de Vernet, sinó de donar una determinada significació al premi: la distinció d'una novel·la a partir dels criteris simultanis de màxima qualitat artística i representativitat literària. En el context cultural nostrat, val a dir que aquest era un problema complex: com es podia demanar a una tradició novel·lística en via de construcció que produís textos genials? En el debat de la tardor de 1933 s'havia arribat a conraindicar-ho en benefici de la regularització del mercat. Tasis, un dels protagonistes d'aquella polèmica, va defensar l'elecció de Maria Teresa Vernet amb uns arguments que es projectaven sobre la seva posició d'aleshores:

[...] Maria Teresa Vernet escriu bé —i una cosa així, elemental per a qualsevol escriptor en la literatura de tots els països, ha arribat a ésser-li retreta com un defecte imperdonable—, sap crear personatges vivents i variats, evocar ambients justíssims, i construir les seves novel·les amb una cura de les proporcions i de la composició que és precisament allò que manca a molts dels novel·listes catalans. Tant per la seva obra anterior, com per *Les Algues Roges*, Maria Teresa Vernet havia d'ésser una garantia per al jurat, que sabia que premiava una novel·lista autèntica i una vocació indefallent que ha de contribuir a donar a la nostra literatura, massa feta a provatures i genialitats sense conseqüències, aquella normalitat europea a la qual tots aspirem.⁵³⁹

Cal tenir en compte que l'article de l'anònim S. apareixia costat per costat amb el text de Joan Albert (en la mateixa pàgina, de fet) i que *Després* era una publicació de la Lliga que havia sortit al carrer el 20 d'octubre de 1934 amb un nom ben paradigmàtic. La valoració de la tradició literària femenina, d'una banda, i el reconeixement del talent de l'escriptora i del valor novel·lístic de *Les algues roges* en

⁵³⁷ S., «La concessió del Premi Creixells», *DE*, n. 25 (6-IV-1935), 6.

⁵³⁸ *Ibid.*

paral·lel al rebuig de la seva representativitat pel que feia a la narrativa catalana, de l'altra, apunten inevitablement vers l'òrbita política del setmanari (el catalanisme de dretes) i, en concret, vers el problema que, malgrat no ser anomenat, acaba d'explicar perfectament el tercer aspecte: la "immoralitat" de l'obra guanyadora.

El text de Vernet presentava un contingut moral que, des d'una certa perspectiva intuïble a partir de la referència al públic —sempre atent al text distingit—, podia impedir-ne l'acceptació. Que el redactor de *Després* reconegués que es tractava d'una de les millors novel·les editades al llarg de 1934 fa incomprendible la seva afirmació final sobre la poca fe en el futur de la literatura catalana que implicaria triar *Les algues roges* com a novel·la destacada. D'altra banda, el llibre era un exponent prou bo dels corrents predominants en la producció novel·lística autòctona. La raó última del refús havia de ser, doncs, ideològica. Els comentaris d'altres crítics ho ratifiquen, perquè aquesta fou precisament la base de l'altra postura detractora, la qual va tenir tres de les seves veus més contundents en Magí Valls, Amadeu Jori i Manuel de Montoliu.

Reblant el clau de la nota publicada a *El Matí* dos mesos i escaig abans del veredict, Valls hi va expressar la seva disconformitat amb el premi des d'una posició declarada:

[...] Mai no hem comprès que per a fer literatura s'hagin de cercar arguments estimulants de les baixes passions, ni mai hem pogut admetre que els protagonistes de les novel·les hagin d'ésser uns personatges abjectes, la mala conducta dels quals se'ns presenti com a model i voltada d'una aurèola de simpatia.

[...] Considerem com una lamentable equivocació l'acord del Jurat: un llibre immoral com *Les Algues roges* no fa cap favor a la nostra literatura pàtria, ni serà cap honor per a la seva autora.

Entenem que si no hi havia cap novel·la digna del premi, el millor hauria estat declarar-lo desert, i aleshores, acumular l'import del premi per a donar-lo un altre any al llibre que, en justícia, se n'hagués fet mereixedor.⁵⁴⁰

Jori va procedir semblantment; havent propugnat la no lectura del llibre, el crític es va reafirmar en la seva visió tot qualificant el text de novel·la verda dissimulada i queixant-se del camí emprès per Vernet i per la resta d'escriptores catalanes:

[...] El volum aquest, si no fos editat per la "Proa" i presentat acuradament, el podríem confondre amb una novel·la pornogràfica, té totes les qualitats d'aquestes,

⁵³⁹ Rafael Tasis i Marca, «Premi Crexells 1934. Maria Teresa Vernet», *MI*, n. 320 (4-IV-1935), 6.

⁵⁴⁰ M. V. [Magí Valls], «El premi Creixells ha estat concedit a Maria Teresa Vernet, per la seva novel·la *Les Algues Roges*», *EM*, 31-III-1935.

suavitzades per ésser fet per mans femenines, i no en té cap perquè hagi estat premiat amb aquesta distinció que honora el que l'ha rebuda.

[...] Quan un llibre no el pot llegir el públic per la seva immoralitat, tota la crítica en general hauria de fer-li el buit [...].

[...] [N]osaltres no podem substreure'ns de donar nota de què el "Creixells" d'aquest any és il·legible per la immoralitat que tanquen les seves pàgines. [...] L'obra de Maria Teresa Vernet és extensa i diversa. Els seus arguments si no fos per això que en diuen realisme i ni és altra cosa que la moral feta a mida, tindrien aquella exquisita sensualitat apaivagada que es desprèn de les ratlles fetes per una dona. És de sentir que les poques escriptores que tenim a Catalunya es desviïn per camins que a res condueixen, si no és solament a la satisfacció pròpia i a la perversió dels demés.⁵⁴¹

L'actitud de Jori no es limitava a la producció de les autores, sinó que responia a un plantejament general envers la novel·la catalana i el Premi Joan Crexells; a propòsit d'*Un dia de la vida d'un home*, mesos abans, ja havia escrit que la major part de novel·listes catalans queien en la immoralitat a causa de les tendències literàries modernes —en especial, segons ell, per influència d'Émile Zola—, i que el seu objectiu únic era «seduir a un públic que disfruta llegint novel·les mancades de sentit moral».⁵⁴² Ara, amb referència al guardó, entenia l'elecció de Vernet en el marc d'un camí pernicios emprès feia temps; aquell que s'havia encetat dos anys abans amb la distinció de la també polèmica obra de Josep M. de Sagarra: «El "Creixells" però, ja ens té acostumats a aquesta mena de distincions: *Vida privada* ha estat el que ha motivat més comentaris amb diversitat d'opinions. Aquests serviren perquè el públic es fixés en tal llibre, i en pocs dies se'n distribuïren varis milers d'exemplars».⁵⁴³

Montoliu va desplegar un plantejament paral·lel. A partir de l'exemplificació en el llibre vernetià, blasmava el món que representaven la majoria de novel·listes catalans:

N'hi ha molts entre aquests novel·listes que s'imaginen fer obra plenament realista amuntegant en llurs obres notes de la màxima cruïa i presentant uns personatges despulats de tota espiritualitat i reduïts a la vida d'uns instints primaris. El realisme essencial de la novel·la exigeix una cosa molt diferent. Exigeix que el novel·lista reflecteixi fidelment en llur creació l'ambient moral de la societat en la qual ell viu i que sàpiga crear els tipus humans representatius de la mentalitat i del temperament característics de l'ànima col·lectiva del seu poble.

La crisi que travessa actualment la novel·la catalana és, en gran part, efecte de l'oblit en què tenen la major part dels nostres novel·listes aquests postulats fonamentals del gènere. [...] A jutjar pels personatges que intervenen en *Algues roges* i en tantes i tantes novel·les de costums barcelonins que ara s'escriuen, no hi

⁵⁴¹ A. Jori i Rogés, «[Panorames literaris]», *FL*, n. 162 (5-IV-1935), 2.

⁵⁴² Ídem, «Llibres», *FL*, n. 141 (9-XI-1934), 2.

⁵⁴³ Ídem, «[Panorames literaris]», art. cit. *Vida privada* havia generat tot d'articles en què, amb motiu del Premi Crexells de 1932, el sempitern debat entorn de l'art i la moral va reprendre amb virulència.

deu restar un nombre de persones amb conviccions religioses, amb principis de moral cristiana prou crescut perquè hagi valgut la pena de reflectir aquests sentiments, aquestes conviccions i aquests principis en les pàgines de les esmentades novel·les. Ni religió, ni moral són per a aquests autors realitats prou importants per a ésser tingudes en compte en llurs creacions. [...]

I ací rau principalment la immoralitat essencial de totes aquestes novel·les, de les quals és un típic especimen la novel·la premiada enguany amb el Premi Creixells. *Les algues roges* és immoral, en primer lloc, perquè dona una idea absolutament falsa de la societat a la qual pertanyen les dues noies barcelonines que passen d'un cap a l'altre de la novel·la sense experimentar cap reacció del sentiment religiós, de la consciència moral cristiana, per a elles inexistent. [...]

Les algues roges és ni més ni menys que una novel·la de mals costums femenins, tota regalimant d'una obsessió sexual insuportable.⁵⁴⁴

Aquesta mena de lectures demostren que, com ha estat assenyalat per Josep M. Balaguer o per Margarida Casacuberta, els debats entorn de la iniciativa no tenien solament a veure amb els veredictes concrets, amb l'intent de promocionar i de consolidar la tradició novel·lística catalana o amb el grau de qualitat de les obres guardonades, sinó amb «les interioritats de la dinàmica cultural».⁵⁴⁵ Rafael Tasis ho va exposar de manera diàfana, en un doble sentit, poc abans de la concessió del premi; a criteri seu, d'una banda, «el funcionament dels mecanismes dels Premis literaris és molt important per a la regularització de la nostra vida cultural» i, de l'altra, la proximitat dels veredictes «desferma, com cada any, una minúscula onada de petites intrigues, maniobres i envegetes que donen una mica d'animació al nostre món literari».⁵⁴⁶

Això és exactament el que va passar amb l'edició que va guanyar *Les algues roges*. Si distingir una autora com Vernet s'explicava sobre el rerefons del primer aspecte, les passions i els arravataments que, en confirmació del segon, havien començat abans de la decisió del jurat (com era habitual) van esdevenir aferrissats a causa de l'incompliment dels pronòstics. Perquè, Martínez Sagi ho va indicar,

[...] el resultat no s'esperava. Almenys, els comentaris i les càbales que es feien entorn del probable guanyador no es dirigien pas al que avui ho és de fet. "Que si serà l'Alfons Maseras..." "Que no; que el qui més possibilitats té d'èxit és En Guansé..." "¡Fugiu, home, fugiu! Jo sé de "bona tinta" que l'obra de l'Arbó ha agradat molt..." "Sí, però la d'En Puig i Ferreter ha produït sensació."

Es barrejaven noms i cadascú hi deia la seva. Interessats i no interessats en el concurs, es feien els savis. Tots sabien, tots coneixien, tots havien estat confidents... Doncs bé: l'èxit dels pronòstics fou complet. Maria Teresa Vernet, que pel que es

⁵⁴⁴ Manuel de Montoliu, «*Les algues roges* i el problema de la novel·la com a reflex de la realitat», *LVC*, 4-IV-1935.

⁵⁴⁵ Casacuberta 1995: 42. V. també Balaguer 1994 i 1996c.

⁵⁴⁶ Rafel Tasis, «Parers. Els premis literaris», *LP*, 21-II-1934.

veu no comptava poc ni molt en l'ànim dels opinants, fou la qui s'emportà el premi.⁵⁴⁷

Els favorits eren Sebastià Juan Arbó i Joan Puig i Ferrer;⁵⁴⁸ la seva desqualificació fou un dels detonants principals de la controvèrsia i, tanmateix, les dues obres que van acabar competint en la darrera ronda de vots foren *Les algues roges* i *Una nit* —cosa que contradiu, però només aparentment, l'afirmació anterior—. Diversos factors permeten entendre a la perfecció l'eliminació d'ambdós; Josep M. Balaguer n'ha exposat alguns:

[...] No li han donat a Puig i Ferrer perquè ja l'ha guanyat, i això implica que ja es fa definitiva la regla no escrita, que ha estat bàsica per al Folguera: el premi tendeix a reconèixer una trajectòria i, per tant, només es pot guanyar una vegada. Però, a més, ha passat una altra cosa amb què els que, com Agustí, apostaven per la consagració d'Arbó no comptaven. Aquest, amb la descurança que el caracteritzà tota la vida, presentà un manuscrit, en el sentit literal del terme, cosa habitual en l'època, materialment impresentable, ple d'atemptats a l'ortografia i les regles gramaticals, ple de taques de tota classe de productes que poden pul·lular per una taula de cafè, amb les esmenes fetes amb ratllades sobre el primer redactat i la lletra difícilment llegible que també caracteritzava l'escriptor. La conseqüència fou que els membres del jurat no es van predisposar a favor de l'ampostí.⁵⁴⁹

L'estudiós, no obstant això, desenfoca interpretativament la qüestió en afirmar que l'autor de *Terres de l'Ebre* era «l'únic dels joves narradors que ja té una obra força important al seu darrera i ben valorada per tota la crítica» i que «com que passava per allà Maria Teresa Vernet li van concedir el premi, van destruir totes les previsions i van crear una curiosa contradicció. Si no donar-li a Puig es podia explicar pel fet que el premi volia consagrar una trajectòria, per molt que Tasis vulgui valorar la novel·la guanyadora, no hi ha gaire gent disposada a creure que les novel·les de Maria Teresa Vernet assenyalin una trajectòria gaire brillant».⁵⁵⁰

El volum productiu acumulat fins aquell moment i la recepció de què fou objecte evidencien que l'escriptora era tan bona candidata com Juan Arbó respecte del primer ordre de consideracions. Tasis ho havia indicat, en efecte, i no havia estat l'únic. També ho havia fet C. A. Jordana. Modest Sabaté, al seu torn, ho va assenyalar precisament per contestar el xoc d'imprevisió ocasionat per l'elecció de *Les algues roges*: «Sorpresa? Per qui? Segurament seran molts els qui restaran sorpresos. Però no és pas justificada

⁵⁴⁷ Anna M. Martínez-Sagi, art. cit.

⁵⁴⁸ V., entre altres, Ignasi Agustí, «Els camins de la victòria», *LI*, 4-II-1935.

⁵⁴⁹ Balaguer 1994: II, 579. V. també ídem 1996c: 28-31.

⁵⁵⁰ Ídem 1994: II, 579 i 581. Les darreres valoracions no apareixen a ídem 1996c, però sí la primera.

aquesta actitud. El nom de Maria Teresa Vernet és un nom que, dintre la nostra literatura, gaudeix, de fa anys, d'una situació a primeríssima fila. Com a poetessa i com a novel·lista, ha aconseguit grans triomfs. Per tant, el seu triomf d'avui no és cap cosa inusitada. Tan sols n'és una confirmació».⁵⁵¹ Fins i tot admetent que la novel·lística vernetiana no confegia «una trajectòria gaire brillant» des del punt de vista estrictament artístic, no es pot passar per alt que la novel·la de 1934 no solament va competir amb *Camins de nit* i *Camins de França*, sinó amb vint-i-tres obres més. Quina altra hauria destacat una carrera a la qual es pogués aplicar inequívocament l'adjectiu? La de Vernet no era, certament, una narrativa de bandera. Però això, justament, la converteix en una perfecta representant de la seva època —almenys en un cert sentit—. La lectura del conjunt de les obres del període ratifica el que Ramon Esquerra havia d'escriure el 1936:

[...] Si passéssim tota la producció novel·lística catalana dels darrers deu anys per una crítica severa i desapassionada que no sentís, com sentim tots els crítics catalans, un íntim desig de tenir una novel·la pròpia que ens fa ésser més benèvols del que caldria, ¿quantes obres es salvarien de la desfeta? Segurament mitja dotzena escassa de novel·les, i encara alguna d'aquestes seria objecte de reserva quant a l'estil.

Però tot i la manca d'una novel·la catalana amb categoria i esperit europeu (fruit potser d'una manca de tradició), tots plegats no perdem les esperances de tenir-la.⁵⁵²

Aquestes esperances haurien estat immaterialitzables sense la normalitat relativa del sistema literari que el coixí de la “mediocritat” productiva de Vernet (i de molts altres autors) sustentava; i la seva, per bé que tampoc en solitari, amb els avantatges afegits de la correcció, d'una modernitat plenament significativa del context del moment i de la contribució a fixar i a consolidar un mercat, element imprescindible en les cultures modernes. La desqualificació de la seva obra, a banda de negar el criteri pressuposable al jurat (amb totes les circumstàncies del cas), oblitera la realitat històrica de les estimacions que se'n feren, sovint, precisament, des de la percepció que, sense ser res transcendental —per tornar a emprar els feliços termes roredians aplicats a Murià—, l'autora i el text tenien una vàlua inqüestionable en el panorama cultural català. Admetre la superior qualitat literària de la novel·la de Puig i Ferrer (o de la de

⁵⁵¹ Modest Sabaté, «Maria Teresa Vernet guanyadora del Premi Creixells 1934», *LL*, 30-III-1935 (article també publicat, sense signar i amb variacions considerables, a *LVC*, 31-III-1935).

⁵⁵² Ramon Esquerra, «Una gran novel·la catalana», *LVC*, 1-V-1936; *Vals* motivava la reflexió. Balaguer mateix ha analitzat la polèmica entorn del premi, posteriorment, des de la perspectiva del sentit d'algunes de les posicions (les del nucli intel·lectual de *La Veu de Catalunya*, per exemple) i en el context global dels problemes de fons (v. Balaguer 1996c: 26-33).

Juan Arbó) no justifica, ni va implicar llavors, el menyspreu de la trajectòria de l'escriptora i de *Les algues roges*.

La ressenya que en féu Josep Sol en el marc de la controvèrsia n'és una prova fefaent. L'autor va qualificar l'obra d'«admirablement escrita», «ben composta, ben portada» i amb una trama sòbria i interessant malgrat algunes falles de conjunt; de «bonica petita novel·la, que presenta, amb visió aprofundida de l'ànima femenina, dues noies modernes normals».⁵⁵³ La comparació amb la narració del director de la Biblioteca A Tot Vent (*Camins de nit* confessava no conèixer-la encara) el duia a afirmar que aquesta tenia un abast infinitament superior, mentre que el relat de l'escriptora era fruit «d'un autor de positiu talent, que a còpia d'esforçar-se a produir certs temes amb la seva ploma harmoniosa, ha aconseguit, a la fi, una obra ben resolta». Això, per a ell, feia «perfectament lícit, que un jurat, que a cop d'ull ja es veu que no li agraden els temperaments com el de Josep, el vagabund, ni el de l'autor, el seu company d'aventures, premiïn una obra que simbolitza totes les seves exigències: amenitat, perfecció d'estil, trama bellament artificiosa, moralitat final, etc.». L'únic que retreia als seus membres era que no haguessin eliminat *Camins de França* des del principi.

Altres veus amb autoritat i amb criteris simultàniament diversos, com Domènec Guansé, Carles Soldevila, Anna Maria Martínez Sagi o Octavi Saltor (els articles d'alguns dels quals ja han estat esmentats), també van defensar la novel·la. Saltor, per exemple, va assegurar la solvència del jurat, la regulació del procediment i el fet que la guanyadora del premi comptava «amb una tradició literària activíssima, responsable i indiscutida»;⁵⁵⁴ per tant, es podia qüestionar el veredict, però no atacar el tribunal o subestimar Vernet i els altres candidats més votats, perquè fer-ho no era més que el signe d'una vehiculació d'interessos i passions estrictament individuals.

Rafael Tasis va escriure, tres dies més tard que el col·laborador d'*El Dia*, i en la mateixa línia, que «sembla una mica excessiva la violència que ha assolit la polèmica, i tot plegat massa revelador de la misèria indiscutible del nostre món intel·lectual».⁵⁵⁵

---

⁵⁵³ J. Sol, «Entorn d'un veredict. Comentari desapassionat a l'adjudicació del "Premi Creixells" 1934», *LH*, 16-IV-1935; mentre no s'indiqui el contrari, hi pertanyen totes les citacions següents.

⁵⁵⁴ Octavi Saltor, «Els premis literaris», *ED*, 15-IV-1935.

⁵⁵⁵ R. T. M. [Rafael Tasis i Marca], «Polèmiques literàries», *MI*, n. 322 (18-IV-1935), 6.

Una quinzena abans, Just Cabot havia fet unes declaracions que, descomptant la sageta enverinada contra l'actitud de Juan Arbó, situaven la qüestió en el punt just:

No es pot pretendre, d'una banda, que l'obra premiada hagi d'ésser cada any, per força, una obra genial, i que ella mateixa i el jurat que li ha atorgat els seus vots estiguin per damunt de tota crítica. El que cal exigir és que aquesta sigui decorosa — tan dara com vulgueu, però feta amb intel·ligència i exempta de baixeses.

El jurat, al capdavant, no ha de premiar cap obra immortal —això és incumbència del judici a llarguíssim termini de la història. El jurat ha de premiar la que creu millor de les obres que ha examinat, o sigui que s'ha de moure en un pla de relativitat. Si l'obra que aquell any ha estat premiada resulta ésser a més a més la millor de tota una època, una obra d'aquelles que perduren a través dels temps i de totes les modes, millor per a ella i per al jurat que ha sabut descobrir-la.⁵⁵⁶

3.5. DEL MARÇ DE 1935 A L'ALZAMIENTO

La polèmica suscitada pel premi va tenir els previsibles efectes de vendes en la Diada del Llibre. Aquesta va comptar, a més, amb les dues novetats editorials que constituïen l'estrena novel·lística d'Elvira Augusta Lewi i d'Aurora Bertrana. *Un poeta i dues dones*, anunciada com a volum d'imminent aparició entre el febrer i el març i llegida fragmentàriament al LCB el 12 d'aquest darrer mes, ja havia estat objecte de comentari. El 2 d'abril, una nota de *La Humanitat* en feia propaganda sota el títol «Un novel·lista nou»:

Tenim davant els ulls el darrer volum publicat per Edicions Proa dins la seva col·lecció "A Tot Vent". És una sorprenent novel·la d'autor joveníssim, ahir encara inèdit, avui magnífica revelació d'un fort i original temperament de novel·lista. L'autor és una noia, Elvira A. Lewi. L'obra, *Un poeta i dues dones*.

Les lletres catalanes estan d'enhorabona amb l'aparició d'aquest novel·lista. Creiem que la nostra crítica s'adonarà del seu valor. A no trigar comentarem la important novel·la tal com ella es mereix. Entretant cridem l'atenció del lector gustós de novetat i originalitat com és el veritable amant de la literatura catalana.⁵⁵⁷

El sexe de Lewi tornava a ser un aspecte remarcat que, no obstant això, esdevenia subsidiari a un de més rellevant: la suma d'un altre nom a la novel·lística catalana. Els dos elements havien de centralitzar l'obertura de la ressenya de Francesc Trabal nou dies després. La seva consideració del llibre no només era precedida d'aquelles afirmacions sobre el model que les autores representaven per als escriptors i

⁵⁵⁶ Just Cabot, «Al marge del Crexells», *MI*, n. 320 (4-IV-1935), 2 i 8.

⁵⁵⁷ O. [L'Observador], «Un novel·lista nou», *LH*, 2-IV-1935.

sobre el fet que podien, elles soles, aguantar l'atenció literària del país,⁵⁵⁸ sinó també d'unes reflexions que atorgaven un clar protagonisme a les dones dins del panorama de les lletres catalanes:

Dies endarrera la col·lecció "A tot vent" ens oferia el goig de poder parlar d'una escriptora gairebé inèdita, Mercè Rodoreda, incorporada als primers rengles dels nostres escriptors, i que ara en ocasió del màxim premi literari nostre ha estat distingida en les votacions eliminatòries. L'actualitat del dit premi ha posat de relleu una altra escriptora ja prou estimada pel públic, Maria Teresa Vernet, que s'ha emportat la glòria màxima amb el Creixells 1934. I és encara la *Proa* qui ens ofereix un altre nom femení, Elvira A. Lewi, coneguda pels seus contes publicats en diverses revistes catalanes i que ens dona ara la seva primera novel·la [...].⁵⁵⁹

Al costat de l'amistat personal que, a través del contacte en l'editorial badalonina, pogué existir entre Trabal, d'una banda, i Lewi, Vernet o Rodoreda, de l'altra, i al marge dels valors diversos de les seves novel·les, alguns dels perquè de l'actitud del sabadellenc respecte de la producció novel·lística femenina vénen suggerits pel contrast d'aquest article amb alguns dels comentaris publicats per ell mateix, al llarg de l'any, sobre la situació de la literatura catalana. Tan sols un mes i escaig després d'haver parlat d'*Un poeta i dues dones*, per exemple, feia una apreciació molt negativa de la realitat general —fins al punt d'arribar a assegurar el seu superior estat deu o vint anys abans—, es preguntava on era la generació dels joves (entre els quals destacava Juan Arbó) i manifestava una convicció profunda, com a únic motor possible de creació de literats, en la necessitat de «trobar la manera que a Catalunya es venguin llibres».⁵⁶⁰ En el balanç literari pròpiament dit que féu al desembre, per esmentar-ne un altre cas, es reafirmava en aquesta visió: «Mirant aquest any des d'on som ara, el panorama és desolador, és gairebé desesperant. [...] On són els nostres novel·listes? On és la literatura catalana que tant ens enorgullia i de la qual tant esperàvem?».⁵⁶¹ La quantitat de novel·les editades (una dotzena escassa, en mots seus) i la seva baixa qualitat («ni aquest triomf podem apuntar-nos») no li permetien un canvi de posició. A parer del

---

⁵⁵⁸ V. II.1.

⁵⁵⁹ F. T. [Francesc Trabal], «Elvira A. Lewi», *DS*, 11-IV-1935. L'expressió «Dies endarrera», referida al seu article de quatre mesos abans, resulta una mica estranya vista la dilatació temporal entre els dos articles, però no em consta que Trabal publicqués, entremig, cap altre comentari sobre les escriptores.

⁵⁶⁰ Francesc Trabal, «L'actualitat literària a Catalunya», *DS*, 16-V-1935.

⁵⁶¹ F. Trabal, «Balanç 1935», *DS*, 25-XII-1935 (la citació següent també hi pertany). Les dades no menteixen: el 1935 es van publicar únicament onze novel·les catalanes (v. Martí de Riquer, «Activitats d'un Club. El Premi dels Novel·listes», *MI*, n. 371 [372] (26-III-1936), 6; consta, per error, el mateix número que en l'exemplar anterior).

sabadellenc, la manca de producció i de consum configuraven un problema que no es podia atribuir només a la crisi política.

Així, doncs, resulta lògic que Trabal hagués valorat positivament les novel·listes noves (Lewi) i les que havien anat produint amb una certa regularitat (Vernet i Rodoreda). Les narradores agombolaven unes possibilitats que l'escriptor per força havia de tenir presents, com indica el fet que es referís a Vernet com a «ja prou estimada pel públic». L'evident voluntat de contribuir a difondre els títols que les narradores donaven i el desig d'estendre'n la lectura es compaginaven amb l'estímul directe i indirecte al conreu del gènere —practicat per ell mateix, amb constància, des de la segona meitat dels anys vint— mitjançant el repte llançat als homes i l'òptima atenció dedicada a les dones. L'autor, d'aquesta manera, duia a terme una maniobra específica que responia a uns objectius culturals amb moltes altres concrecions, els quals transcendien l'interès estricte, i relatiu, en la literatura femenina com a tal, en la literatura d'autora. L'estimació que havia fet d'*Un dia de la vida d'un home*⁵⁶² i el fet que no ressenyés *Les algues roges* —no gens representativa de la mena de novel·la que li interessava— en constitueixen una prova clara. Respecte de Lewi, tal vegada Rodoreda (a qui ja coneixia de Proa i amb qui treballaria costat per costat al Club dels Novel·listes del gener de 1936 en endavant) va influir en el comentari del sabadellenc, de la mateixa manera que havia impulsat la dedicació crítica de Jordana a les noves narradores.

Podia haver contribuït a tot plegat, també, la idiosincràsia particular del producte. Així ho suggereix la circumstància que la resta de recensions d'*Un poeta i dues dones* (fins i tot la de Maria del Carme Nicolau a *La Dona Catalana*) incidissin més en el descobriment d'un nou talent novel·lístic i en la naturalesa del llibre que no pas en el fet que fos escrit per una dona. L'únic que en féu esment, tanmateix de passada, va ser Lluís Capdevila, i precisament per explicitar la seva desconfiança envers el sexe "literari" femení.⁵⁶³

---

⁵⁶² V. III.3.2.4.

⁵⁶³ «Hem de confessar que no ens inspiren massa confiança les dones que escriuen», declarava (C. [Lluís Capdevila], «*Un poeta i dues dones*», *LH*, 17-I-1936). Per al comentari d'aquestes ressenyes de la novel·la i de les altres (concretament, Domènec Guansé, «*Un poeta i dues dones* d'Elvira A. Lewi (Biblioteca A Tot Vent)», *LP*, 19-V-1935, i Maria del Carme Nicolau, «Una novel·la d'Elvira A. Lewi», *LDC*, n. 504 (31-V-1935) [11]), des de la perspectiva estricta de la producció de l'autora, v. II.2.4.1.

Un fenomen paral·lel de descontextualització genèrica, significativament, va afectar la recepció de *L'illa perduda*. Anunciada a la premsa des de principis d'abril com a novetat de la Diada i novament llegida fragmentàriament al Casal Icària el dia 17 per Aurora Bertrana (que ja n'havia fet una lectura parcial al LCB el maig de 1934), fou entre el maig i l'agost que es va parlar d'aquest «llibre d'aventures i costums de les terres polinèsiques» avalat «amb la signatura de dos autors prou coneguts entre nosaltres».⁵⁶⁴ El subgènere en què s'inscrivía i la consegüent aportació a les lletres catalanes, el fet que fos escrit en col·laboració, l'interès de la narració amb vista al públic i els seus mèrits literaris o falles tècniques van centralitzar uns comentaris que no van emfasitzar el tema de l'agència femenina, com si s'haguessin esgotat les possibilitats que havia permès albirar entre 1932 i 1934. Hi va haver una sola excepció: Josep M. Francès s'hi va referir per afirmar que l'autora de *Paradisos oceànics* havia «contribuït a redimir la dona del penjament de cursi i sentimental que adjudiquen alguns escriptors de solvència a gran part de la producció escrita femenina».⁵⁶⁵ Es repetia, doncs, una antiga valoració aplicada a Bertrana. Fins al juliol de 1936, de fet, no es va dir res de nou a propòsit de l'escriptora. Les ressenyes d'*El Marroc sensual i fanàtic* van insistir en els aspectes habituals (amb les modificacions comprensibles pel canvi de tema): el caràcter modèlic de l'obra com a llibre de viatges i la dignitat literària resultant; l'especialització de l'autora en el gènere; la confirmació de les seves dots de narradora, prou clara en la fluïdesa i en la frescor de la prosa; les qualitats lúdiques i estètiques del text o la sensualitat i la manca de prejudicis que l'impregnaven; la vivesa i l'impressionisme de les descripcions, la penetració en l'exòtica ànima magribina, l'interès de la qüestió amb relació a la representació de l'enfrontament de dues civilitzacions, etc.⁵⁶⁶

---

⁵⁶⁴ Fragment de la nota anunci de l'obra, apareguda a *La Publicitat* el 16 de maig.

⁵⁶⁵ F. [Josep M. Francès], «La literatura exòtica. Comentaris a un llibre originalíssim», *LH*, 15-V-1935. La resta de ressenyes localitzades són, per ordre cronològic, «Correu de les Lletres. El vell Juli Verne, sempre jove», *LVC*, 5-V-1935; Magi Valls, «*L'illa perduda*. Novel·la de Prudenci i Aurora Bertrana», *EM*, 25-V-1935; Rafael Tasis i Marca, «Prudenci i Aurora Bertrana, *L'illa perduda* (Catalònia)», *MI*, n. 331 (20-VI-1935), 6, i Domènec Guansé, «*L'illa perduda* de Prudenci i Aurora Bertrana (Llibreria Catalònia)», *LP*, 29-VIII-1935.

⁵⁶⁶ V. «Les Lletres. Miscel·lània. *El Marroc sensual i fanàtic*», *LH*, 19-IV-1936; S. Savall i Creus, «*El Marroc sensual i fanàtic*», *LH*, 7-V-1936, i J. Palau-Fabre, «Alguns llibres recents», *LP*, 30-V-1936. Ja iniciat el conflicte bèl·lic, es va fer l'única observació, potser, remarcable: que Aurora Bertrana estava «consolidant una branca de la nostra literatura per cert ben necessitada de conreadors» (Ramon Xuriguera, «*El Marroc sensual i fanàtic*», *MI*, n. 396 [398] (26-XI-1936), 5; en l'exemplar consta, per error, un número anterior).

Retornant a l'any de l'edició de la novel·la bertraniana, i com la recepció d'aquesta ja il·lustrava, Sant Jordi va tornar a ser un dels moments clau, al costat de Nadal, de l'atenció a les obres de les autores. A banda de les recomanacions de *Les algues roges*, d'*Un poeta i dues dones* o de *L'illa perduda*, la celebració de la Diada també va suposar una entrevista a Llucietà Canyà amb motiu de la segona edició de *L'etern femení* i l'anunci de llibres anteriorment editats, com els dos d'Anna Murià.⁵⁶⁷ Amb vista a la campanya de Reis, *Elisenda* —posada a la venda a finals de novembre— va gaudir d'un protagonisme molt relatiu tenint en compte la plataforma que la presentava i el fet de tractar-se de la nova entrega de l'escriptora guardonada amb el Crexells. El ressò reduït probablement es va deure (com a mínim en part) a la conjuntura política, perquè la imminència de les eleccions generals, que havien de donar la victòria al Front Popular el febrer de 1936, va monopolitzar, un cop més, les prioritats del moment.

En una entrevista que li van fer l'abril de 1935 en qualitat de guanyadora del premi de novel·la, Maria Teresa Vernet ja havia anunciat l'edició del que seria el seu últim volum abans de l'alçament feixista.⁵⁶⁸ En ser publicat als Quaderns Literaris, el text va marcar un canvi editorial que val la pena considerar amb referència als objectius i a la significació de la col·lecció i a la presència que hi havien tingut les escriptores catalanes.

Com s'ha dit en un altre moment, la iniciativa havia nascut en el marc del desplegament cultural posterior a les eleccions del novembre de 1933. Enllaçant manifestament amb la tradició representada per la Biblioteca Popular de L'Avenç, pretenia dur a terme una tasca de popularització de la bona literatura, catalana i estrangera —fer-la assequible als compradors de quiosc sense perjudici de la correcció ni de la dignitat dels productes—, i assolir, així, una obra cultural específica en un context molt concret. Josep Janés i Olivé, per respondre a la pregunta sobre la intenció bàsica de la col·lecció, la va explicar en una conversa pública motivada per la modificació del format després de mig any de feina:

---

⁵⁶⁷ V. respectivament F.-V.-M., «La Festa del Llibre. Parlant amb Llucietà Canyà», *LH*, 21-IV-1935, i l'anunci aparegut a *La Rambla* el 22 d'abril de 1935. L'obra de Canyà va ser objecte tant de notes propagandístiques com de reproduccions parcials a *La Veu* el 24 d'octubre, l'1 de novembre i el 5 de març següents.

⁵⁶⁸ V. Ventura Plana, «Els nostres tres premis de literatura. Conversa amb els guanyadors d'enguany: J. M. López-Picó, Premi Folguera, J. Millàs-Raurell, Premi Iglésias, Maria Teresa Vernet, Premi Creixells. Biografia i bibliografia», *LR*, n. 295 (8-IV-1935), 4.

- Gairebé l'única [intenció] que es pot tenir a Catalunya en emprendre una publicació d'aquest estil. Vós no ignoreu el deplorable estat que travessa l'editorialisme català; gairebé ningú no llegeix llibres catalans. Després de la Dictadura, la crisi del llibre, que és general arreu del món, a Catalunya ha revestit característiques tràgiques. Quan d'un llibre se'n venen un miler d'exemplars, tothom resta meravellat de l'èxit. Això ha fet que la majoria dels editors —fora excepcions molt lloables— es preocupessin més de llançar edicions luxoses a preus elevats, amb exemplars gairebé col·locats prèviament, que de temptar el gran públic amb edicions econòmiques que poguessin sostenir-se a base de tiratges alts. En les circumstàncies actuals la temptativa tenia tot el caràcter d'una aventura de gran risc: i jo no comptava amb mitjans per a emprendre-la. Però convençut que reeixiria, vaig posar-me a cercar l'ajut material que era necessari i [...] el vaig trobar tot seguit. [...]

- .....?

- No ens podem pas queixar. Ja de bon principi hem comptat amb una massa de lectors addictes que cada dia va augmentant. És ben cert, però, que el nombre no és tan elevat com caldria, però cal esperar que a mesura que tothom es vagi donant compte del caràcter i de la qualitat dels "Quaderns" aquesta xifra serà augmentada. La nostra obra no té pas finalitats lucratives; és, estrictament, una obra de cultura [...]: podeu estar ben segur que hem emprès una tasca de reconquesta cultural que, si podem continuar-la durant molts anys —i així ho esperem— produirà grans fruits.⁵⁶⁹

L'oferta d'uns volums barats però de qualitat fou molt elogiada pels sectors culturals, precisament a causa de la funcionalitat educativa i de l'efectivitat comercial amb relació al mercat. La col·lecció s'afegia, d'aquesta manera, al treball emprès per la Biblioteca A Tot Vent o per la Biblioteca Univers; tanmateix, se situava un pas més enllà amb la periodicitat setmanal i amb un preu molt més ajustat al poder adquisitiu de les classes humils (60 cèntims inicialment, 75 a partir del número 23). En el darrer sentit, es trencava una de les barreres percebudes com a fonamentals respecte de l'accés del gran públic al consum literari. El baix cost va constituir, indubtablement, una de les claus de l'èxit del projecte amb referència a l'ampliació del gruix de lectors; sempre, és clar, amb la relativitat fruit de les particularitats de la cultura catalana. L'abril de 1935, amb un any d'experiència a l'esquena, Janés en feia una nova consideració en una altra entrevista:

- Esteu content de la difusió que tenen els "Quaderns"?

- Veureu: content i no content. Si comparem la venda dels nostres "Quaderns" amb la venda normal del llibre català, hem d'estar contents per força; però heu de tenir present que els nostres "Quaderns" només costen 75 cèntims i que l'esforç que pressuposa donar per aquest preu els llibres que normalment es venen a 4 i 5 pessetes, mereix una acollida molt més gran. El pitjor que podria passar-nos, seria que aquest esforç nostre no trobés l'acolliment que mereix. Creiem, però, que ja hem reeixit, perquè hem aconseguit inundar els quioscos d'una literatura que fins ara semblava privativa de les llibreries; i aquesta entrada en el camp popular ens ha permès conquerir un nucli addicte de lectors prou encoratjador per a no deixar-nos defallir en la tasca empresa; altrament, aquesta obra de popularització de la bona

⁵⁶⁹ C. V., «Una gran obra de divulgació i de cultura. El poeta Josep Janés i Olivé ens parla del present i del futur dels "Quaderns Literaris" que ell dirigeix», *LH*, 16-IX-1934.

literatura que fins ara només havia tingut expressió en col·leccions de llengua castellana, ens ha permès de reconquistar per a la nostra llengua i per a la nostra cultura lectors que cercaven llur nodriment espiritual en aquelles publicacions, les úniques assequibles a les seves disponibilitats. I, a més, hem contribuït a divulgar i a popularitzar obres i autors universals, no sempre prou en contacte amb les grans masses de lectors.⁵⁷⁰

En el mateix interview, Janés i Olivé explicitava també la política editorial respecte dels autors del país: «Tots els escriptors catalans que compten han col·laborat o col·laboraran ben aviat, amb obres originals o amb traduccions, a la nostra col·lecció. No tenim absolutament cap esperit de capelleta. L'únic límit que posem és el de la vàlua artística de les obres a publicar».⁵⁷¹ A banda d'aquest plantejament essencial, que justificaria per si mateix la inclusió de les obres de les narradores dels anys trenta, és interessant, des de la perspectiva de l'interès central en el públic, que als Quaderns Literaris s'editessin totes les seves obres en prosa a partir d'aquell moment, començant per *Elisenda* al novembre i amb l'única excepció d'Aurora Bertrana —de la qual, no obstant això, havien anunciat *18.000 quilòmetres de món* l'estiu anterior.⁵⁷²

Vernet, sens dubte una escriptora que comptava (si no la que comptava més després d'obtenir el guardó de novel·la), hi havia de donar, significativament, «la primera cosa que publicarà d'ençà del Premi».⁵⁷³ Era, alhora, el primer llibre d'una autora catalana dins de la col·lecció. Darrere d'ella en vindrien d'altres —Elvira Augusta Lewi, Rosa Maria Arquimbau, Mercè Rodoreda i Carme Montoriol, respectivament amb *Els habitants del pis 200*, *Home i dona*, *Crim* i *Diumenge de juliol*—, però fins aleshores ni una sola signatura femenina del país no hi havia vist

---

⁵⁷⁰ V., «El primer cap d'any dels "Quaderns Literaris". Janés i Olivé ens parla d'aquesta interessantíssima obra de divulgació literària», *LH*, 30-IV-1935.

⁵⁷¹ *Ibid.*

⁵⁷² El títol apareix, per exemple, en la llista de les trenta-tres obres en preparació que constava en el n. 70 (*La dona dels meus somnis*, de Massimo Bontempelli, traduït per Daniel M. Brusés), on *Elisenda* ocupava el novè lloc, i el llibre de Bertrana, el darrer (la mateixa situació que tenia al final del volum vernetià, després de vint-i-sis títols més). *18.000 quilòmetres de món* encara s'anunciava en el n. 116, aparegut a mitjan 1936 i, per tant, no podia tractar-se d'*El Marroc sensual i fanàtic*, publicat per Edicions Mediterrània amb motiu de la Diada del Llibre d'aquell any. No em consta que l'obra arribés a sortir i, de fet, la següent entrega bertraniana, la novel·la *Edelweiss*, va aparèixer a la col·lecció La Novel·la Femenina, de la mateixa editorial (amb què l'autora es va vincular, doncs, estretament: recordem que era la codirectora de la sèrie). Pel que fa a la resta d'autores, la pauta es va mantenir fins al 1937 (és a dir, que els Quaderns Literaris en van acollir totes les obres durant els primers temps de la guerra). El 1938, la Institució de les Lletres Catalanes va assumir l'edició d'*Aloma* per la seva qualitat de Premi Joan Crexells; *La peixera* fou publicada a Edicions Populars Literàries, sota la responsabilitat del Grup Sindical d'Escriptors Catalans (G. S. E. C.).

⁵⁷³ J. P.-F. [Josep Palau i Fabre], «Els editors parlen... Josep Janés i Olivé, ens assabenta de la tasca a realitzar pels "Quaderns Literaris"», *LH*, 21-XI-1935.

editat cap text.⁵⁷⁴ Una vegada més, Maria Teresa Vernet s'endua la primacia de la narrativa catalana produïda per dones: igual que havia obert el foc de les novel·les d'escriptores autòctones a Proa el 1928 i que havia estat la primera dona guanyadora del Crexells, li corresponia el primer lloc a la sèrie dirigida per Janés i Olivé. No era estrany, prescindint dels atzars relatius a la disponibilitat més o menys immediata de material escrit, que això fos així. A les garanties de qualitat, regularitat i popularitat amb què comptava el seu nom, s'afegien les possibilitats comercials de la literatura femenina i també, en aquest cas, la curiositat potencial del públic pel nou producte de la protagonista d'una polèmica recent. El fet que la Biblioteca A Tot Vent, ja consolidada després de set anys, cedís les seves "estrelles" femenines a la jove col·lecció —igual que hi transferia autors masculins— connota una complementarietat i una col·laboració que només podien respondre a uns fins culturals clars, comuns i perfectament inscrits en la dinàmica específica iniciada a finals de 1933, encara que els fets d'Octubre l'haguessin afectada indefectiblement.

El mateix marc explica la difusió periodística i l'atenció crítica que van tenir els Quaderns Literaris al llarg de la seva història. *Elisenda* n'és un bon exemple, perquè va comptar amb una recepció immediata. El 27 de novembre, poc després de sortir al carrer, el llibre era comentat per Josep Palau i Fabre a *La Humanitat*. Al mes següent, el ressenyaven Rafael Tasis des de *Mirador* i Domènec Guansé des de *La Publicitat*. Ara bé, això va ser tot. Els motius d'aquest abast limitat, després de l'acollida inicial de la premsa, cal buscar-los en dos factors d'una índole ben diferent. D'un costat, ja s'ha suggerit, el context històric: faltava ben poc per als comicis generals, i, a causa de les circumstàncies, la política gaudia d'un interès més prioritari que mai. De l'altre, les característiques específiques del producte vernetià: l'obra no implicava cap novetat en la trajectòria creativa de l'escriptora, a la qual es limitava a donar una continuïtat més aviat decebedora després de la significació de *Les algues roges*. Aquest segon aspecte queda perfectament clar en una valoració crítica que, tot i procedir de veus diverses, va coincidir a assenyalar, de manera implícita o explícita, la discreció d'*Elisenda*, de la qual no es van fer, en conseqüència, anàlisis massa detallades.

---

⁵⁷⁴ D'autores, en realitat, només hi havia aparegut *El diner*, d'Ada Negri, en traducció d'Alfons Maseras (amb el n. 64). Durant l'enfrontament armat, un cop reconduïda i transformada la col·lecció en la Biblioteca de la Rosa dels Vents, Vernet va tornar a convertir-se en la primera escriptora catalana a donar-hi un text: *Estampes de París* (que hi va sortir amb el n. 24).

Els comentaris es van limitar, en essència, a apreciacions molt generals que denotaven un cert desapassionament. En els casos de Tasis i Guansé, que havien anat seguint pas per pas la trajectòria de Vernet, aquesta era una actitud comprensible. L'autora feia una reculada temàtica i genèrica que col·locava *Elisenda* en una posició si més no estranya en relació amb la seva producció anterior. El problema afegit de la sempiterna expectació per les fites que podia assolir una escriptora jove i capacitada no hi devia ajudar gens. Es tractava, és cert, d'un llibre perfectament coherent dins del sistema creatiu, conceptual i ideològic del microcosmos narratiu vernetià; no obstant això, en un sentit que no era el que els redactors de *Mirador* i de *La Publicitat* haurien, probablement, volgut. El fet que, per bé que amb matisos diferencials, hi coincidís la visió del jove col·laborador de *La Humanitat*, el qual parlava per primera vegada de l'autora —a qui a més es trobava vinculat mitjançant la revista *Rosa dels Vents*, dirigida per Janés i Olivé—, confirma unes limitacions que no podien passar-se per alt en benefici de les esperances de futur; no, almenys, després de la fita de *Les algues roges*.

Palau i Fabre va destacar l'encertat dibuix de la protagonista, el contrast de temperaments entre aquesta i Ignasi —fruit d'«una gran sagacitat d'observació»— i la dignitat —«de llenguatge, dignitat d'expressió»— del text, alhora que indicava que aquest darrer component semblava ser el propòsit exclusiu de Maria Teresa Vernet: «Sembla que hagi volgut tractar amb dignitat moltes d'aquelles coses que tan han estat usades en la literatura pedant. Simplement això».⁵⁷⁵ Per al columnista del diari de Companys, l'obra presentava una «ambició no molt alta», ja que la senzillesa de les anècdotes i la seva manca de derivacions es limitaven a mostrar que, «quan aquestes coses han aconseguit una boga tan gran en la literatura dolenta, alguna cosa de molt humana i veritable ha d'haver-hi en el seu fons». Segons ell, solament el fet d'«aconseguir reeixir en un terreny que tants paranyes comporta, valdria un elogi».

L'ús del verb en condicional, però, introduïa la consideració dels problemes d'*Elisenda*, ja que tot seguit Palau denunciava «petites relliscades» com la falta de vigor en el tractament puntual d'alguns moments de la trama, «escrita de cap a cap amb una sensibilitat molt femenina» encara que el caràcter principal fos «poc femení». La causa d'aquestes falles es localitzava, dins de l'argumentació, en el mateix terreny llenegadís en què l'autora s'endinsava, i que no era un altre, tot i que en cap moment no

---

⁵⁷⁵ J. Palau-Fabre, «*Elisenda*», *LH*, 27-XI-1935; mentre no s'indiqui el contrari, en procedeixen totes les citacions següents.

s'explicités, que la temàtica sentimental. La qualificació de «pedant», en aquest sentit, podria resultar enganyosa de la mena de literatura a què es referia el crític: cal entendre l'adjectiu en el context de significació que aporta l'esment de la «literatura dolenta», és a dir, de la novel·la rosa. De quin altre gènere es podria tractar? Justament, el llibre de Vernet girava al voltant d'uns temes —l'amor i la maternitat— que, sense ser patrimoni exclusiu d'aquesta modalitat, es materialitzaven narrativament, pel que fa a la ideologia de fons, d'una manera força paral·lela.

La distància entre la producció vernetiana i la literatura sentimental, en *Elisenda*, radicava en la forma externa, no pas en el fons. L'estil, el llenguatge, la presència de motius i d'elements de la tradició literària, els referents culturals i la seva funció simbòlica en els relats marcaven la diferència. La combinació d'aquests ingredients, però, no presidia una construcció òptima a causa de l'excés tècnic i de la ideologia subjacent. Això és precisament el que van assenyalar Rafael Tasis i Domènec Guansé, cadascun a la seva manera, en retreure a l'escriptora el predomini de l'artificiositat en detriment de la humanitat.

Tasis, com havia fet Palau, apreciava amb preferència la qualitat d'expressió en unes narracions on «Maria Teresa Vernet ha fet veritables prodigis d'estil i ha escrit pàgines d'una prosa admirable».⁵⁷⁶ Guansé en començava la ressenya amb un elogi equivalent:

La prosa nítida, musical i matisada de Maria Teresa Vernet s'afina com mai en aquest quadern format per tres contes enllaçats pel nom de la protagonista. Sobretot en evocar els personatges i els ambients troba expressions molt suggestives. En aquest aspecte, el tercer dels contes —on és evocada la plana del Camp de Tarragona, vista des d'un cim— és d'un efecte màgic. La natura hi és domtada, acaronada una mica a la manera antirural, esteticista, de *La muntanya d'Ametistes*, de l'inoblidable Guerau de Liost; però amb un llenguatge que no té res de torturat, de difícil, que és fluent i natural tot i el seu dring poètic.⁵⁷⁷

La valoració de l'estil vernetià anava acompanyada, en els dos casos, d'una consideració significativa en relació amb un defecte directament relacionat amb aquesta virtut: la preponderància de l'efecte estètic sobre la profunditat en el tractament dels temes i del contingut. Tasis, així, advertia el perill a evitar que representava «una mena d'artificiositat en els seus personatges, un decorativisme excessiu en llurs gestos i en llurs sentiments, que és en perjudici de llur valor d'humanitat, i que si bé permet a

---

⁵⁷⁶ R. T. M. [Rafael Tasis i Marca], «*Elisenda*», *MI*, n. 355 [356] (5-XII-1935), 6; consta, per error, el número de l'exemplar anterior.

l'artista d'escriure paràgrafs d'una sensibilitat i una poesia ben agradables, no dóna lloc que la novel·lista interessi amb la força vivent de la seva invenció». ⁵⁷⁸ Per això el crític destacava el personatge de Biela (el més modern, el més "urbà") per damunt dels dos protagonistes. En clar contrast amb el cerebralisme i amb la fredor d'Elisenda, d'una banda, i amb l'«encegament inoperant» d'Ignasi, de l'altra, la frivolitat i la sensualitat del caràcter secundari permetien «d'endevinar en ella molta més qualitat i intensitat que en els personatges principals de la narració». ⁵⁷⁹

Encara que li semblés parcialment neutralitzat mitjançant el desenllaç de les històries (el qual definia com un «càstig merescut»), això era exactament el que Guansé anomenava l'«ambiciosa deshumanització» dels caràcters. ⁵⁸⁰ Segons el tarragoní, aquesta deshumanització representava una pèrdua per a l'autora que a *Les algues roges* havia estat capaç de plantejar un tema viu i apassionant. De manera significativa (sobretot tenint en compte el que s'ha dit a propòsit dels models de *La peixera* i del que podien implicar), el retret de «deshumanització» va afectar també, en un sentit similar i en un de diferent respectivament, les dues entregues narratives femenines que van veure la llum abans de l'alçament feixista, aparegudes igualment als Quaderns Literaris: *Els habitants del pis 200* i *Home i dona*.

Ramon Esquerra va parlar de l'obra de Lewi juntament amb *Desordre*, de Ramon Xuriguera, en un article on tornava a desplegar, com quinze dies abans (en aquell text escrit a propòsit del context literari en què havia aparegut *Vals*), una visió molt crítica de la literatura catalana, i en especial del gènere novel·lístic:

Per llegir alguns dels llibres que es publiquen en català hom sent d'una manera clara la sensació d'enfrontar-se amb gent que està perdent el temps. La bona fe, l'entusiasme, la confiança en un mateix no ho són tot, no constitueixen les garanties d'una qualitat literària. Davant dels llibres en els quals l'autor sembla voler cobrir amb el seu entusiasme la manca de valors autèntics, el problema de la sinceritat es planteja agudíssimament. Es fa ben difícil d'aconsellar a llurs autors que es dediquin a la política o als negocis, ocupacions en les quals potser reeixirien, o almenys que s'editessin els llibres per al seu ús particular. La seva vanitat d'autor quedaria satisfeta i nosaltres ens estalviaríem d'haver de donar-los un disgust.

La causa de la manca de qualitat de molts dels nostres llibres cal cercar-la més que en altra cosa en una excessiva precipitació per part dels aspirants a autors. Fer versos, escriure contes, construir novel·les són coses relativament fàcils. Amb barra i

---

⁵⁷⁷ Domènec Guansé, «*Elisenda* de M.T. Vernet», *LP*, 22-XII-1935.

⁵⁷⁸ R. T. M. [Rafael Tasis i Marca], art. cit.; observeu l'ús del verb *interessar*, que remet novament a la qüestió del públic.

⁵⁷⁹ *Ibíd.*

⁵⁸⁰ Domènec Guansé, art. cit.

un cert convenciment d'ésser un geni potencial n'hi ha prou. Però fer bé tot allò requereix no sols l'entusiasme i altres ingredients, sinó un domini de la tècnica especial, fruit d'un estudi minuciós i pacient dels mestres en cada gènere, i un afinament continuat de la prosa o del vers que serveixen de mitjà expressiu.

A casa nostra la poesia és infinitament superior a la novel·la, segurament perquè els nostres lírics s'han preocupat dels problemes d'ofici i de polir el llenguatge. Certament hi ha excepcions, però, en general, els nostres novel·listes han tirat molt al dret. Han cregut que, com no teníem una novel·la escaient, tothom tenia dret a escriure novel·les, sense preocupar-se gota de fer l'aprenentatge que hauria servit, si més no, per a eliminar molta gent que no servien per a novel·listes. Els resultats d'aquelles temptatives gratuïtes tots els coneixem. Molts dels novel·listes de casa nostra són quelcom semblant als pintors de diumenge. Fan els seus llibres a estones perdudes sense preocupar-se massa de l'estil ni del muntatge. Els imprimeixen i endavant.⁵⁸¹

Sobre aquest teló de fons, Esquerra valorava negativament els dos llibres com les dues cares d'una mateixa moneda. Si pel que fa a *Desordre*, i a desgrat d'apreciar les dots narratives de Xuriguera, criticava el desaprofitament d'un gran tema narratiu per la pèrdua de força i la deshumanització en què el tractament derivava (a parer seu, per la voluntat de psicologisme minuciós, l'estil, la diversificació de la trama i la falta de vida dels personatges), sobre *Els habitants del pis 200* escrivia que «la humanitat és absent totalment. Ens movem en una atmosfera literària —en el sentit pejoratiu del mot— voltats d'uns personatges absurds, falsos de cap a peus». Les conclusions del crític eren l'antítesi de la benevolència:

Cada un dels contes pretén tenir una filosofia, exposar unes idees pròpies de l'autora. Hi ha un desig de donar un cert to poètic a cada un d'ells. Resultat: una gran afectació en el fons i en la forma que fa que sols es salvi algun dels contes del recull, on el tema permet un deslligament total dels valors humans, eliminats totalment en els contes del recull. La feixuguesa del fons repercuteix en la forma. La prosa és dura, trencada, mancada de naturalitat.

Els arguments de l'altre ressenyador del volum, Jaume Terrades, s'inscrivien en un altre ordre de concepcions i consideracions, però reclamaven també més humanitat en la construcció dels caràcters. Terrades trobava a faltar més valentia en la penetració psicològica dels relats; animava l'escriptora a avançar en la via que li veia obrir, des de la comprensió de les seves prevencions a deixar-s'hi anar, i expressava un desig significatiu de la mena de productes narratius que defensava:

En la seva lluita contra les coses vulgars, l'empremta rebel del seu llenguatge, moltes vegades cisellat amb marbre, s'aparta de les seves pròpies creacions perquè se sent atreta pels personatges creats per ella. Personatges que si bé es mouen dintre un món simbòlic, per aquesta sola condició, no són vulgars; tenen un moviment que

---

⁵⁸¹ Ramon Esquerra, «Narradors», *LVC*, 22-V-1936; la següent citació hi pertany igualment.

els fa possible modelar-los, i és que són humans, però pareu compte, amiga Lewi-Cal posseir-los amb sang i carn i la ruta empresa no ha d'espantar-vos.

[...] Hi ha un camí, un sol camí: la revolta de la nostra sensibilitat davant del que sigui i del que calgui. Voldriem que Lewi fos en el camp femení el que Arbó ha estat a l'altra banda: hi ha una moral i unes normes i contra d'elles el nostre impuls d'homes joves. No hi ha antítesi que ens faci por, ans el contrari, les acceptem perquè elles són la doble experiència de la nostra sensibilitat. Aquest és el camí que ha emprès Elvira A. Lewi, però només a bocins. I cal que sigui total. Aquest és el camí que no cal tòrcer perquè de fer-ho podria esdevenir l'escriptora d'un sector gris i maniàtic que en totes les èpoques ha fet més mal que la filoxera.⁵⁸²

L'excés de "literatura", per contra, no fou la clau de les reprovacions relatives al mateix problema amb relació al llibre d'Arquimbau. Assenyalat per Domènec Guansé en termes d'una superficialitat conscient, ben moderna, el greuge es concretava en no haver portat l'opció fins a les seves darreres conseqüències; és a dir, en la crítica d'una materialització literària que es quedava a mig camí entre el psicologisme i la caricatura, dues possibilitats creatives prou lícites i contemporànies entre les quals l'escriptora, com ja li havia passat el 1934, tampoc ara no s'acabava de decidir, cosa que limitava l'òptima resolució de l'obra.⁵⁸³

El títol, malgrat tot, es presentava des de la col·lecció de Janés i Olivé amb una singularitat única. Per bé que en un moviment clarament deutor de la retòrica habitual, el text introductor a la figura de l'autora que obre el volum apuntava vers aquell mèrit general de la seva narrativa que Jordana havia indicat amb relació a *Història d'una noia i vint braçalets*. Després d'esmentar la visió crítica que la mateixa Arquimbau tenia sobre l'estil literari que la caracteritzava, es pot llegir aquesta valoració:

Davant d'una confessió tan espontània, tan poc amable envers ella mateixa, ens cal assenyalar que, a desgrat d'aquests defectes que ella consigna i que no són, de bon tros, tan acusats com suposa, la seva obra té un altíssim interès, sobre tot documental, que la fa una novel·lista molt apreciable, sobre tot en el gènere de novel·la que ella cultiva i que a Catalunya ningú no ha sabut ni ha pogut tractar,

---

⁵⁸² Jaume Terrades, «Contistes catalans. Elvira A. Lewi», *LH*, 19-VII-1936.

⁵⁸³ Els mots exactes de Guansé eren aquests: «A mi em sembla que, a desgrat de tota aquesta parada de cinisme, hi ha, en la majoria d'aquestes noietes que Maria Rosa Arquimbau es complau a evocar, més tendresa, més sensibilitat, del que elles mateixes s'imaginien. Per això ens hauria agradat que en alguns moments l'autor hagués esdevingut més penetrant; que llurs confessions, a desgrat de la banalitat aparent, haguessin pres un aire més greu, més càlid; que entre llur pintoresca xerrameca ens hagués fet sentir el gust d'una llàgrima sincera o el crit d'un cor que pren consciència de l'horror de la seva pròpia buidor, de la seva pròpia banalitat. Però si no és així, si aquests personatges són realment com Rosa Maria Arquimbau els pinta, si no són més que sedes, i maquillatge, i serradures, aleshores caldria haver-ne accentuat més les línies caricaturesques, haver fet sentir més fort el fuet de la sàtira, perquè la seva baixa infrahumanitat en fos marcada. No hi ha, per a una artista que vulgui superar l'externa banalitat fotogràfica, altre dilema» (Domènec Guansé, «Entre noies i nois del nostre temps», *LR*, 6-VII-1936).

encara, amb l'acuitat d'observació que ella ho fa, ni amb un estil tan desimbolt —de vegades tan deliciosament desvergonyit— com el seu.⁵⁸⁴

Tothom semblava estar d'acord en aquest sentit. A propòsit de la forma epistolar de la primera de les dues narracions que integraven *Home i dona*, Josep Palau i Fabre va constatar explícitament que «el que de més important i de més original tenen aquestes cartes, és la frescor, l'enginy... Segurament a causa d'haver estat escrites sense pensar en fer literatura, o allunyant-se'n el màxim possible [...]».⁵⁸⁵ El crític, de fet, tancava el comentari remetent al model francès corresponent i recomanant a l'autora que ampliés la seva cultura, la seva formació com a intel·lectual, per assolir el nivell dels principals autors del subgènere:

Aquesta obra de Rosa M.ª Arquimbau, té el valor d'un d'aquests fulletons intrascendents, però sucosos, que tan en boga estan en els diaris francesos i entre el públic d'aquell país. Fulletons, però, que són llegits per la gent entesa i que "sap llegir", perquè posseeixen la virtut de descongestionar i fer passar agradablement l'estona. Bona part del seu valor cal cercar-lo en la manera com són escrits. Haurà que demostrar que si bé hom no es proposa fer res transcendental —perquè no tot ha d'ésser-ho— l'autor o l'autora posseeix una vasta cultura, no sols literària. Això és el que s'observa en aquells escriptors francesos superficials. Es pot escriure literatura lleugera per a persones assabentades, però cal ésser assabentat. Aquesta és la lliçó que d'això en podríem treure.

Per tant creiem que si Rosa M.ª Arquimbau, vol, seguint el mateix camí emprès, aconseguir una maduresa o un assaonament de la seva obra, li cal un treball personal intens. Això, naturalment, per completar el bon instint; que hi és.

Així, entre la concessió del Premi Joan Crexells de 1934 i la insurrecció militar que va significar l'inici de la guerra, les dues novel·les i els tres reculls de relats que van publicar les narradores catalanes dels anys trenta van ser objecte, respectivament, de deu i set ressenyes. La proporció inversa de l'atenció crítica indica el manteniment de la importància de la novel·lística, cosa que, tanmateix, no difumina l'evidència de la disminució en la producció i en el volum receptiu; en conjunt, a més, el factor sexual quedava considerablement diluït. La diferència amb el període precedent resulta palpable i il·lumina, novament, la dinàmica general: la baixada productiva i el canvi d'estratègies col·lectives provocats per la nova situació política i cultural.

Amb referència a la novel·la moderna d'autora, *Les algues roges* i l'obtenció del Premi Joan Crexells havien marcat el clímax del procés obert amb *Maria Dolors*, per la mateixa Maria Teresa Vernet, el 1926. Malgrat les òptimes valoracions i l'atenció

⁵⁸⁴ «Rosa M.ª Arquimbau». A: *Home i dona*, de Rosa M.ª Arquimbau (Barcelona [s. l.], 1936), 6.

⁵⁸⁵ J. Palau Fabre, «*Home i dona* de Rosa M.ª Arquimbau. Quaderns Literaris. Volum 116. Barcelona», *LH*, 5-VII-1936. Per al fragment reproduït a continuació, v. *ibíd.*

dedicada a totes les narradores, fins el 1936 cap no es va equiparar al nom de «la més prolífica i “sobresortint personalitat literària femenina de la preguerra”». ⁵⁸⁶ *Elisenda* conté una presentació que, més enllà dels problemes del llibre concret, i prescindint de les apreciacions fruit de la retòrica propagandística i dels tòpics femenins, proporciona les dades essencials sobre l'escriptora i que deixava perfectament clara la vàlua de la seva figura i de la seva obra ja el 1935:

Maria Teresa Vernet va néixer a Barcelona l'any 1907. L'any 1926 publicà dins la col·lecció popular “La Novel·la d'Ara” la seva primera novel·leta “Maria Dolors”. L'any següent, i amb un pròleg de J. Farran i Mayoral, la primera novel·la llarga, “Amor silenciosa”, on encara el lirisme ofegava la novel·la pròpiament dita. El 28 Puig i Ferrer l'acollí a Proa on publicà “Eulàlia”, i on han anat sortint totes les obres successives: “El camí reprès”, “El perill”, “Presó oberta”, “Final i preludi” i “Les algues roges”. A “La Revista” té dos volums de versos: “Poemes I” i “Poemes II”. A més ha traduït de l'anglès “Nocturn” de Swinerton i “Dues o Tres Gràcies” de A. Huxley.

L'obra novel·lística de Maria Teresa Vernet és una de les més estimables que darrerament ha produït la nostra literatura. Així ho han apreciat, unànimement, la crítica i el públic; els seus llibres compten amb una massa de lectors que pocs autors solen aconseguir. Una de les seves novel·les —“Les algues roges”, que va ésser premiada amb el Premi Crexells 1934— és un dels darrers grans èxits del llibre català.

Maria Teresa Vernet posseeix un do d'intuïció verament excepcional; els seus personatges són d'una humanitat absoluta, traçats mestrívolament. I al seu coneixement profund de l'ànima humana cal afegir-hi la gran qualitat del seu estil; M. T. Vernet ha escrit pàgines de prosa verament antològiques. Tant com un novel·lista de talent, Maria Teresa Vernet mereix ésser assenyalada com un dels nostres esperits més sensibles i més delicats.⁵⁸⁷

Aquell any, la corba significada per la producció de les novel·listes de la República i per la seva acollida crítica, fins aleshores ascendent, va iniciar una davallada que la història havia de convertir en irreversible. El fenomen, en la seva dualitat, és indestruïble de les circumstàncies que, amb un clar preludi en els fets d'Octubre, van desembocar en el conflicte bèl·lic, el qual va determinar la reorganització i les urgències del sistema literariocultural. No obstant això, fou precisament en aquest marc que la novel·la femenina de preguerra va donar el seu fruit més madur: *Aloma*, de Mercè Rodoreda, publicada l'any anterior a la desfeta de 1939 i exemple singular d'una continuïtat que il·lustra, en certa manera i una vegada més, el caràcter exponencial de les obres de les escriptores. Aquest títol, entre moltes altres coses, s'erigeix en una mena de cant del cigne de la narrativa d'autora dels anys trenta; va ser, com és sabut, una de les darreres fites de tot el procés que l'havia feta possible.

⁵⁸⁶ Real 1998a: 100; la citació interna és de Murià 1988: 46.

⁵⁸⁷ «Maria Teresa Vernet». A: *Elisenda*, de Maria Teresa Vernet (Barcelona [s. l.], 1935), 4.

Per completar l'estudi de la primera en el context del segon, doncs, convé aturar-se en la personalitat i en la trajectòria que s'havien desclòs en el text l'abril de 1936.